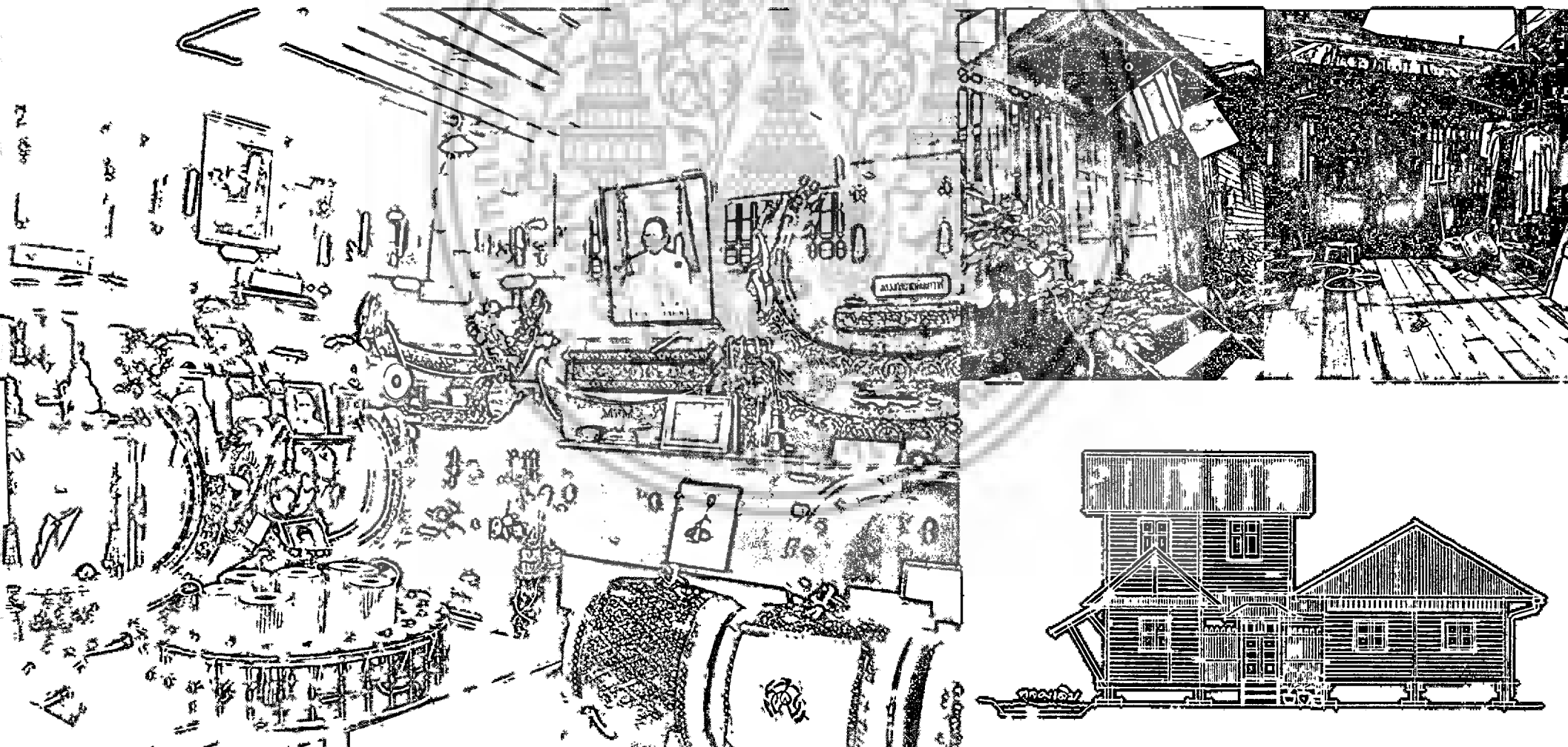
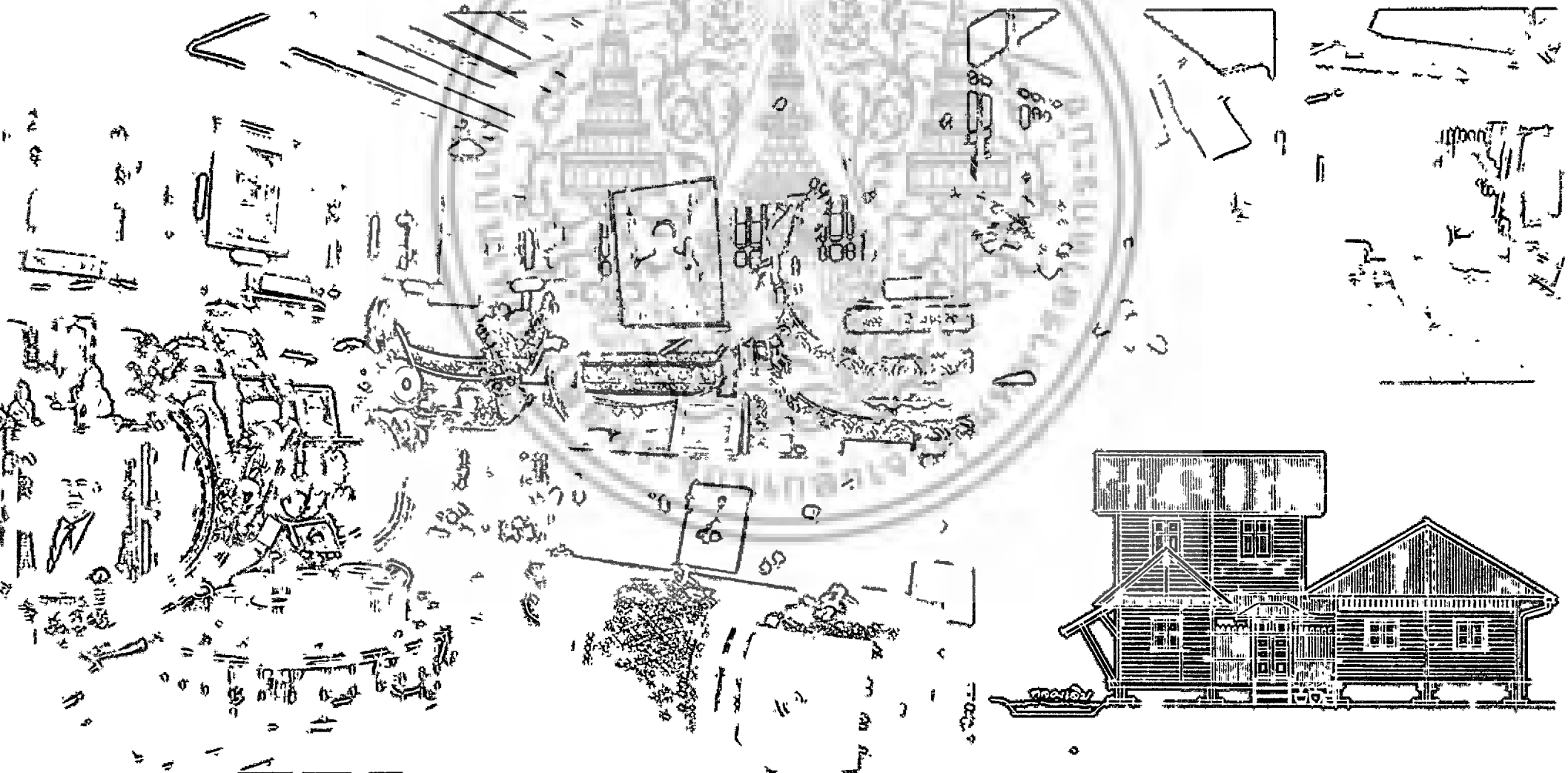

แหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย

แหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย

บ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย

ISBN 978-974-496-866-1

บรรณาธิการ สุรพล สุวรรณ

ลิขสิทธิ์ของ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพล สุวรรณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพัฒน์ บุญยฤทธิกิจ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ออกแบบ/จัดรูปเล่ม สุพัฒน์ บุญยฤทธิกิจ

ปิยะ ตันศิริ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม พ.ศ.๒๕๕๔

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด แผงไทย

บ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย

วงเวียนทศมาส

คณะทำงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพล สุวรรณ หัวหน้าโครงการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพัฒน์ บุญยฤทธิกิจ รองหัวหน้าโครงการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ โปษยานนท์

อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี

ศิลปินแห่งชาติ

รองศาสตราจารย์ วิวัฒน์ เตมียพันธ์

ผู้นุรักษ์มรดกไทยดีเด่น ศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัสวีรุฬการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ประสานงานการจัดทำ

นายสาโรจน์ เล้าเจริญสมบัติ

กลุ่มเสริมสร้างสุนทรียะทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

อาจารย์ปิยะ ตันศิริ

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

คำนำ

หนังสือ บ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยฉบับนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐ มีหน้าที่หลักในการรับผิดชอบ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ความสำคัญขององค์ความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านและ เอกลักษณ์ประจำชาติ อันมีความสัมพันธ์กับสังคม ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี ที่ถูกหล่อหลอมมาสู่ความเป็นวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติมาโดยตลอด

คณะทำงานนี้ จึงได้เล็งเห็นความสำคัญของบ้านพาทย์โกศล แหล่งมรดกที่ถ่ายทอดองค์ความรู้วิชาด้านดนตรีไทย ที่ได้สร้างสรรค์งานดนตรีไทยมาช้านาน เป็นที่ประจักษ์ต่อสังคมไทย โดยตลอดมา คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ และการรังวัดบ้าน เก็บข้อมูลด้านสภาพแวดล้อม เป็นการเก็บข้อมูลทั้ง ๓ ส่วน เพื่อนำเสนอวิถีชีวิตของพลวัตทางสังคม และวัฒนธรรมอย่างสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณท่าน อาจารย์สุดจิตต์ ดุริยประณีต (ศิลปินแห่งชาติ) รศ.ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี (ศิลปินแห่งชาติ) รศ.ดร.งามพิศ สัตย์สงวน ศ.ดร.จิรโชค วีระสย รศ.วิวัฒน์ เตมียพันธ์ รศ.ดร.วิพรรณ ประจวบเหมาะ ดร.นิธินาด ลินธุเดชะ เตลาน และกลุ่มเสริมสร้างสุนทรีย์ะทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ที่ให้คำปรึกษา และแนะนำในการรวบรวมข้อมูล จนสามารถนำไปสู่งานหนังสือ บ้านพาทย์โกศล แหล่งถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย อย่างสมบูรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพล สุวรรณ

หัวหน้าโครงการฯ

สารบัญ

เกริ่นนำ

หน้า

วัตถุประสงค์ของโครงการ

ก-ข

หน่วยงานรับผิดชอบโครงการ

ค

บทที่ ๑ บทนำ

ง

บทที่ ๒ ตั้งสำนักบ้านพาทย์โกศล

๑

บทที่ ๓ สภาพแวดล้อมคุณค่าบ้านพาทย์โกศล

๑๙

บทที่ ๔ บุคคลที่มีความผูกพันกับสายสกุลพาทย์โกศล

๒๙

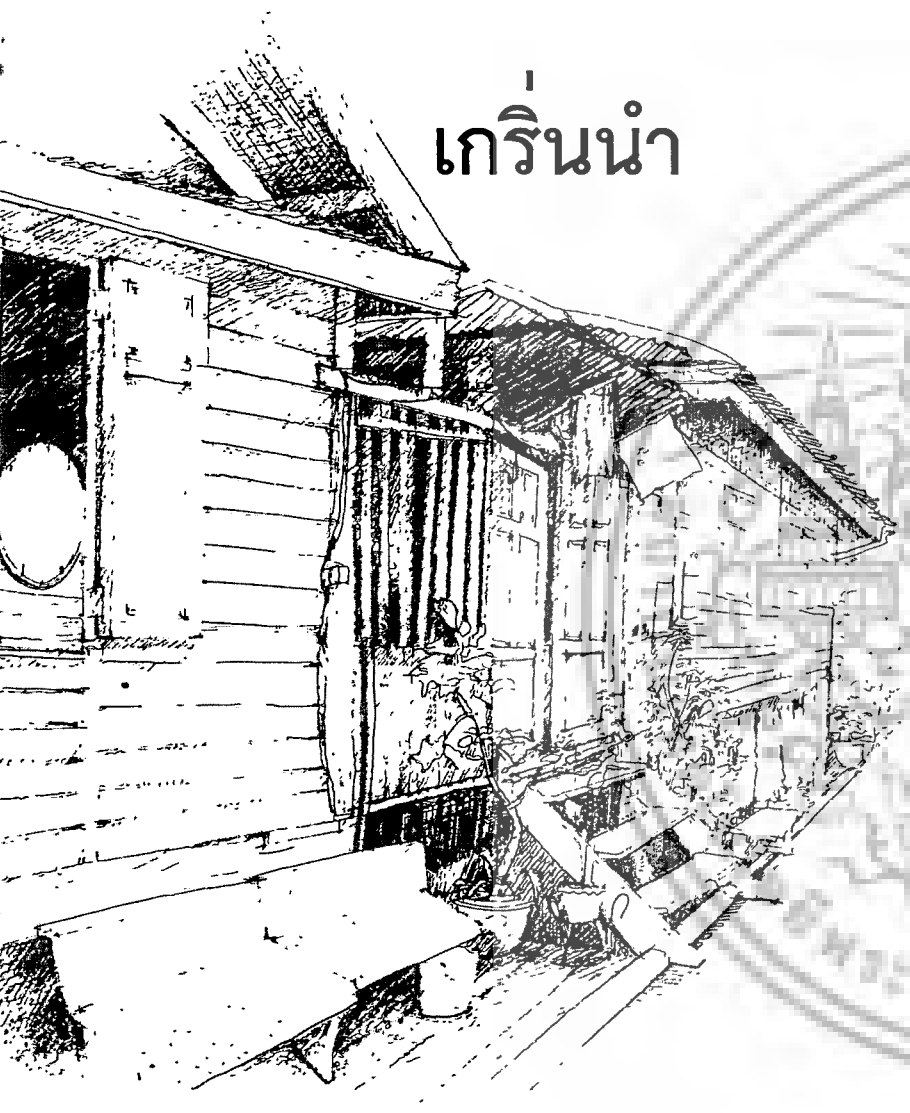
บทที่ ๕ บทส่งท้าย ข้อเสนอแนะ

๔๑

บรรณานุกรม

๙๘

๑๐๓

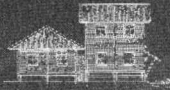

เกริ่นนำ

สาเหตุและวัตถุประสงค์ของการทำงาน

สืบเนื่องจากได้มีการจัดทำโครงการสืบสานอนุรักษ์คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมไทย “วิศิษฐ์ศิลป์ปิ่นสยาม” การแสดงดนตรีไทยจากครูอาวูโสขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๘ เป็นครั้งแรก และได้มีโอกาสจัดงานอย่างต่อเนื่องรวมทั้งสิ้น ๓ ครั้งซึ่งมีหน่วยงานที่จัดงานโครงการ จากกลุ่มเสริมสร้างสุนทรีย์ทางวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพล สุวรรณ คณะทำงานเป็นฝ่ายประสานการจัดงานโครงการฯ สังกัดสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นประธาน ทอดพระเนตรการแสดงและทรงดนตรีไทย นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดงานวิจัยและพิมพ์หนังสือเผยแพร่เป็นครั้งแรก คือมรดกความงามบ้านครูช่างสายดนตรีไทย ดิด - สี - ดี - เป่า ต่อมาคณะกรรมการฯ ได้เล็งเห็นความสำคัญต่อการเผยแพร่องค์ความรู้สายสกุลดนตรีไทย จึงได้จัดพิมพ์อย่างสืบเนื่องคือ บ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยขึ้น ซึ่งเป็นสายสกุลของนักดนตรีไทยอีกสำนักหนึ่งที่มีบทบาทมากมายในแวดวงการดนตรีจากเมื่ออดีตจนถึงปัจจุบัน

โครงการฯ ดังกล่าวนั้น ได้รวบรวมองค์ความรู้ “บ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย” ดนตรีไทยเป็นมรดกความงามทางวัฒนธรรมประจำชาติไทยที่โดดเด่นได้สืบทอดเอกลักษณ์กันมาเป็นเวลาช้านานที่มีความสำคัญยิ่งในด้านวิถีชีวิตสืบนำมาสู่สุนทรียศาสตร์โดยทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับ วิถีชีวิต จารีตประเพณี พิธีกรรม ระบบคติความเชื่อ บรรทัดฐานและ วัฒนธรรม ในการสืบทอดมรดกของแผ่นดินตั้งแต่โบราณจนถึงยุคปัจจุบัน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นเจ้าของฟ้าพระองค์หนึ่ง ที่มีความสนพระราชหฤทัย และ ทรงพระราชทานความสำคัญยิ่งเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะงานด้านดนตรีไทย ทรงศึกษาค้นคว้าตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนถึงระดับอุดมศึกษาและจนถึงปัจจุบัน ทรงมีพระปรีชาอย่างยิ่งทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญต่อคุณค่าขององค์ความรู้ ภูมิปัญญาและ เอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นไทยอันมีความสัมพันธ์ต่อสังคม ค่านิยม ความเชื่อ วิถีทางการ และ ด้านวัฒนธรรม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาดนตรีไทยตั้งแต่ทรงพระเยาว์ โดยเฉพาะได้เป็นลูกศิษย์จากบ้านพาทย์โกศลที่เป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ สรรพวิชาการดนตรีไทยอย่างถ่องแท้ ซึ่งพระองค์ท่านได้รับการถ่ายทอดด้านดนตรีไทยโดยตรงจาก คุณหญิงไพเราะชูรย์ กิตติวรรณ (ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๐) ซึ่งเป็นพระอาจารย์ที่มีความรู้ความชำนาญการพิเศษรู้ทั้งทางร้อง และทางเครื่องเป็นอย่างดี ซึ่งคุณหญิงไพเราะชูรย์ กิตติวรรณ ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากผู้เป็นบิดา คือคุณครูจางวางทั่ว พาทย์โกศล ปรมาจารย์ดุริยางค์ ครูท่านเป็นผู้นำเป็นแม่ทัพใหญ่ของการดนตรีไทยทางฝั่งธนบุรี ซึ่งเป็นทางเพลงดนตรีไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีคุณค่ายิ่งหาฟังได้ยาก

เนื่องในวันที่ ๒ เมษายน เป็นวันคล้ายพระราชสมภพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ ทรงเป็น “องค์วิศิษฎ์ศิลปิน”

กลุ่มเสริมสร้างสุนทรียะทางวัฒนธรรมกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม จึงขออน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมจัดพิมพ์เผยแพร่ โครงการจัดทำหนังสือบ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติขึ้น ในฐานะที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นศิษย์ในการศึกษาดนตรีไทยทางเพลงบ้านพาทย์โกศลโดยแท้ และพระองค์ท่าน ยังทรงเป็นผู้นำในการส่งเสริม อนุรักษ์มรดกอันล้ำค่าของบ้านพาทย์โกศล อีกด้วย

โครงการจัดทำหนังสือบ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยในครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อนำเสนอการศึกษา การวิเคราะห์ การวิจัยเพื่อเสนอผลงาน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การถ่ายทอดของสายจางวางทั่วพาทย์โกศลผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย โดยผ่านการศึกษาทางด้านกายภาพเป็นหลักสำคัญในการนำเสนอบริบททางวัฒนธรรมในครั้งนี้ เพื่อให้ให้นักวิชาการ นักศึกษาและนักดนตรีไทย ได้เล็งเห็นว่าสังคมครูสายดนตรีไทยมีวิธีการเคลื่อนย้ายในลักษณะภูมิประเทศใดบ้างและในแต่ละครั้งได้เกิดมีเหตุการณ์ครั้งสำคัญอะไรบ้าง ที่ยังทำให้ “ทางของฝั่งชะโนน” หรือ “ทางของฝั่งธนาฯ” ยังคงดำรงอยู่และ สืบทอดต่อไปคงความเป็นเอกลักษณ์สายดนตรีไทยสำคัญของประเทศไทยอยู่ตลอดมา

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อจัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวันคล้ายพระราชสมภพ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๒. เพื่อได้ศึกษาวิถีชีวิต บริบททางสังคมของบ้านพาทย์โกสศแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน

๓. เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับนิสิต นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ได้เข้าถึงกระบวนการขับเคลื่อนของวิถีชีวิตบ้านพาทย์โกสศกับเปลี่ยนแปลงตามสภาพสิ่งแวดล้อม

๔. เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม คุณค่างานศิลปวัฒนธรรมสายดนตรีไทย อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาติไทย

วิธีการเก็บข้อมูล

บทนำ จะกล่าวถึงต้นกำเนิดดนตรี การแบ่งสำนักสายดนตรีไทย ความสำคัญของบ้านครูดนตรี ความสัมพันธ์ระหว่างครูดนตรีและตัวอาคาร ที่อยู่อาศัย จนถึงประเด็น วิธีการเก็บข้อมูล และการนำเสนอเพื่อสรุปและอภิปราย

บทสัมภาษณ์ ใช้การวิจัยเชิงมานุษยวิทยา โดยใช้เทคนิควิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) การเก็บประวัติชีวิต การสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ จะกล่าวถึงรายละเอียดที่สัมภาษณ์ผู้ที่อยู่อาศัยปัจจุบัน โดยแยกตามการเก็บข้อมูลในแต่ละประเภทได้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือส่วนที่หนึ่งประวัติข้อมูลส่วนตัว ส่วนที่สองข้อมูลและแบบบ้านที่ทำการเขียนจากการรังวัด ส่วนที่สามบทสัมภาษณ์แยกออกเป็นสองหมวดคือหมวดวิถีชีวิต หมวดบ้านกับสภาพแวดล้อม พร้อมภาพถ่ายองค์รวมและเฉพาะเจาะจงสถานที่เพื่อให้เห็นภาพร่วมกับคำบรรยายได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและสรุปผลการวิจัย

หนังสือฉบับนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะตัวบ้านพาทย์โกสศหนึ่งหลังเท่านั้น (บ้านเครื่อง) ซึ่งเป็นแหล่งถ่ายทอดทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย

๑. ขั้นตอนการศึกษา

-สำรวจเอกสารเบื้องต้น

-ทำการสัมภาษณ์เบื้องต้น เกี่ยวกับสภาพการใช้งานจริงตัวบ้านพาทย์

โกสศปัจจุบัน

-จัดทำการศึกษาเก็บข้อมูลสภาพแวดล้อมบ้านเดิมในอดีต

๒. รายงานสำรวจและเก็บข้อมูลบ้านครุจางวางทั่วปัจจุบัน

- สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องและ เก็บข้อมูลบ้านครุจางวางทั่วปัจจุบัน

ครูสุดจิตต์ ดุริยประณีต

ศิลปินแห่งชาติ

ครูสมศักดิ์ ไตรวาสน์

ลูกศิษย์สายพาทย์โกสศ

ครูอุษา แสงไพโรจน์

ลูกศิษย์สายพาทย์โกสศ

นางสาวนพวรรณ พาทย์โกสศ

ลูกหลานสายพาทย์โกสศ

๓. วิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้รับมาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

- จัดทำเอกสารเพิ่มเติม จากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร(Documentary search)

- เขียนแบบผังรูปด้าน รูปตัด บ้านเครื่องปัจจุบัน

- ตรวจสอบข้อมูลครั้งสุดท้ายกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง

- สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

หน่วยงานรับผิดชอบโครงการ

-กลุ่มเสริมสร้างสุนทรียะทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

-คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ที่ปรึกษาโครงการรวบรวมองค์ความรู้

ศ.ดร.อภิรักษ์ โปษยานนท์

รศ.ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี

รศ.วิวัฒน์ เตมียพันธ์

ผศ.ดร.ประจักษ์ อัครวิรุฬห์การ

คณะทำงาน

๑. ผศ.สุรพล สุวรรณ

๒. ผศ.สุพัฒน์ บุญยฤทธิกิจ

ผู้ช่วยรวบรวมองค์ความรู้

๑. ผศ.พงษ์ลดา ธรรมพิทักษ์กุล

๒. นายสาโรจน์ เล้าเจริญสมบัติ

๓. ดร.ปณายุ ไชยรัตนานนท์

๔. อ.พรพุดิ ศุภเอม

๕. อ.ธีรชัย ลิ้มสุพลานนท์

อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

ศิลปินแห่งชาติ

ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมศิลปากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวหน้าโครงการ

รองหัวหน้าโครงการ

๖. อ.ปิยะ ตันศิริ

๗. นายศรัณยู ขมวินัด

๘. นายคมวุฒิ ตติยวัฒนศิริ

๙. นายพลวัฒน์ เกตุหอม

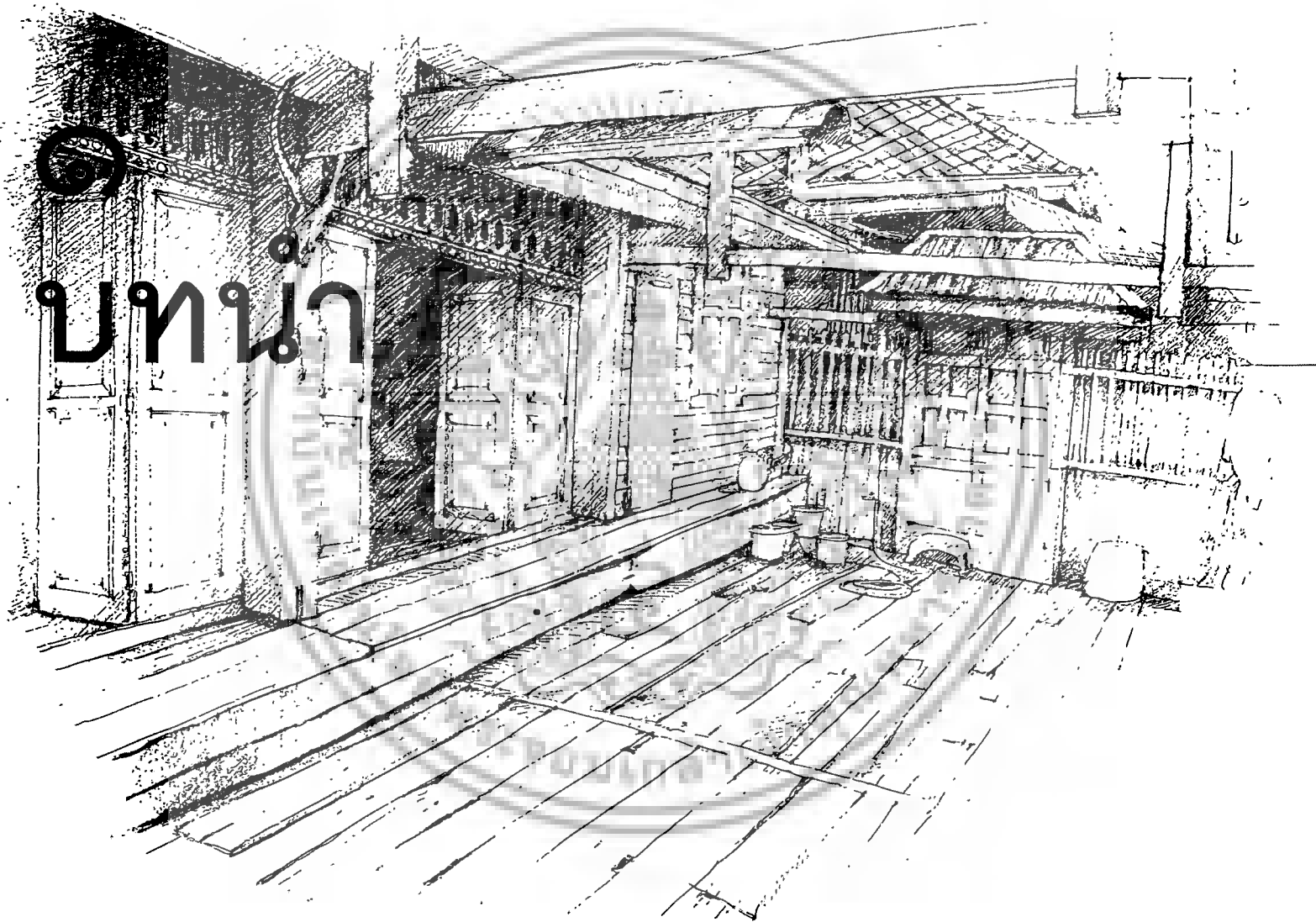
๑๐. นายสมภพ จันทรโร

ประโยชน์ผลที่ได้รับ

๑. เพื่อเป็นการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม และประกาศเกียรติคุณ “บ้านพาทย์โกสศล”

๒. เพื่อเป็นหนังสือทางวิชาการที่เป็นมาตรฐานสำหรับการเรียนรู้ และ เป็นการสร้างแรงบันดาลใจแก่นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา นักสถาปัตยกรรม นักดนตรีไทยตลอดจนผู้ที่มีความสนใจ รุ่นหลังให้เข้าถึงบริบททางวัฒนธรรมของครูโบราณ

๓. เพื่อเป็นการสืบทอดความมีคุณค่าของบ้านดนตรีไทยสายพาทย์โกสศล ใน การทำนุบำรุง การอนุรักษ์ส่งเสริมดนตรีไทย สายหลักสำคัญของประเทศไทย

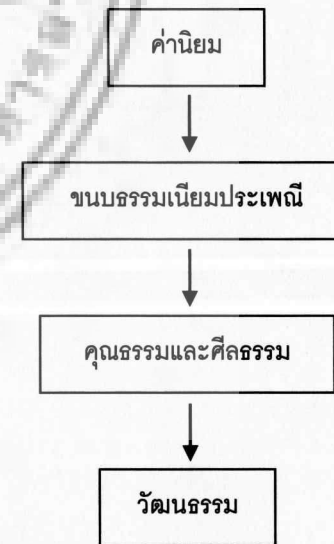
บทนำ

ส่วนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากผลของกิจกรรม ซึ่งมนุษย์ได้คิดค้นขึ้นมาเพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม ก่อให้เกิดความสงบสุข ความสามัคคีกันในกลุ่มคณะของสังคม และจะทำให้สังคมนั้นมีกฎระเบียบ กติกาในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขปลอดภัย ประชาชนในกลุ่มของสังคมต้องยึดมั่นในคุณธรรมและศีลธรรมจึงจะถือว่ากลุ่มสังคมนั้นมีวัฒนธรรมที่ดีแต่ถ้าขาดคุณธรรมและศีลธรรมแล้ว วัฒนธรรมในกลุ่มของสังคมก็จะไม่เกิดขึ้นด้วย ทั้งนี้เพราะค่านิยมนั้นเป็นพื้นฐานของการเกิดวัฒนธรรม เพราะค่านิยมจะเกิดจากแนวความคิดของผู้นำทางสังคมคิดขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการปกครองของกลุ่มของสังคม และแนวคิดนั้นจะต้องให้สมาชิกในสังคมยอมรับเป็นส่วนใหญ่จึงจะถือว่ามีใช้ได้ แล้วให้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันไปเรื่อยๆ และการปฏิบัติสืบทอดกันไปเรื่อยๆ นั้นก็จะเป็นการนำไปสู่การเกิดขนบธรรมเนียมประเพณี และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีจะต้องได้มาจากสมาชิกในสังคมยึดมั่นในคุณธรรม และศีลธรรมด้วยจึงจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมตามมา ตามผังดังนี้

สังคมดนตรีไทยในวัฒนธรรมไทย

สังคมประกอบด้วยกลุ่มบุคคลต่าง ๆ มากมายหลายกลุ่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ของกลุ่มบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างกันไป บุคคลที่รวมอยู่ในกลุ่มเดียวกันจะมีบทบาทหน้าที่เหมือน ๆ กัน เช่น กลุ่มของครอบครัว จะมีหน้าที่หลักในการผลิตสมาชิกใหม่ และ ให้การศึกษาอบรมเลี้ยงดูให้เกิดเป็นคนดีของสังคม จากนั้นเข้าสู่ระบบการศึกษาที่มีโครงสร้างเป็นระบบการเรียนรู้ คือ โรงเรียน ในการสร้างองค์ความรู้เพื่อถ่ายทอดวิทยาการการศึกษา อบรมดูแล การขัดเกลาทางสังคม และฝึกฝน เพื่อทำงานในการเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ออกไปสู่การประกอบอาชีพ อย่างเป็นระบบ สืบเนื่องจากครอบครัว และ สัมพันธ์กับกลุ่มสังคมอื่น ๆ

ปัจจุบันจะเห็นว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใช้เพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมทุกๆด้าน คือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลดีต่อการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมของกลุ่มมนุษย์ในสังคมที่คิดสร้างขึ้นมานั้นเองเป็นการสร้างความคิดที่ได้มาจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรู้ และประสบการณ์ของตนเองแล้วจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้สำเร็จไม่ไปมาจากการจดจำเท่านั้น เพราะฉะนั้นมนุษย์กับสัตว์จึงมีพฤติกรรมแตกต่างกันมนุษย์มีการพัฒนาพฤติกรรมไปในทางที่สูงขึ้นเรื่อยๆมีเหตุผลมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แก้ปัญหาเฉพาะได้ ถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่นเข้าใจได้ตรงกัน ส่วนสัตว์นั้นไม่มีพฤติกรรมเป็นแบบความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ส่วนใหญ่จะมาจากความจำที่ไม่มีเหตุผล แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ยากหรือไม่ได้เลย ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นไม่ได้ มนุษย์จะเป็นผู้สร้างขณะเดียวกันมนุษย์ก็เป็นผู้ทำลายด้วย บางครั้งจะทำให้ธรรมชาติขาดความสมดุล หรือมีความสมดุลก็ได้

นักมานุษยวิทยา แบ่งวัฒนธรรม ออกเป็น ๒ประเภทใหญ่ ๆ

(รองศาสตราจารย์ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน : ๒๕๓๔) คือ

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้อง สัมผัสได้ ซึ่งได้แก่ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

๒. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non - Material Culture) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้อง สัมผัสไม่ได้ วัฒนธรรมประเภทนี้ แบ่งออกเป็น ๕ประเภทได้แก่

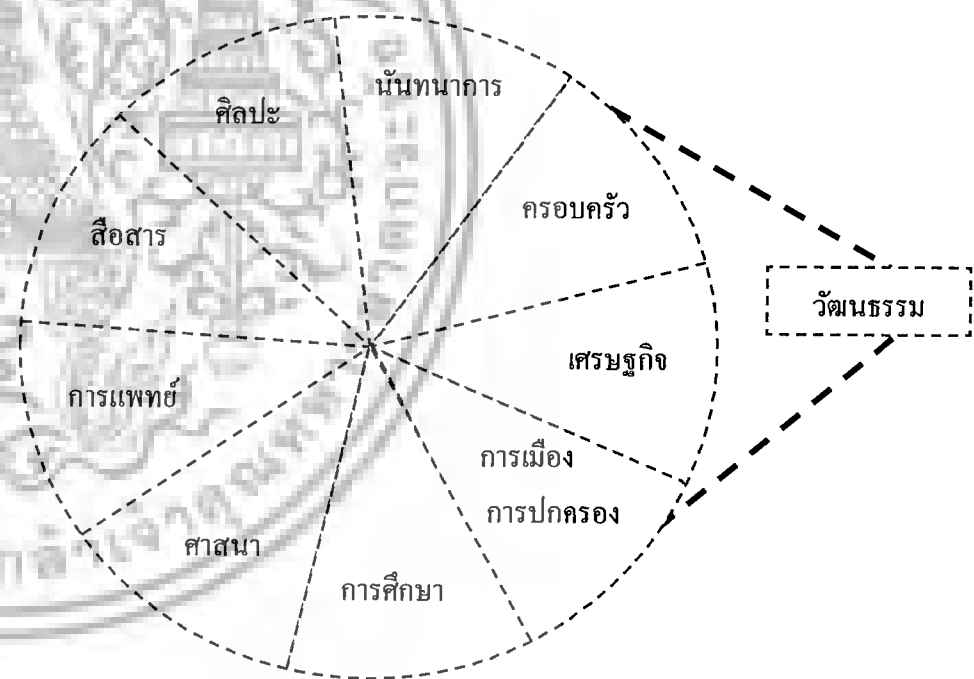
๒.๑ สถาบันสังคม (Social institution) คือ ส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่จัดการกับปัญหาพื้นฐานของสังคม สถาบันสังคมแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ คือ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา การแพทย์ และสาธารณสุข

๒.๒ วัฒนธรรมประเภทที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ และบางอย่างไม่เป็นทางการ วัฒนธรรมประเภทนี้ มี ๕ประเภท คือ ศาสนา ความเชื่อทางสังคม ค่านิยม ประเพณี และ กฎหมาย

๒.๓ ศิลปะ หมายถึง การสร้างสรรค์ ผลงานในด้านต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี นาฏศิลป์ สถาปัตยกรรม เป็นต้น

๒.๔ ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อสารติดต่อกัน

๒.๕ พิธีกรรม คือ พิธีที่ต้องทำในขั้นตอนของประเพณี

ภาพแสดง แผนภูมิ ระบบวัฒนธรรม

ที่มา : งามพิศ สัตย์สงวน; หลักมานุษยวิทยาเจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๓๔, หน้า ๖๑.

ดนตรีไทยจึงเป็นพลังขององค์ความรู้ของมนุษย์และมรดกทางวัฒนธรรมประจำชาติไทยอีกแขนงหนึ่ง ที่ได้สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานมีบทบาทหน้าที่สำคัญยิ่ง ในเชิงวิจิตรศิลป์มีความงามเฉพาะด้านที่โดดเด่นจนเกิดนำมาสู่มรดกทางสุนทรียศาสตร์ที่มีหน้าที่เกี่ยวสัมพันธ์ของกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ บรรทัดฐานมีองค์ความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและ ปฏิบัติที่สืบทอดเป็นมรดกของแผ่นดินตั้งแต่โบราณจนถึงยุคปัจจุบันอาจารย์ มนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ: ๒๕๒๘) ได้ให้ทรรศนะว่า ธรรมตามมนุษย์เมื่อบังเกิดความดีใจยอมแสดงออกทั้งทางกิริยาและวาจา เช่น ตบมือ กระโดดโลดเต้นและเปล่งเสียงร้องต่างๆ เป็นภาษาบ้างไม่เป็นภาษาบ้างนี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์มนุษย์สมัยดึกดำบรรพ์ก็มีสภาพอย่างเดียวกันนี้ แล้วจึงค่อยๆ วิวัฒนาการต่อมาตามความรู้ความคิดและสติปัญญาของมนุษย์แต่ละสมัยยิ่งถึงสมัยที่มนุษย์ได้รวมกลุ่มจัดการปกครองกันเป็นระเบียบเรียบร้อยตั้งเป็นอาณาจักรบริหารบ้านเมืองเป็นแบบเป็นแผน

การดนตรีของมนุษย์ก็ย่อมเจริญขึ้นตามไปด้วย โดยมีระเบียบแบบแผนขึ้นและรู้จักสร้างเครื่องดนตรีให้สวยงามและมีเสียงไพเราะยิ่งขึ้น โดยเฉพาะชาติไทยปรากฏตามประวัติศาสตร์ว่าได้ตั้งอาณาจักรปกครองบ้านเมืองเป็นแบบเป็นแผนกันมาแล้วหลายยุคหลายสมัยและหลายอาณาจักรในแถบดินซึ่งเป็นประเทศจีนในปัจจุบันนี้ ซึ่งบางทีก็มีชื่อว่า ไทยมุงและอ้ายลาว เป็นต้น นี่ย่อมจะเป็นที่เชื่อได้แน่ว่าการดนตรีไทยในสมัยนั้นๆ จะต้องมียุทธวิธีแบบแผนเป็นวงเป็นคณะมีเครื่องดนตรีที่บรรเลงได้ไพเราะสมตามกาลสมัย และอาจจะมีความเจริญเหนือกว่าบางชาติในสมัยเดียวกันนั้นบ้าง อาจารย์มนตรี ตราโมท กล่าวต่อไปอีกว่า "ในสมัยน่านเจ้าก็ปรากฏว่าไทยเราได้ส่งวงดนตรีหญิงไปถวายพระเจ้ากรุงจีน นี่ก็เป็นที่น่าแน่นอนว่าถ้าไม่มีคุณภาพสูงกว่าก็คงจะไม่ส่งไป เป็นการแสดงว่าการดนตรีของไทยเราได้เจริญมาแล้วในอดีต แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีหลักฐานว่าเครื่องดนตรีของ

ไทยเราในสมัยนั้น มีรูปร่างเป็นอย่างไร และมีสิ่งใดบ้าง การดนตรีตลอดจนเครื่องดนตรีของไทยเพียงจะมาปรากฏชัดเจนเขาก็เมื่อถึงสมัยสุโขทัยนี่เอง"

ชีวิตไทยสมัยก่อนนั้นคุ้นเคยกับดนตรีไทยมากแต่ก่อนในแต่ละขั้นตอนของชีวิตจะต้องมีการประกอบพิธีกรรม ตอนเกิดก็มีทำขวัญเดือน โดขึ้นมาน่าหน่อยต้องมีพิธีโกนจุก พอเป็นหนุ่มก็บวชและแต่งงานเมื่อตายลงก็มีงานศพ นอกจากนั้นยังมีพิธีกรรมทางศาสนาบ้าง พิธีกรรมที่ทำเพื่อความเป็นสิริมงคลบ้าง ในพิธีกรรมเหล่านี้จะขาดดนตรีไทยเสียมิได้ ดังที่ ม.ร.ว.คึกกฤทธิ ปราโมช, นาฏศิลป์และดนตรีไทยในชีวิต กล่าวไว้ว่า

ชีวิตไทยตั้งแต่โบราณกาลลงมาเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยดนตรีและนาฏศิลป์ไทย เพราะคนไทยเป็นชนชาติที่เห็นความสนุกและความรื่นเริงเป็นความประสงค์สำคัญของชีวิตหากชีวิตมีความสุขรื่นเริงชีวิตนั้นก็เป็ชีวิตที่ดีและสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้จากเพลงยาวพระราชนิพนธ์ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาทพรรณนาถึงชีวิตในกรุงศรีอยุธยา ไว้ว่า

" ทั้งพิธีปีเดือนคืนวัน สารพันจะมีอยู่อัตรา
ฤดูใดก็ได้เล่นเกษมสุข แสนสนุกทั่วเมืองสรรหา "

ความสนุกจึงออกจะเรียกด้วยว่าเป็นมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดี และในการทำให้ชีวิตได้มาตรฐานอันดีในทรรศนะของคนไทยในอดีตนั้น นาฏศิลป์และดนตรีไทยได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสำคัญที่สุด

ลีลาแห่งชีวิตไทยในอดีตนั้นอยู่กับจังหวะต่างๆ ในชีวิตซึ่งจะต้องมีการทำบุญและฉลอง เริ่มด้วยการเกิดซึ่งต้องมีการทำขวัญเดือน และโกนผมไฟทารกที่เกิด เมื่อเด็กจะเข้าสู่วัยที่ถือว่าเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องมีการโกนจุก หากบุคคลนั้นเป็นชายก็ต้องอุปสมบทในพระพุทธศาสนาต้องมีพิธีทำขวัญนาค พิธีบวชนาค ต่อจากนั้นก็ถึงพิธีสมรส มีการทำบุญอายุครบห้ารอบและเมื่อตายลงก็มีพิธีต่างๆ

เกี่ยวกับงานศพตลอดไปจนถึงงานเผาศพ ซึ่งมักจะทำกันเป็นการใหญ่โตฟุ่มเฟือยมาก

ในงานต่างๆ ที่ได้กล่าวถึงมาแล้วนี้จะต้องมีนาฏศิลป์และดนตรีประกอบงานทำขวัญเดือนและโกนผมไฟเด็กนั้นประกอบด้วยการทำบุญเลี้ยงพระ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีปีพาทย์บรรเลงไว้รับพระ ที่มาเจริญพระพุทธมนต์บรรเลงในระหว่างพระฉัน และบรรเลงส่งพระตอนพระกลับ เริ่มต้นด้วยปีพาทย์ทำเพลงโหมโรงเช้าเมื่อพระมาถึงบรรเลงเพลงต่างๆ ในระหว่างพระฉันและจบด้วยการทำเพลงกราวรำ เป็นการแสดงความปิติรื่นเริง ที่ได้ทำบุญกุศลเสร็จแล้ว

สำหรับทารกที่เป็นพระราชกุมารหรือพระราชกุมารีนั้น ในพิธีชั้นพระอุปัชฌาย์หลังจากประสูติแล้วก็มีการบรรเลงดุริยະดนตรีพราหมณ์ขับไม้บัณเฑาะว์ และเท่กล่อมตามประเพณีซึ่งเป็นดนตรีอีกชนิดหนึ่ง

ในการโกนจุกนั้นก็ต้องมีการทำบุญเลี้ยงพระและมีปีพาทย์ประโคมเช่นเดียวกัน หลังจากประสูติแล้วก็มีการบรรเลงดุริยະดนตรี พราหมณ์ขับไม้บัณเฑาะว์และเท่กล่อมตามประเพณี ซึ่งเป็นดนตรีอีกชนิดหนึ่ง

งานแต่งงานก็เป็นงานที่ไม่ขาดเสียงดนตรีอีกอย่างหนึ่งเพราะต้องมีการทำบุญเลี้ยงพระซึ่งต้องใช้ปีพาทย์ประโคมและต้องมีโหรีกล่อมหอ ส่วนในงานศพนั้นหากเป็นศพผู้มีฐานะดี ก็ต้องมีมหรสพทุกอย่างหรือมากอย่าง เช่น โขน ละคร หุ่น และหนัง ซึ่งมีติดต่อกันหลายวันในงานเผาศพ ส่วนในการตั้งศพบำเพ็ญกุศลก็ต้องมีดนตรีประโคมศพ นอกจากนั้นแล้วยังมีการฉลองต่างๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ หรือการฉลองถาวรวัตถุซึ่งสร้างขึ้นไว้ในศาสนา เช่น พระพุทธรูป โบสถ์ วิหารหรือศาลา ซึ่งต้องใช้นาฏศิลป์ และดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของการฉลอง การแสดงดนตรีและนาฏศิลป์ในงานต่างๆ ที่ได้กล่าวถึงมานี้ คนทั่วไปได้ฟังและได้ดูโดยมิต้องเสียเงินทองแต่อย่างใด ชีวิตของคนไทยสมัยก่อนจึงเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยนาฏศิลป์และดนตรีไทยแท้ถึงแม้ว่ามีบุคคลใดที่อยากจะหลีกเลี่ยงได้โดยยาก

นอกจากการใช้ชีวิตของคนในทางส่วนตัวตามวัยแห่งตนแล้ว การใช้ชีวิตของคนไทยในสังคมตามเทศกาลหรือตามประเพณี ก็ยังมีดนตรีไทยและนาฏศิลป์เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยมาก เรียกได้ว่าเป็นส่วนสำคัญแห่งเทศกาลหรือประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้การทำบุญกุศลตามวัด วาอาราม ซึ่งคนจำนวนมากร่วมกันทำตามเทศกาล เช่น ในการเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือมีงานไหว้พระชักพระตลอดจนประเพณีทางศาสนาอื่นๆ ซึ่งเป็นไปตามเทศกาลที่กำหนดไว้ ก็ต้องมีดนตรีปีพาทย์และนาฏศิลป์เข้ามาแสดงให้เกิดความครึกครื้นรื่นเริง เป็นการแสดงออกซึ่งความปิติในการที่ร่วมกันบำเพ็ญกุศลตามประเพณี

เมื่อนาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทยเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิตไทยในสมัยก่อนดังที่กล่าวมาแล้วผู้ปกครองแผ่นดินก็จำเป็นต้องให้ความอุปการะเกื้อกูลและความคุ้มครองแก่นาฏศิลป์และดนตรีไทย เพราะคติของคนไทยในสมัยก่อนนั้นถือว่าความเจริญรุ่งเรืองของนาฏศิลป์และดนตรีนั้นเป็นเครื่องหมายแห่งความสนุกและความสนุกนั้นเป็นสัญลักษณ์อันสำคัญของสภาพที่เรียกว่า“บ้านเมืองดี” เมื่อพระมหากษัตริย์พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่นาฏศิลป์และดนตรีเป็นเบื้องต้นแล้ว ก็เป็นธรรมดาที่เจ้านายและผู้มีบรรดาศักดิ์อื่นๆ จะต้องคล้อยตามพระรายนิยมต่างก็พากันให้ความอุปการะเกื้อกูลแก่นาฏศิลป์และดนตรีไทยทั่วทั้งนาฏศิลป์และดนตรีไทยในสมัยหนึ่งจึงเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคม (Status symbol) ของคนชั้นสูงในสมัยนั้นบ้านใครมีปีพาทย์ที่บรรเลงได้ดี หรือมีละครที่แสดงได้ดีมีคนชมและมีตัวละครมากหรือมีทั้งสองอย่างตลอดจนการเล่นอื่นๆ ที่เนื่องอยู่ในนาฏศิลป์และดนตรี เจ้าของบ้านก็มักจะมีความนิยมยกย่องว่าเป็นผู้มีบุญวาสนา หรือว่าจะพูดกันด้วยศัพท์ปัจจุบัน ก็จะต้องพูดว่ามีฐานะอันสูงในสังคม ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการประกวดประชันกันมาก ระหว่างเจ้าของละครและเจ้าของปีพาทย์ตลอดจนวงมโหรีและเครื่องสายต่างๆ ในทางที่จะทำให้ละครของตนหรือวงดนตรีของตนนั้นแสดงได้ดีเป็นพิเศษ เหนือกว่าละครโรงอื่นหรือวงดนตรีอื่นๆ ได้มีการหา

คนดีมีฝีมือในทางเหล่านี้ให้เข้ามาอยู่กับตน โดยรับความอุปการะเป็นอย่างดี เพื่อที่จะให้แสดงละครหรือดนตรีและฝึกฝนละครและผู้แสดงดนตรีในบ้านให้มีฝีมือยิ่งขึ้นไปการแข่งขันประกวดกันเช่นนี้ย่อมจะทำให้นาฏศิลป์และดนตรีไทยเจริญ รุดหน้าออกไปมากในสมัยนั้นได้มีการคิดทำละครให้สวยงามกว่าเดิมเพิ่มเติมขึ้นมาเสมอ และขณะเดียวกันก็ได้มีการแต่งเพลงดนตรีขึ้นใหม่ต่อเนื่องกันมากเป็นระยะเวลาอันยาวนานซึ่งทั้งหมดนี้ได้เป็นทรัพย์สินมรดกตกทอดในทางศิลปะลงมาถึงคนไทยในยุคนี้ และถ้าหากว่าไม่มีการถ่ายทอดกันไว้ต่อไปแล้ว ทรัพย์สินมรดกทั้งหลายทั้งปวงนี้ก็จะสูญไปในอนาคตอย่างแน่นอน

ถ้ามองดนตรีไทยในฐานะที่เป็นศิลปะอย่างหนึ่งดนตรีไทยก็เป็นวัฒนธรรมเพื่อการบันเทิงใจโดยตรงในราชสำนักมีมโหรีขับกล่อม เจ้านายหรือขุนนางต่างก็มีวงดนตรีประจำวงประจำบ้านไว้ เล่นเพื่อฟังกันให้สบายใจประการหนึ่ง และเพื่อประกวดประชันกันระหว่างดนตรีต่างๆ ประการหนึ่ง

ในแง่นี้ ดนตรีไทยจึงเฟื่องฟูและเล่นกันอย่างแพร่หลายในสมัยหนึ่งที่ผ่าน มาด้วยเหตุที่พระเจ้าแผ่นดินอุปถัมภ์ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับพิธีกรรม งานบุญต่าง ๆ หรือ การบันเทิง ดนตรีไทยเป็นส่วนประกอบของงานเหล่านั้นอยู่เสมอ

นับตั้งแต่สิ้นรัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา แทบจะไม่มีใครสร้างสรรค์งานทาง ดนตรีไทยเพิ่มขึ้น ชีวิตไทยต้องเผชิญกับการหลงไหลเข้ามาของศิลปวัฒนธรรม ตะวันตก ดนตรีตะวันตกก็เข้ามาแทนที่ดนตรีไทย ประกอบกับใน พ.ศ.๒๔๘๐- ๒๔๘๗ ผู้ปกครองได้ประกาศห้ามเล่นดนตรีไทยเด็ดขาด โดยให้เหตุผลว่าเขย ล้าสมัย ไม่เหมาะกับสมัยที่กำลังรับวัฒนธรรมตะวันตก จะเล่นได้ก็แต่ดนตรี สากลเท่านั้น ส่วนดนตรีไทยนั้นจะแอบเล่นเองภายในบ้านก็ไม่ได้ เมื่อเป็นดังนี้ นัก ดนตรีไทยก็รู้สึกเศร้าใจท้อใจ หมดกำลังใจ รู้สึกหมดอสรภาพ ผู้ที่รักการดนตรีไทย ทั้งหลายหมดความสุขในชีวิต (บรรเลง ศิลปบรรเลง “แสนคำนึง” ไนหัวไครูดนตรี ไทยชมรมดนตรีไทย สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า ๓๔ , ๒๕๑๔)

ดนตรีไทยจึงเริ่มเสื่อมอย่างแท้จริงตั้งแต่นั้นมากรรมทรสพก็ถูกยุบนัก ดนตรีก็ไม่มีผู้อุปการะ พวกกันออกไปทำอาชีพอื่นกันบ้าง ทั้งดนตรีไทยไปบ้าง ครั้งถึงช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คนรุ่นใหม่ที่เกิดก่อนหรือหลังยุคสงครามนี้ ก็ขาดภูมิหลังทางด้านดนตรีไทย ดนตรีไทยซึ่งได้ขาดช่วงไปก็ถูกลืมดนตรีตะวันตก ก็เข้ามาในสังคมไทยอย่างเต็มที่ เด็กรุ่นใหม่ก็เปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกเพียงอย่าง เดียวประกอบกับพิธีกรรมต่าง ๆ ก็เริ่มหมดไปจากสังคมไทยด้วย ไม่มีการทำขวัญ เดือน ไม่มีพิธีโกนจุก พระราชพิธีที่เคยมีตลอด ๑๒ เดือน ก็คงเหลืออยู่ไม่มากนัก ละครที่เคยเล่นกันเป็นประจำก็ค่อยๆ หมดไป ภาพยนตร์ ละครวิทยุละครพูดเข้า มาแทนทำให้ดนตรีไทยที่เคยแยกไม่ออกจากชีวิตไทยก็หมดบทบาทไป ปัจจุบันแม้ ดนตรีไทยจะยังมีประกอบงานแต่งงานบ้าง งานศพบ้าง ประกอบการเล่นละคร โขน ลิเก แต่ก็ลดบทบาทในด้านอื่นลงไปจนแทบจะหมดไปจากความสนใจของคน ไทย

สังคมไทยมีความผูกพัน เอื้ออาทรต่อกัน เป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งเป็นพลังอันมหาศาลของโครงสร้างทางสังคมไทย ที่ได้ปรากฏดังรูปแบบได้ดังนี้ คือ บ้าน วัดและวังสู่สถาบันการอุดมศึกษา

อันดนตรีมีคุณทุกอย่างไป	ยอมใช้ไต่ตั้งจินตาค่าบุรินทร์
ถึงมนุษย์ครุฑาเทวราช	จัดบาทกลางป่าพนาสิน
แม้ในปีเราเป่าไปให้ได้ยิน	ก็สุดสิ้นโทโสที่โกรธา
ให้ใจอ่อนนอนหลับหมดสติ	อันลัทธิดนตรีดีนักหนา
ซึ่งสงสัยไม่สิ้นในวิญญาณ	จงนิทราเกิดจะเป่าให้เจ้าฟัง

พระอภัยมณี ได้อธิบายคุณค่าของดนตรีไว้อย่างชัดเจนหลังจากที่ได้จบ การศึกษาวิชา “ เป่าปี่ ” อันลือลั่นจากสำนักของ “ ครูเฒ่าพินทพราหมณ์ ” คนไทยที่ได้เติบโตมากับวิถีชีวิตไทยๆ ได้สัมผัสเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมไทยจะเห็น ว่า “ สถาบันการศึกษา ” หรือ “ สำนัก ” ที่มีชื่อเสียงจะอยู่ไกลเพียงใด

“เกจิอาจารย์” หรือ “สุดยอดฝีมือ” จะอยู่ที่ไหน จะต้องค้นคว้าค้นหาเพื่อศึกษา ต่อให้จบปริญญาตรี -โท - เอก หลังจากจบประโยค มัธยมศึกษาจาก บ้าน - วัด - วัง อันเป็นธรรมเนียมของการศึกษาแบบไทยโบราณมาแต่ไหนแต่ไร

พระอภัยมณีเองกว่าจะจบหลักสูตร “เป่าปี่” จนสามารถ “เอาปี่เป่าเล่าโลม น้ำใจคน” ได้ตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ครูเฒ่าตั้งเกณฑ์เอาไว้นั้นก็กินเวลาถึง เจ็ดเดือนโดยไม่ต้องเรียนวิชาอื่นเลยนอกจากเป่าปี่อย่างเดียว หลังจากนั้นก็ได้ใช้ “ปี่” ไปทำคุณประโยชน์มหาศาล “ใช้” ได้ตั้งจินตาคำบุรินทร์ “จนจบเรื่องพระอภัย มณีนั่นคือสภาพการณ์เรียนดนตรีของพระอภัยมณีจินตนาการของกวีเอกสุนทรภู่ และคงสะท้อนจากสภาพการณ์จริงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในช่วงชีวิตของ ท่านสุนทรภู่

ถ้าเราแบ่งระบบการศึกษาตามแนวทฤษฎีทางการศึกษาทั่วไป ย่อมแบ่ง การศึกษาได้เป็น

๑. Informal Education การศึกษาตามอัธยาศัย
๒. Nonformal Education การศึกษานอกระบบโรงเรียน
๓. Formal Education การศึกษาในระบบโรงเรียน

การเฝ้หาความรู้แบบพระอภัยมณี และศรีสุวรรณ คงจะเข้าเป็นการศึกษา แบบที่ ๒ Nonformal Education ในสมัยปัจจุบันและอาจจะจัดได้ว่าเป็น Formal Education ในสมัยของพระอภัยมณีก็ได้

ในการศึกษาดนตรีไทย “บ้าน วัด และวัง” จัดว่าเป็นสำนักการศึกษาตลอด มากจนถึงปัจจุบัน ได้ติดตามประวัติของศิลปินแห่งชาติสาขาดนตรีไทยและคีตศิลป์ ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และเสียชีวิตไปแล้วจะเห็นได้ว่าจุดเริ่มต้นของการเป็นศิลปินที่มี ชื่อเสียงจนได้รับการยกย่องว่าเป็น “ศิลปินแห่งชาติ” นั้นเริ่มต้นที่ “บ้าน” “จริง ๆ” ไม่ว่าจะเป็คุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรรณครูเฉลิม บัวทั้ง ครูท้วมประสิทธิ์กุลครู เจริญใจ สุนทรวาทีน ครูไชยลังกา เครือเสน ครูประเวช กุมุท ท่านเหล่านี้

ล้วนมีท่านบิดาเป็นผู้เริ่มต้นสอนตนเองตั้งแต่ยังเยาว์ทั้งสิ้น ทั้งนี้ไม่ได้นับย้อนกลับ เข้าไปยังครูดนตรีที่มีชื่อเสียงในอดีตที่เป็น “ครูของครูดนตรี” อีกหลายๆ ท่าน “

“บ้าน” หรือ “โรงเรียนสอนดนตรี” นี้ได้มีส่วนสร้างศิลปินและครูทางดุริ ยางคีตศิลป์และคีตศิลป์ จนได้ถ่ายทอดมายังครูดนตรีไทย และนักดนตรีไทยต่อมา เป็นชั่วอายุคนตั้งแต่อดีตที่พอจะยกตัวอย่าง ได้แก่บ้านประสานศัพท์ของพระยา ประสานดุริยศัพท์ นักดนตรีเอกในรัชกาลที่ ๖ บ้านบรมมสินธุ์ ของพระยานิรุทธ เทวา บ้านคลองบางหลวง ของหม่อมสนั่นจีนผู้เป็นครูสอนขับร้อง บ้านพาทย์โกสธ ของท่านครูจางวางทั่ว พาทย์โกสธ เป็นต้นถ้าต่างจังหวัดก็จะเป็นบ้านบางกระพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม ของครูสมบุญ สมสุวรรณ ผู้เป็นครูคนหนึ่งของอาจารย์ มนตรี ตราโมท ส่วนทางจังหวัดอยุธยา นั้น ก็เป็นสำนักดนตรีศึกษาที่ผู้สนใจในการ ดนตรีไทย จากทุกสารทิศได้เดินทางไปขอวิชาและเต็มใจที่จะทำงานรับใช้เจ้าสำนัก เพื่อแลกเปลี่ยนกับวิชาความรู้ที่จะได้รับการถ่ายทอดด้วยความเต็มใจทั้งผู้ถ่ายทอด และผู้รับ

นอกจาก “บ้าน” แล้วตามธรรมเนียมการเรียนการสอนแบบไทยโบราณ นั้น “วัด” เป็น “สถานศึกษา” สำคัญมาก “วัด” ไม่ได้ให้ความรู้ในเรื่องของ “หนังสือ” และ “ธรรมะ” เท่านั้น ในเรื่องของ “ดนตรีไทย” นั้นวัดนับเป็นโรงเรียน สอนดนตรีที่ควบคู่กันไปกับการสอนหนังสือ

“วัด” เป็นสถาบันทางการศึกษาที่สำคัญเป็นศูนย์รวมสรรพวิชาทั้งทางโลก และทางธรรม สิ่งที่เกี่ยวข้องกับดนตรีไทยก็คือ ภาษา ศาสนาและ วัฒนธรรม

ภาษา ที่ใช้กับดนตรีไทย ส่วนใหญ่จะเป็นไปในด้านการขับร้องเพลงไทย ซึ่งจะต้องออกเสียงได้ถูกต้อง อักขระไม่วิบัติ รวมทั้งวรรณคดีที่เป็นกาพย์ กลอน หรือโคลงสี่สุภาพ ซึ่งนำไปใช้เป็นบทร้อง ที่ทำให้เพลงไทยเกิดความไพเราะ ชาบซึ่ง ใจ ต่อผู้ฟัง ทั้งนี้เพราะดนตรีนั้นจะต้องมีโครงสร้างซึ่งประกอบด้วยทำนอง บท - ร้อง จังหวะ ฉะนั้นคนร้องที่จะร้องดีร้องเพราะ ก็จำเป็นต้องศึกษาวิชาด้านภาษา

ให้สามารถปฏิบัติได้ตามที่กล่าวมาโดยอาศัยการรำเรียนจากพระสงฆ์ ซึ่งเป็นบรมครูที่อยู่ในวัดนั่นเอง

ศาสนาเกี่ยวข้องกับดนตรีไทยอย่างมาก แม้พระพุทธเจ้ายังคงสร้างดนตรีมาแล้วในสมัยพุทธกาล กิจกรรมใดที่จะทำให้ศาสนาพิธีสมบูรณ์ตามแบบแผนประเพณีไทยแล้วกิจกรรมนั้น ต้องมีดนตรีไทยประกอบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นพระเทศน์ เทศน์มหาชาติ โคนจุก บวชนาค สวดมนต์เย็น งานพิธีมงคลและอวมงคล แม้แต่พระสงฆ์ฉันภัตตาหาร ยังมีเพลงประกอบที่เรียกว่า เพลงฉิ่งพระฉัน ทั้งนี้รวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทั้งของประชาชน ของทางราชการและ พระราชพิธีด้วย

วัฒนธรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง ซึ่งรวมถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีการและ การปฏิบัติตนเองของคนไทยสังคมต่าง ๆ ด้วย ซึ่ง “วัด” เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมมากมาย รวมทั้งสังคมของคนตรี ทั้งครูดนตรี นักดนตรี ลูกศิษย์ คนฟังและ ผู้สนใจ ซึ่งนับได้ว่าทุกคนจะต้องได้รับความรู้ ประสบการณ์ และ ฝึกปฏิบัติจนเป็นนิสัยจากวัดเกือบทั้งสิ้น

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ คนไทยไม่ได้เติบโตมาจากครอบครัวที่ร่ำรวย โดยเฉพาะเด็กต่างจังหวัด หากจะเดินทางเข้ามาเล่าเรียนวิชาใดก็ตาม จุดที่พักพิง และสามารถมีชีวิตและอาศัยหลวงตา หลวงน้า หลวงพี่ หรือหลวงพ่อกี่สุดแต่จะหาได้ สมัครเป็นลูกศิษย์ครูแล้วก็มาสมัครเป็นลูกศิษย์พระ กินข้าวบาตร มีชีวิตก้าวหน้ามาจนถึงระดับศิลปินผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ รวมทั้งสาขาดนตรีไทยด้วย

“วัง” เป็นสถาบันการศึกษาซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาระดับสูง คำว่า “ดนตรีในราชสำนัก” จะให้ความหมายที่ค่อนข้างน่าเกรงขามและ ขวนให้นึกไปถึงเพลงพระราชพิธีต่างๆ ที่เป็นเพลงชั้นสูงและ ผู้เล่นเพลงเหล่านี้ได้ต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญชำนาญในการเล่นเพลงที่ค่อนข้างขลังศักดิ์สิทธิ์และ สง่างามเหล่านั้นได้

นอกจากเพลงพระราชพิธีแล้ว “ดนตรีในราชสำนัก” ยังเป็นส่วนประกอบของการละเล่นชั้นสูงต่างๆ เช่น การแสดงโขน ละครในและ ละครดึกดำบรรพ์ เป็นต้น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเล่าว่า

“ในรัชกาลที่ ๔ เจ้านายหลายพระองค์ มีพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวกรมพระเทเวศร์(พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์)กรมหลวงวงศา(พระเจ้าน้องนาเธอ-กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เป็นต้น ทรงรวบรวมคนหัดปีพาทย์ขึ้นเล่นประชันวงกันครุมีคนนี้ได้เป็นครุปีพาทย์ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า จึงได้พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระประดิษฐไพเราะ” ตำแหน่งจางวางกรมปีพาทย์ฝ่ายพระราชวังบวรพระประดิษฐ์(มี)คนนี้อยู่มาจนถึงรัชกาลที่ ๕ ยังได้เป็นครุหัดมโหรีในสมเด็จพระยาสุรธาธิบดีราชประยูรที่ในพระบรมมหาราชวัง”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงเอยถึงวงดนตรีของเจ้านาย ๔ พระองค์ด้วยกัน ครุมีที่ทรงเอยถึงคือ ครุมีดุริยางกูร ฉายาที่นักดนตรีไทยเรียกกันคือ “ครุมีแขก” ผู้สามารถ “เล่นเครื่องดุริยะและดนตรีให้เกือบทุกอย่างเป็นคนฉลาดและสามารถแต่งเพลงได้ดี มีชื่อรำลือ เพลงของท่านนั้นมี “ทยอยใน ทยอยนอกสามชั้น เป็นต้น ซึ่งจำมาเล่นกันอยู่ทุกวันนี้ทั่วทุกวง”

นักดนตรีไทยรุ่นหลังจะไม่ค่อยคุ้นกับคำว่า “วัง” โดยนัยของต้นสังกัดของวงดนตรีต่างๆ มากนัก สิ่งซึ่งหลงเหลือเป็นเพียงความทรงจำที่ได้ถ่ายทอดกันมาปากต่อปาก จากครูอาวุโสบ้างจากบันทึกความทรงจำจาก “ผู้รู้” ในอดีตบ้าง เช่น ถ้าเป็นนักดนตรีรุ่นหลังมักจะได้นักดนตรีอาวุโสพูดว่า “เพลงบุหลัน ทางวังบางขุนพรหม” หรือ “เพลงบุหลัน ทางวังบูรพา” ซึ่งผู้ที่จะทราบว่าเป็นเพลงนี้เป็นทางของใคร มักจะเป็นนักดนตรีเสียส่วนใหญ่ แต่ในบางครั้งผู้ที่มีได้เป็นนักดนตรีอาจจะทราบได้ถึงแหล่งที่มาของเพลงได้จากเนื้อร้องเช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เมื่อนักร้องร้องกับอัตราขึ้นเดียวจะร้องเนื้อเพลงที่ว่า

ขับลำบรรเลงเป็นเพลงเถา เพลงมอญเก่าแสนเสนาเพราะนักหนา
แขกมอญบางขุนพรหมสมญา ฉันได้มาแต่วังบางขุนพรหม
(เพลงพระนิพนธ์ ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์กรม
พระนครสวรรค์วรพินิต)

และถ้านักร้อง ร้องเพลง “ราตรีประดับดาว” ก็จ้ะร้องเนื้อเพลงตอนหนึ่ง
ที่ว่า

“ขอเชิญเจ้าฟังเพลงวังเวงใจ เพลงของท่านแต่งใหม่ในวังหลวง”
(เพลงพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว)

ทั้ง “วังบางขุนพรหม” และ “วังหลวง” หรือแม้แต่ “วังบูรพา” สะท้อน
ให้เห็นถึง “แหล่ง” หรือ “สถาบัน” ที่มาของเพลงนั้นๆ ซึ่งเปรียบเสมือนการ
ประกาศความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ

“วังหลวง” ในที่นี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เป็น
สัญลักษณ์ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ในพระองค์ ไม่ได้หมายความว่า ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในพระบรมมหาราชวังพระองค์สนพระทัยในการดนตรีไทยมาก และ
โปรดฯ ให้ตั้งวงดนตรีหลวงใน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้น ผู้เล่น
ประกอบด้วยเจ้านายและข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน

เมื่อย้อนกลับไปถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้
โปรดฯ ให้มีวงมโหรีหลวง ซึ่งนักดนตรีไทยสังกัดวงมโหรีหลวงนี้คือ ครูดนตรีที่
เป็นผู้สร้างครูดนตรีไทยในสมัยต่อๆ มาหลายท่าน

ตัวอย่างของ “วัง” ในฐานะที่เป็นสถาบันดนตรีไทยชั้นสูง ที่จะขอยกมา
ที่นี่โดยไม่ได้เรียงลำดับความสำคัญหรือลำดับของกาลเวลาดังนี้

- วงปี่พาทย์ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
- วงมโหรีในสมเด็จพระยาสุรดารัตนราชประยูร
- วงดนตรีของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ซึ่งมีครูสำคัญคือ

พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร หรือครุมีแขก)

- พระตำหนักสวนสุนันทาในพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ
(พระอัครชายาเธอพระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์) ครูสำคัญคือ
หลวงเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน) หลวงประดิษฐไพเราะ
(ตาด ตานะนันท์) และหม่อมสัสมิ์เงินผู้เป็นครูสอนขับร้องของครูท้วม
ประสิทธิกุล (ศิลปินแห่งชาติ:๒๕๒๙)

- วังบางขุนพรหมในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์
กรมนครสวรรค์ วรพินิตหรือที่มักได้ยินคุ้นหูว่า “ทูนกระหม่อม
บริพัตร” มีครูคนสำคัญ คือจางวางท้วม พาทย์โกศล

- วังบูรพาภิรมย์ ในสมเด็จพระราชปิตุบรมพงศาภิมุขเจ้าฟ้าภาณุรังสี
สว่างวงศ์กรมพระยาภาณุพันธุวรเดช

- วังสวนกุหลาบ ในสมเด็จพระเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธ กรมหลวง
นครราชสีมา

- วังเพชรบูรณ์ ในสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์
อินทราชัย

- วังคลองเตย ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุ
วัดติวงศ์ ทรงตั้งวงปี่พาทย์ และโปรดให้พระประดิษฐไพเราะ (ตาด
ตานะนันท์) เป็นครูสอน

นอกจากนั้นยังมีวงดนตรีประจำวังต่างๆ อีก เช่น วงวังบางคอกแหลม
วงวังแดง เป็นต้น และในส่วนที่เป็นราชการก็มีกรมปี่พาทย์หลวง ซึ่งได้วิวัฒนาการ
มาเป็นกองปี่พาทย์ และโขนหลวงกระทรวงวังและเป็นกองการสังคีตกรมศิลปากร
ต่อมาในปีพ.ศ.๒๔๗๗ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนศิลปากรเพื่อเปิดทำการเรียนการสอน
วิชาดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย โดยยึดการอนุรักษ์และผลิตครูดนตรีรวมทั้งผลิต

นักดนตรีอาชีพอีกด้วย(บทความแนววิชาการดนตรีศึกษา:จากบ้านวัด และวัง สู่สถาบันอุดมศึกษาศ.ดร.กรรณิการ์ สัจกุล,คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่ทราบปีพ.ศ.)

ทั้ง บ้าน วัด และวัง ดังที่ยกตัวอย่างมาแล้วนั้นคือสถาบันที่สอนดนตรีและผลิตครูสอนดนตรีไทยมาตั้งแต่อดีตการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมไทยอันยิ่งใหญ่ของสถาบันเหล่านั้น ทรงคุณค่าเกินกว่าที่จะนำหลักฐานการสืบทอดมาแสดงเป็นลายลักษณ์อักษรและ เป็นรูปธรรมได้ ถ้าไม่มีสถาบันเหล่านั้นคงจะไม่มีคำว่า “ดนตรีศึกษา” ในการต่อมาเมื่อ “บ้าน วัด และวัง” ได้ทำหน้าที่และบทบาทของการสืบทอดการดนตรีไทยอย่างเต็มภาคภูมิแล้วสถาบันดังกล่าวได้คลายความสำคัญลงไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการพัฒนาชุมชน สถาบันการศึกษา ในระบบจึงเข้ามารับภาระและมีบทบาทหน้าที่ในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมไทยขึ้นนี้สืบไป

ปัจจุบันบ้านนักดนตรีไทยที่เป็นสำนักวิทยากรดนตรีที่ทำหน้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมค่อยๆ หดไป ตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะบ้านแห่งความยิ่งใหญ่เมื่ออดีต คือบ้านพาทยโกศลนั่นเอง

การศึกษาโครงการเรื่อง “บ้านพาทยโกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย” นี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับบริบททางสังคมระหว่างความสัมพันธ์วิถีชีวิตบ้านเรือนและสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ดังได้ศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องจะนำมาเป็นกรอบแนวความคิดทฤษฎีที่จะสามารถเป็นฐานในการอภิปราย ดังต่อไปนี้

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล (อ้างจากหนังสือภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบทเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาชนบท”,๒๕๓๖ หน้า ๔-๗) กล่าวไว้ว่า

ก่อนที่จะพระราชทานพระราชดำริได้นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงศึกษาข้อมูลต่าง ๆอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มต้นจากข้อมูลเอกสารแผนที่แล้วทรงตรวจสอบกับพื้นที่และภูมิประเทศจริง ทรงเคารพในภูมิประเทศ และขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนมากทรงมีพระราชดำรัสว่า

“การพัฒนานั้น จะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ไปด้วยพร้อม ๆ กัน ภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ก็คือเรื่องทางสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคน”

ในพื้นที่ ทรงใช้เวลาครั้งละนานๆในการพูดคุยกับประชาชนเพราะทรงเห็นว่าความตระหนักรู้ตามธรรมชาติซึ่งเกิดจากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตที่สืบสลายต่อเนื่องกันมาของชาวบ้านนั้นเป็นสิ่งมีค่า เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ไม่มีวันหมดสิ้น ทรงเล่าว่า โครงการเกิดขึ้นมิใช่เพราะพระองค์เสด็จไป แต่เป็นเพราะ ณ ที่นั้นเหมาะสม และพร้อมแล้วสำหรับการจะมีโครงการขึ้น โครงการบางอย่างก็เริ่มต้นจากวัดบางที่ก็เริ่มจากครูบงที่ก็เริ่มจากชาวบ้านคนหนึ่งคนใด ทรงย้ำเสมอถึงความพร้อม ความสำนึก และความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นของตน ทรงเล่าด้วยว่า เมื่อพระองค์เสด็จไปที่ใด ถ้าทุกคนรู้สึกครึกครื้น กระตือรือร้น อยากทำอะไรให้ดีขึ้น ดูสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ประกอบแล้วเห็นว่าน่าจะทำโครงการได้ เช่นนั้นจึงทำ

อย่างไรก็ตาม ในระยะแรก เมื่อพระองค์เสด็จเยือนท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกลในชนบทนั้น สภาพความเป็นจริงที่ปรากฏแก่พระองค์ก็คือความทุกข์ยากขาดแคลนความเจ็บไข้ ความไม่รู้ มีอยู่ทั่วไป ในหมู่คนชนบทที่ล้าหลัง ยากจนงานพัฒนาชนบทของพระองค์ จึงเป็นงานในลักษณะสงเคราะห์ เช่นการให้บริการด้านการแพทย์ การประกอบอาชีพ และปัจจัยเพื่อใช้ในการดำรงชีพเป็นส่วนใหญ่ แนวทางในการพัฒนาชนบทของพระองค์ค่อยๆพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป กระนั้นก็ตาม ยังมีไม่มีใครปฏิเสธให้ความช่วยเหลือตามรูปแบบของการสังคม

สงครามะห์ สำหรับในบางกรณีแล้ว กลับเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงด้วย ทรงมีพระราชดำรัสว่า “ถ้าปวดหัวก็ต้องกินยาแก้ปวดหัวก่อน” เพราะทรงเห็นว่าความช่วยเหลือเร่งด่วนเฉพาะหน้าเช่นนี้เป็นประโยชน์ทันทีกับประชาชนที่เผชิญหน้ากับปัญหาอยู่ และถ้าไม่มีการช่วยเหลือในขั้นตอนแรกนี้การพัฒนาในขั้นต่อไปก็จะเป็นไปไม่ได้ ประโยชน์อันใด เพราะกลุ่มคนดังกล่าว อ่อนแอเกินกว่าที่จะคิดหาทางออก หรือให้ความร่วมมือกับผู้อื่น เพื่อช่วยเหลือตนเองและชุมชนให้พ้นจากสภาพดังกล่าวได้

ศาสตราจารย์ นพ. ประเวศ วะสี (อ้างจากหนังสือ ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบทเรื่อง “การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น” หน้า ๒๑-๒๓, ๒๕๓๖) ภูมิปัญญาท้องถิ่น - ฐานวัฒนธรรม ชนเหล่าใดที่ดำรงความเป็นกลุ่มหรือชนชาติ หรือประเทศ มาเป็นเวลานาน ต้องมีภูมิปัญญาของกลุ่ม หรือของชนชาติ หรือของประเทศ อันอาจเรียกรวมๆ กันว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) คนปัญญาอ่อนดำรงชีวิตด้วยตนเองไม่ได้ฉันใด สังคมที่ไม่มีปัญญาก็ไม่สามารถอยู่รอดได้ด้วยตนเองฉะนั้นสังคมที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นเวลานานจะต้องมีภูมิปัญญาของตนเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคมและในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญบางประการคือ

๑. จำเพาะกับท้องถิ่น
๒. มีความเชื่อมโยง หรือบูรณาการสูง
๓. มีความเคารพผู้สูงอาวุโส

สำหรับเรื่อง ความจำเพาะกับท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ชัดเจนอยู่ในตัวตามชื่อ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับ

เรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก แต่อาจเอาไปใช้ในท้องถิ่นอื่นที่แตกต่างกันไม่ได้หรือได้ไม่ดี

ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความเป็นบูรณาการทั้งในเรื่องของกายใจสังคมและสิ่งแวดล้อม ความคิดเรื่อง แม่น้ำธรรณี แม่น้ำคงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวดา เป็นตัวอย่างของการนำเอาธรรมชาติ มาเป็นนามธรรมที่สื่อไปถึงส่วนลึกของใจที่เชื่อมโยงไปสู่อัตถประโยชน์ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้อง ให้ความเคารพธรรมชาติ คนเราถ้าเคารพอะไรย่อมไม่ทำลายสิ่งนั้น การรู้อะไรถ้าสัมผัสได้เพียงวัตถุธรรม แต่ไปไม่ถึงนามธรรมย่อมสัมผัสได้เพียงตื้นๆ หยาบ ๆ เป็นส่วนเป็นเสี้ยว ขาดสัมผัสทางใจที่ลึกซึ้ง และการมุ่งอัตถประโยชน์เช่นว่า ดินก็ดีแม่น้ำก็ดี ข้าวก็ดี ต้นไม้ก็ดีก็เป็นแต่วัตถุ ซึ่งมีส่วนประกอบอย่างนี้ ๆ ตามหลักวิทยาศาสตร์ ไม่มีความเคารพ จะทำอะไรกับสิ่งเหล่านี้ก็ได้ ความคิดและทำที่อย่างนี้ จึงนำไปสู่การทำลายสูง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโสเพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า นี่จะเห็นได้ว่าเราให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาอย่างไร

สรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
๒. มีบูรณาการสูง
๓. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
๔. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

เพราะฉะนั้น วิถีชีวิตทางสังคมและสภาพของสิ่งแวดล้อม จึงมีความสัมพันธ์ผูกพัน เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง มนุษย์จึงได้สร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น

นั้น ๆ เกิดขึ้น โดยเป็นภูมิปัญญาที่ได้มาจากประสบการณ์จริง และได้มีการบูรณาการเพื่อตอบสนองมนุษย์ทั้งด้านกายใจอย่างต่อเนื่อง

“ภูมิวัฒนธรรมของบ้านและเมือง”(ศรีศักร วัลลิโภคม เรือนไทย บ้านไทย สำนักพิมพ์เมืองโบราณ หน้า ๖-๙, ๒๕๕๒) การศึกษา ประวัติท้องถิ่น (Local history) ที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคม - วัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่ วัฒนธรรมอันแตกต่างไปจากพื้นที่การปกครองของรัฐตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ลงมา ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านตามลำดับ พื้นที่การปกครองดังกล่าวเป็นพัฒนาการที่มาจากภายนอก จากทางรัฐที่ได้รับอิทธิพลการบริหารจัดการแบบอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก ดังที่มานุษยวิทยาเรียกว่า การสร้างอาณานิคมภายใน (Internal colonization)

พื้นที่การปกครองดังกล่าวนี้คือ ฐานในการบริหารจัดการที่สืบสานเรื่อยมาจนทุกวันนี้ ได้ทำลายพื้นที่วัฒนธรรมที่เคยเป็นมาแต่อดีตกาล นับพันปีขึ้นไปของผู้คนในดินแดนประเทศสยามถึงประเทศไทย ในขณะนี้อย่างสิ้นเชิง ได้ทำให้การมองผู้คนที่พื้นที่ เป็นการมอง และกำหนดจากภายนอก ที่ไม่สามารถจะเข้าใจเข้าถึง และพัฒนาเศรษฐกิจสังคมให้เกิดภาวะความพอเพียงและยั่งยืน ตามพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้

ดังเห็นได้จากการมองและความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นและชุมชนกันในปัจจุบัน นั่นคือ ชุมชน หมายถึง จำนวนของครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกันที่นับเป็นหมู่ ๆ เช่น หมู่ ๑ หมู่ ๒ อะไรทำนองนั้น แม้ว่าจะมีชื่อเดียวกัน เช่น บ้านหนองขาว บ้านโคกโพธิ์ เป็นต้น ในขณะที่ ท้องถิ่น หมายถึง หลายชุมชนหลายหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองเดียวกันในระดับตำบล และอำเภอ

การมองจากภายนอกดังกล่าว จึงแลเห็นแต่ลักษณะที่เป็นกายภาพตามจำนวนผู้คนที่อยู่ในถิ่นฐานเดียวกัน แต่มองไม่เห็นคนกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดการเกี่ยวดองกันของผู้คนจากข้างในที่เน้น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน

คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ทำให้เกิดสำนึกร่วมของการอยู่เป็นกลุ่มเหล่าภายในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งนับแต่ชุมชนบ้านที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนครัวเรือนของหมู่นั้นหมู่นี้หากอยู่ที่ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเห็นหน้าค่าตา (Face to face relation) ของคนภายในที่ไปทำบุญวัดเดียวกันและคนในเท่านั้น จะรู้ขอบเขตชุมชนของบ้านตนว่าไปถึงไหน โดยมีชื่อบ้านและวัดเป็นชื่อเดียวกัน เช่น บ้านหนองขาว วัดหนองขาว เป็นต้น

ชุมชนบ้านดังกล่าวนี้หากอยู่โดด ๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกันไม่ แต่จะมีความสัมพันธ์กันในการตั้งอยู่ในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดียวกัน ทำให้เกิดสำนึกร่วมของการเป็นคนถิ่นนี้และบ้านนี้ เป็นต้น

คนในหรือคนภายในดังกล่าวนี้ จะมีการรับรู้ในเรื่องพื้นที่วัฒนธรรมที่ตนใช้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็น ๓ ระดับระดับที่มีขอบเขตกว้างขวาง เรียกในที่นี่ว่า ภูมิวัฒนธรรม (Cultural landscaper) ระดับกลางอันเป็นท้องถิ่นที่ผู้คนหลายกลุ่มหลายชาติพันธุ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเป็นเมืองเกิดขึ้นนับเนื่องเป็นนิเวศวัฒนธรรม (Cultural ecology) และระดับเล็ก คือ ระดับชุมชนบ้านเดียวกัน ที่ทำให้แลเห็นคนและวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่เรียกว่าชีวิตวัฒนธรรม (Cultural life)

ดังนั้นประวัติท้องถิ่นก็คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ของผู้คนในท้องถิ่น โดยมองจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของคนภายในเป็นสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสิ่งที่คนภายในรู้จักว่าคนภายนอก เพราะเป็นสิ่งที่คุ้นเคยมาตั้งแต่เกิดจนตาย แต่ที่แล้ว ๆ มานั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมักเป็นการค้นคว้าและเขียนขึ้นจากคนภายนอก โดยเฉพาะนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จึงกลายเป็นเรื่องการรวบรวมข้อมูล และตีความจากคนภายนอกไป หาได้ มีความเข้าใจถึงความเป็นไปทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับภูมิ วัฒนธรรม นิเวศวัฒนธรรม และชีวิตวัฒนธรรม ของคนภายในไม่

ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของมิติทางเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป ประวัติศาสตร์ที่ เขียนจากคนนอกโดยเข้าไปไม่ถึงคนในนั้น แลเห็นได้เพียงการเปลี่ยนแปลงที่เป็น มหภาค ในเวลาที่ผ่านมาไปแล้วในยุคสมัยหนึ่ง (Change through time) ต่างจาก การเปลี่ยนแปลงในการรับรู้ ของคนภายในที่เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อย่างต่อเนื่อง(Change over time)ที่มีลักษณะเป็นจุลภาคอย่างเป็นประวัติที่มีชีวิต

การศึกษาประวัติศาสตร์จากภายนอกเข้าไปไม่ถึงคนใน เพราะมักกำหนด สมัยเวลาจากหลักฐานการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมจากภายนอก เช่น จากหลักฐานทางโบราณสถานวัตถุและบันทึกทางเอกสารที่มีการรวบรวมไว้ เป็นลายลักษณ์

แต่ประวัติศาสตร์จากภายในเป็น ประวัติศาสตร์สังคมที่กำหนดการ เปลี่ยนแปลงจากชีวิตของคนในแต่ละรุ่นละกลุ่มเหล่า ที่เริ่มแต่การลำดับ เครือญาติของคนในแต่ละโคจรตระกูลที่สืบทอดมาจนถึงลูกหลานซึ่งดำรงชีวิตอยู่ใน ปัจจุบัน

เหตุนี้ประวัติศาสตร์แบบนี้จึงเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตเพราะแลเห็นอดีตที่ ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคตการเข้าถึงการ เปลี่ยนแปลงภายในนี้ เมื่อนำมาพิจารณาวิเคราะห์รวมกันกับการเปลี่ยนแปลงที่มา จากข้างนอก โดยเฉพาะจากโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองทางรัฐแล้วคือ การเข้าใจที่จะนำไปสู่การควบคุมการพัฒนาได้

เพราะการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่เป็นประชาธิปไตย โดยอุดมการณ์นั้น คือ การให้คนในมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ และคณะ (สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นคณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง,๒๕๒๒) กล่าวว่า การดำเนินชีวิตที่ผ่านมาในอดีตจนถึงปัจจุบันมีทั้งสุข และทุกข์ มนุษย์จะรู้สึกสุขใจและภาคภูมิใจเสมอ เมื่อทวนรำลึกถึงเหตุการณ์ที่ ผ่านมาประสบการณ์เหล่านั้นทำให้ชีวิตปัจจุบันมีความหมาย (Meaning) และ สร้างความหวังที่จะดำเนินชีวิตอันสดใสต่อไปในอนาคต

เหตุการณ์ที่ผ่านมาทำให้มนุษย์มีจิตใจผูกพันต่อสถานที่ (Sense of place) ที่ตนเคยดำรงชีวิตมาอย่างแนบแน่นจนเกิดความรู้สึกยึดถือเอาสถานที่ เหล่านั้นเป็นถิ่นของตน (Sense of belonging)

ฉะนั้น คำว่า “บ้านเกิดเมืองนอน” จึงเป็นสื่อความหมายที่ทำให้มนุษย์เกิด ความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของความห่วงแทน และความรักต่อถิ่นที่พำนัก ความรู้สึกดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นมีความหมาย วิถีชีวิตที่จะดำเนินอย่างมีความหมายนั้น

Christian Noberg-Schultz สถาปนิกและนักคิดที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน กล่าวไว้ว่า

“มวลชีวิตทั้งหลายย่อมดำเนินไปตามกลางแผ่นดินและบรรยากาศที่ แวดล้อม ฉะนั้นการตระหนักถึงคุณค่าของผืนดินและแผ่นฟ้า ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิด แก่ชีวิตทั้งมวล มนุษย์จำต้องรู้จักการเรียนรู้และประสานชีวิตให้กลมกลืนกับ สภาพแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่ ด้วยความรักความเคารพและความเข้าใจซึ่งเป็น ประสบการณ์ที่สร้างความหมายให้แก่ชีวิต”

ดังนั้น มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในเขตมรสุมจำต้องเรียนรู้และเข้าใจถึงสภาวะลม ฝน และระดับของน้ำที่เจิ่งนองเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ใน ขณะเดียวกัน มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในทะเลทรายย่อมเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลาง ทะเลทรายและลมร้อนฉะนั้นสิ่งที่มนุษย์สร้าง (Man-built) จึงก่อให้เกิดความหมาย

ต่อมนุษย์บางสิ่งก็กลายเป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์ผูกพันกระนั้นเองอดีตหรือประวัติศาสตร์ จึงไม่ใช่สิ่งบังเอิญ (Accident) ที่เกิดขึ้นหากแต่เป็นประวัติศาสตร์และประสบการณ์ของมนุษยชาติที่แสดงถึงการดิ้นรนเพื่อความรอดร่วมกันกับธรรมชาติและคุณค่าของชีวิตปัจจุบันก็จะไม่สมบูรณ์หากมนุษย์ละเลยที่จะตระหนักถึงอดีตที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน (Unchanging Past) เพื่อเป็นสื่อชักนำสู่ชีวิตที่สดใสในอนาคต

อดีตที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันหรือ อีกนัยหนึ่ง อดีตที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง (Unchanging Condition) ย่อมแบ่งได้เป็นสองลักษณะ ลักษณะแรกได้แก่อดีตประเภทนามธรรมเช่นประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อถือ ความศรัทธา เป็นต้น อีกลักษณะหนึ่งได้แก่ อดีตประเภทรูปธรรมคือ วัตถุสิ่งของทั้งสองลักษณะดังกล่าวนี้ย่อมมีความหมายกับมนุษย์ และหยั่งรากฝังลึกลงในใจจนมนุษย์ยึดมั่นเป็นคุณค่าของชีวิต (Quality of life) เสียแล้วความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม

คุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหมายถึง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนนั้น ๆ รูปแบบของสิ่งก่อสร้างอาจจะพัฒนาไปจากรูปแบบเดิมโดยปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการพัฒนาเพื่อจะให้มีรูปแบบเฉพาะตัวขึ้นได้ อาคารบางหลังเป็นรูปแบบที่นำมาจากต่างถิ่นอีกช่างก่อสร้าง และช่างฝีมือก็มาจากภายนอก ซึ่งโดยแท้จริงแล้วไม่อาจถือว่าเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยตรงแต่ก็ให้อิทธิพลต่อช่างหรือประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ นำไปใช้ผสมผสานกับรูปแบบของท้องถิ่นเกิดมีลักษณะใหม่ที่คลี่คลายไปจากรูปแบบเดิมไปอีก อิทธิพลของรูปแบบจากภายนอกจะมีมากหรือน้อยอยู่ที่ค่านิยมของประชาชน และรูปแบบที่สอดคล้องกับวิธีการก่อสร้างและความสามารถในการดัดแปลงของช่างในท้องถิ่นนั้นอีกด้วย

เหตุที่ทำให้เกิดรูปแบบเฉพาะถิ่น “การรวมตัวเป็นชุมชนของสังคมเกษตรกรรมสมัยในยุคแรกเริ่มนั้นจะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขหลายประการเงื่อนไขต่าง ๆ นั้น จะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเป็นวงจรที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาต่อเนื่องกันเป็นเวลายาวนาน จนสามารถจัดความขัดแย้งของปัญหาต่าง ๆ จากเงื่อนไขเหล่านั้นได้เกิดเป็นระเบียบแบบแผนข้อบังคับตลอดจนคติความเชื่อที่สมาชิกของสังคมยึดถือเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีวินัย และให้สังคมดำรงอยู่ได้ในลักษณะที่ต้องปรับให้สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอีกด้วย”

ฉะนั้นสภาพทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นตลอดจนลักษณะหมู่บ้านที่ประกอบด้วยบ้านพักอาศัยอาคารสาธารณะและสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนชนิดต่าง ๆ ตลอดจนเส้นทางสัญจรเป็นต้นนั้น ล้วนแต่เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขและรูปแบบของการดำรงชีวิตและการจัดระเบียบทางสังคมของแต่ละภูมิภาคที่แตกต่างกันออกไป แม้แต่ชุมชนที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันหากแต่ความเชื่อถือบางประการที่ต่างกัน ก็ยังผลให้เอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนต่างกันไปได้อีก

ดูเหมือนว่าสิ่งปลูกสร้างและรูปแบบทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นอันเป็นผลของการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตนั้นล้วนเป็นสื่อความหมายที่แสดงเอกลักษณ์ของชุมชนให้ปรากฏได้ชัดกว่าสิ่งอื่น สมดังคำกล่าวของ Christopher Alexander ดังนี้

“รูปทรงที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นเป็นผลจากการแก้ปัญหาที่เหมาะสม” ฉะนั้นรูปทรงอาคารในอดีตที่สมบูรณ์นั้นย่อมเกิดขึ้นจากขบวนการปรับปรุงแก้ไขสิ่งบกพร่องต่าง ๆ ให้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพเป็นอยู่ด้วยระยะเวลาที่ยาวนาน (Trial-Error) นั่นเอง

ศ.ดร.จิโรช วีระสัย (เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องข้อพิจารณาเชิงปัญญาวิชาการว่าด้วยสภาพนิเวศน์ท้องถิ่นไทย, ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง) กล่าวว่า

ชุมชนที่แปลมาจากภาษาอังกฤษ Community (จากหนังสือชื่อ The Social Science Encyclopedia, Edited by Adam Kuper and Jessica Kuper, Second Edition, ๑๙๙๖, p.๑๑๔) ศัพท์นี้ได้รับแรงดลใจจากข้อเขียนของ Tonnies นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันที่ริเริ่มใช้ศัพท์เกอไมน์ชาฟต์ Gemeinschaft เพื่ออธิบายสิ่งที่เป็นการรวมตัวกัน (Collectivity) และในขณะที่เดียวกันมีเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคม

ต่อมานักวิชาการได้ใช้ศัพท์ชุมชนเพื่อมุ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่เป็นรูปแบบการรวมตัวโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของคนในบริเวณดังกล่าวแต่นักวิชาการชาวอเมริกาชื่อ Nisbet ได้เขียนหนังสือที่แพร่หลายเป็นที่นิยมมากชื่อ Community (ปี ค.ศ. ๑๙๕๓) ซึ่งยังยึดถือแนวคิดที่ว่าชุมชนความหมายในเชิงความรู้สึก และความสัมพันธ์ที่กระชับแน่นซึ่งเป็นเสมือนการโหยหา (Nostalgia) ถึงยุคเก่าก่อนที่ถือว่าคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความเชื่อมั่น และมักคงมีความรู้สึกกระชับแน่น ไม่มีลักษณะเป็นตัวตนแยกออกไป (Atomized) ที่ใช้ศัพท์ออกไปว่าแตกแยก (Alienated)

ชุมชนในความหมายขององค์รวม (Collectivity) หมายถึง กลุ่มซึ่งอยู่ในอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ เช่น ความเป็นเพื่อนบ้านเป็นหมู่บ้าน (Village or Hamlet) นอกจากนี้ชุมชนอาจจะหมายถึงกลุ่มซึ่งมีลักษณะร่วมกัน (Common traits) อันได้แก่ความรู้สึกว่าเป็นเกี่ยวโยง (Sense of Belonging) และมีการยืนยันความสัมพันธ์ความผูกพันทางสังคมและการเมืองปฏิสัมพันธ์ ซึ่งทำให้มีความเป็นหน่วยทางสังคมที่เด่นชัดดังกรณีที่มีศัพท์สำนวนที่ว่าด้วยชุมชนทางวิชาการ ชุมชนทางศาสนา ชุมชนทางเชื้อชาติ

อนึ่ง การมองชุมชนอาจจะพิจารณาจากบริเวณพื้นที่ (Territorial) และไม่เป็นพื้นที่ดังที่นักวิชาการบางคน เช่น Park แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ได้เน้นการมีความเหมือนกันสืบเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน ส่วนอีกแนวหนึ่งให้ความสำคัญ

กับการมีส่วนร่วม การผูกพัน โดยไม่เกี่ยวกับพื้นที่ที่มากนัก ความเป็นชุมชนยังมีลักษณะชุมชนซึ่งเป็นหน่วยทางสังคม (Social Entity) โดยมีความผูกพันร่วมกัน โดยที่ไม่เกี่ยวโยงกับการเป็นพื้นที่

สิ่งที่เรียกเป็นความผูกพันร่วมกัน และความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน เกิดขึ้นจากความเชื่อ ในเรื่องของอดีตที่ร่วมกัน คือ ความเป็นบรรพบุรุษหรือการมีชะตากรรมร่วมกัน หรือในภาวะแห่งความเป็นชนบทที่ต้องเผชิญกันดินฟ้า อากาศ ที่แปรปรวน อันมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต นอกจากนั้นคือ การมีคุณค่าหรือค่านิยมร่วมกัน การมีความสนใจคล้าย ๆ กันมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติและอื่น ๆ ทั้งนี้โดยแตกต่างจากความเป็นชุมชนเชิงเชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งหมายถึงการที่จะต้องมีความเป็นญาติเกี่ยวข้องกัน

ส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน การพัฒนาชุมชนนั้น ประกอบด้วยคำสองคำ คือ การพัฒนา กับชุมชนคำว่าพัฒนาชุมชน หมายถึงการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นจากสภาพที่เคยเป็นอยู่เดิมด้วยการคิดและวางแผนการดำเนินงานไว้ และผลของการพัฒนา ต้องทำให้สภาพต่าง ๆ ดีขึ้นกว่าเดิม

สำหรับคำว่าชุมชน มีความหมายควบคู่กันไปคือหมายถึง พื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนและ หมายรวมถึงกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น โดยมีความสนใจวัตถุประสงค์และเป้าหมาย จุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้นชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

๑. มีกลุ่มคน

๒. มีพื้นที่หรือ อาณาเขตพื้นที่ที่แน่นอน

๓. กลุ่มคนมีความสนใจร่วมกัน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการปฏิบัติต่อกันอันเป็นลักษณะของการเคลื่อนไหว เพื่อการดำรงชีพในกลุ่มประชาชนในพื้นที่นั้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนจึงหมายถึงการวางแผนเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญ ให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มประชาชน ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี การอนามัยการเมืองการปกครองพร้อมกับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมและสาธารณูปการให้บังเกิดมีขึ้นในพื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มประชาชนนั้นด้วย

ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) การพัฒนาที่ยั่งยืน,๒๕๔๑)ได้ปาฐกถาในหัวข้อ การพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า “ ตอนนั้นประชาชนมีความรู้สึกว่าจะต้องพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญกันใหญ่ แต่การสร้างสรรค์ความเจริญนั้น เรามองที่วัตถุ เช่นการสร้างตึกกรามบ้านช่องและถนนหนทาง เป็นต้นไปกันไกลจนมีความรู้สึกกันว่าที่ไหนมีต้นไม้ ที่ไหนมีป่า ที่นั่นคือเครื่องหมายของความเดือนหรือไม่เจริญไม่พัฒนา เพราะฉะนั้นเราก็ตัดต้นไม้ตัดป่ากันเป็นการใหญ่ จนกระทั่งแม้แต่ในวัดพระสงฆ์ทั้งหลาย ก็มีความรู้สึกอย่างนี้ตามวัดต่างๆ ก็เลยตัดต้นไม้สร้างอาคาร สร้างเสนาสนะแบบตึกกันเป็นการใหญ่

ยกตัวอย่างเช่น วัดแห่งหนึ่งที่ฝั่งธนฯ สมภารท่านก็อยากให้วัดของท่านพัฒนา วัดนั้นมีต้นไม้ในพุทธประวัติหลายอย่างอย่าง ท่านก็เลยตัดต้นไม้หมด เพราะเห็นว่าต้นไม้เป็นเครื่องหมายของป่า และป่าก็เป็นคำที่อยู่ด้วยกันกับคำว่าเดือน คือไม่พัฒนา เพราะฉะนั้นก็เลยตัดป่า ตัดต้นไม้เป็นการใหญ่ วัดนั้นก็เลยหมดต้นไม้ แค่นั้นไม่พอ ท่านเห็นคัมภีร์เก่าๆอยู่ในตู้ไม่มีประโยชน์ ทำให้วัดไม่สะอาดเรียบร้อย ไม่แสดงถึงการพัฒนา ก็เลยเอามาเผาทิ้งเสียด้วย

นี่เป็นตัวอย่างของความตื่นตัวในการพัฒนาประเทศในยุคนี้ ที่ได้เกิดขึ้นแล้วและเป็นบทเรียนอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ หลายคนหันกำลังหาจุดยืนที่เหมาะสมกับความน่าจะเป็นในวิถีชีวิตการดำรงชีพของตน

สิ่งหนึ่งที่เห็นสมควรนำมาเป็นฐานแนวความคิด ในการทำรายงานการวิจัยครั้งนี้และนำมาเปิดประเด็นประกอบในด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาทาง

วัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งคือในงานสัมมนา ณศูนย์มานุษยาสรินทรวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๓ เรื่อง“ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย”โดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปาฐกถานำโดยมีข้อความตอนหนึ่งที่มีกรอบความคิดเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งคือ

“อาจารย์ไพฑูรย์สอนไว้ว่าคนเราจะมีความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตอย่างไร มีปัจจัยใหญ่ ๆ ๓ ประการ อาจารย์วาดเป็นรูปวงกลม วันนี้อ้อไม่วาด เพราะจะวาดในคอมพิวเตอร์ก็ไม่ใช่เทคโนโลยี นึกเอาเองก็แล้วกัน ก็มีวงใหญ่ๆ

วงหนึ่ง วงใหญ่วงแรก เรียกว่า สภาพภูมิศาสตร์ หรือสภาพธรรมชาติ เป็นตัวกำหนดว่าบริเวณนั้นๆ คนจะตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนกันอย่างไร ใช้วัสดุอะไร บ้านจะหันไปทางทิศไหน เครื่องนุ่งห่มเสื้อผ้าเป็นอย่างไร แม้แต่เรื่องเหล่านี้ก็ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์ เป็นเรื่องที่จะกล่าวต่อไป เป็นปัจจัยหนึ่งของการกำหนดวิถีชีวิต แต่ไม่เคยวิจัยว่าสักก็เปอร์เซ็นต์ เข้าใจว่าควบคุมความเป็นอยู่ของเรามากทีเดียว

วงที่ ๒ ที่เล็กลงมา อยู่ข้างในนั้นก็คือ วัฒนธรรม ซึ่งมีหลายอย่าง สมัยก่อนพูดถึงวัฒนธรรมก็จะนึกถึงเต็นระบำอย่างเดียว จริงๆ แล้ววัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่สะสมกันมาจนกระทั่งเป็นแบบอย่างเป็นตัวกำหนดการที่คนเราจะออกนอกกรอบนี้ยากเป็นเรื่องที่ศึกษาสังสมประสบการณ์ต่างๆ เป็นระบบขึ้นมา เช่น ระบบวัฒนธรรมทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางด้านสังคมประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างนี้เป็นต้น อีกเรื่องหนึ่งที่น่าจะรวมไว้ในส่วนวัฒนธรรมนี้ได้ก็คือเรื่องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตัววิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยหลักที่จะกำหนดว่าคนเราจะทำอะไรได้ เช่น อยู่ในสภาพภูมิศาสตร์เดียวกันคนที่คิดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีที่สูงบ้างต่ำบ้างต่างกัน คนเหล่านี้ก็จะใช้ชีวิตหรือวิถีชีวิตหรือวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน เพราะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะช่วยปรับปรุงความเป็นอยู่ให้สบายขึ้น หรือว่าทำไปทำมาอาจจะก่อปัญหาที่ทำให้วิถีชีวิต

เปลี่ยนแปลงแตกต่างกันออกไปก็ได้เช่นกันนอกจากนั้นยังมีส่วนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและสังคมด้วย

ประการที่ ๓ คือ วงเล็กที่สุด เป็นเรื่องการตัดสินใจของคน คนที่อยู่ในสภาพภูมิศาสตร์เดียวกันวัฒนธรรมคล้ายๆ กันแต่เผชิญคนที่มีสิทธิในการกำหนดความเป็นอยู่ความเป็นไปนั้นคิดไม่เหมือนกันวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่นั้นก็จะมีเหมือนกันคนที่กำหนดวิถีชีวิตมักจะเป็นผู้นำ แต่ละบุคคลมีความรู้สติปัญญาไหวพริบหรือมีความสามารถประสบการณ์เหตุผลส่วนตัวที่แตกต่างกันไป บางคนที่มีอำนาจมาก ๆ เหตุผลส่วนตัวของเขาก็จะไปกระทบความเป็นอยู่ของคนอื่นได้ หรือว่าบางคนโชคดี สามารถจะกำหนดการตัดสินใจของตนเองได้ ก็นึกว่าคนนั้นมีบุญไป

ปัจจัยทั้ง ๓ ประการนี้จึงนับเป็นหลักทฤษฎีที่สำคัญถือว่าเป็นหัวใจของการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อเป็นกรอบในการที่เก็บข้อมูลมรดกบ้านพาทย์โกสธนั้น โดยการนำแนวทางของอาจารย์ไพฑูริย์ มาเป็นหลักในการเก็บ คือ

๑. ปัจจัยด้านสภาพภูมิศาสตร์ หรือสภาพธรรมชาติ ในการนี้จะทำการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลของบ้าน ชุมชน และบริเวณโดยรอบตัวบ้าน

๒. สภาพแวดล้อมของตัวเรือน(บ้านเครื่อง) ที่อยู่อาศัย ปัจจัยด้านวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหลักของงานนี้คือวิถีชีวิตกับการใช้ตัวกิจกรรมภายในบ้าน และนอกบ้าน

๓. เป็นเรื่องการตัดสินใจของคน คนที่อยู่ในสภาพภูมิศาสตร์เดียวกัน มีวัฒนธรรมคล้ายๆ กันในการสำรวจครั้งนี้ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

วิธีการเก็บข้อมูลและการนำเสนอ

“การศึกษาอีกอย่างหนึ่งคือ การดูสังเกตเห็น ไม่ว่าจะเราเดินทางไปไหนทางรถยนต์ รถไฟ หรือเครื่องบิน เราจะมีโอกาสเห็นภาพภูมิประเทศ ทั้งเห็นและ

รู้สึกถึงความสูงต่ำของพื้นที่ จะเข้าใจว่าภูมิประเทศแต่ละอย่างทำให้คนเรานั้นมีวิถีชีวิตแตกต่างกันไปอย่างไร ตั้งแต่เด็ก ๆ จะถูกดูแลไม่ค่อยได้ผลถูกดูว่าเมื่อขึ้นเฮลิคอปเตอร์นั้นมุ่งแต่จะรู้ว่าไปไหนเท่านั้นแล้วก็หลับหลับก็ไม่ได้ดูภูมิประเทศไปเฮลิคอปเตอร์นั้นมันแพงน่าจะใช้ประโยชน์ให้ได้สูงสุดศึกษาภูมิประเทศไปด้วยไม่ว่าเพื่อเดินทางจากแห่งหนึ่งไปอีกแห่งหนึ่งเท่านั้นในหนังสือตำราภูมิศาสตร์เล่มหนึ่ง จำไม่ได้แล้วว่าเป็นเล่มไหนเขียนไว้ข้างหน้าเลยว่า เวลาเราเดินทางนั่งรถไฟหรือรถไฟไหมบางคนก็หลับหรือว่าทำอย่างอื่นและไม่มองภูมิประเทศนั้น เป็นเรื่องที่เสียประโยชน์อยู่ดี สิ่งที่มีประโยชน์ที่สุดคือการสังเกตจากภูมิประเทศเมื่อมองภูมิประเทศแล้ว เราจะเห็นกิจกรรม ๒ ผังถนนว่า ตอนนี่เราขึ้นไปอยู่ที่ต่ำ ก็จะเห็นไร่นาอะไรต่างๆ ไปถึงที่ดอนก็จะเห็นกิจกรรม”

ข้อความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปาฐกถา “ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย” ณ ศูนย์มานุษยศาสตร์สิรินธร วันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลโดยวิธีการ “การดูสังเกตเห็น” ที่ผู้ที่ทำการศึกษาดูสังเกตเห็น เพื่อที่จะทำความเข้าใจกับภูมิประเทศโดยการเห็นเพื่อให้รู้สึกถึงสภาพของพื้นที่นั้นว่าแต่ละแห่งทำให้คนเรามีวิถีชีวิตแตกต่างกันไปอย่างไรในการศึกษาครั้งนี้ก็เช่นเดียวกัน ได้ทำการเลือกวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อการนำเสนอ ๓ วิธี คือ โดยการสัมภาษณ์ การรังวัด และการถ่ายภาพ

การสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลโดยตรงที่จะให้ข้อมูลที่เป็นข้อคิด คำบรรยายที่เป็นลายลักษณ์อักษรวิถีชีวิตการดำรงชีวิต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับบริบททางวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพในปัจจุบันย้อนกลับถามถึงความสัมพันธ์ และสืบทอดในการวางแผนในอนาคตประเด็นบ้านกับสภาพแวดล้อมวิธีการถามก็จะถามในบริบทของวิถีชีวิตเช่นกันว่ามีการใช้วิชาความรู้กับการประกอบอาชีพอย่างไร และอิทธิพลอะไรที่มีผลต่อการประกอบอาชีพ

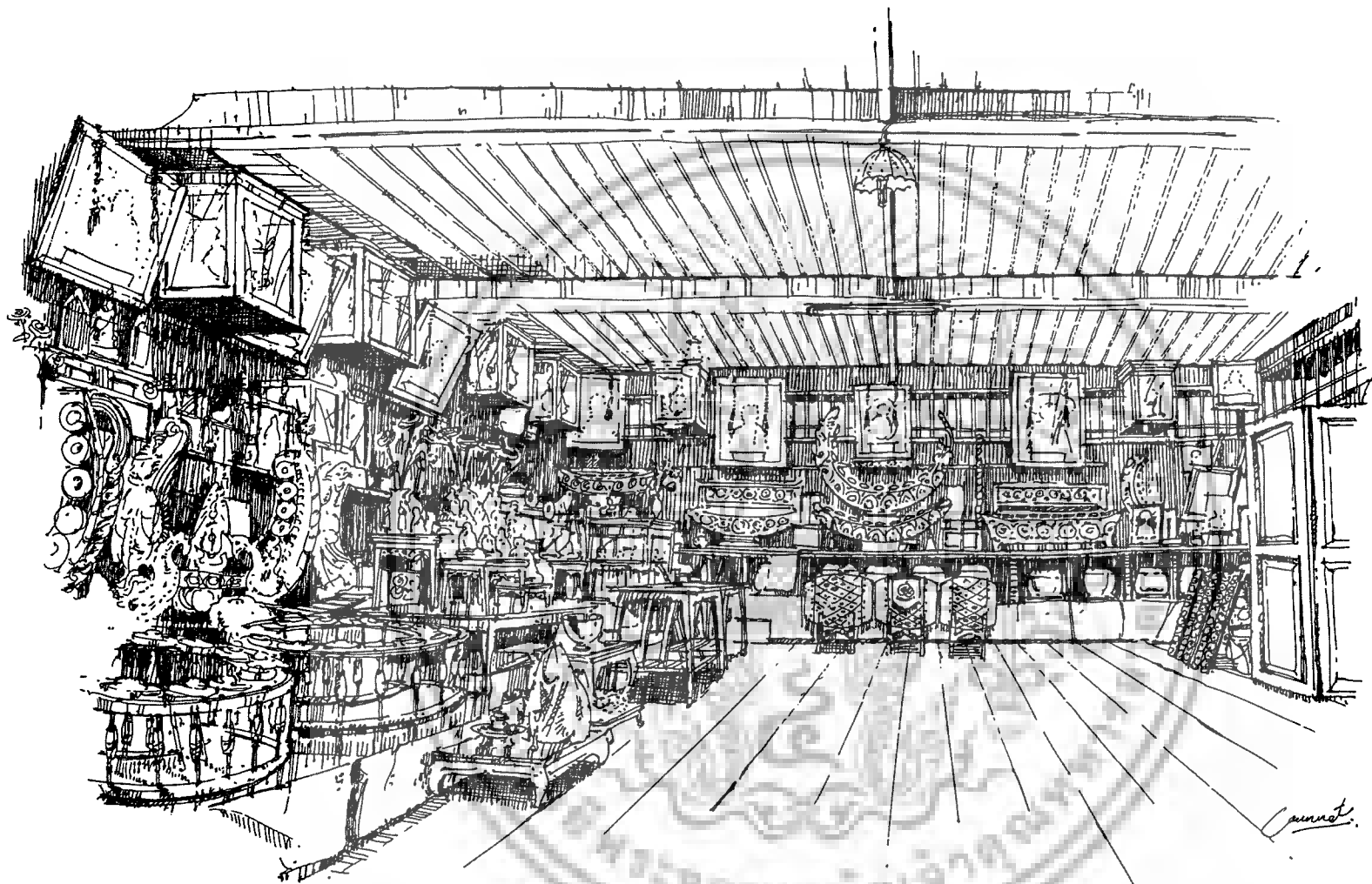
การถ่ายภาพ เนื่องจากข้อจำกัดของการนำเสนอด้วยข้อความไม่ว่าจะอธิบายดีอย่างไรก็ไม่เทียบเท่ากับภาพเพียงภาพเดียว ทำให้เห็นภาพถ่ายจึงเป็นข้อมูลที่ให้ผู้อ่านสามารถเห็นข้อมูลที่เป็นภาพ ร่วมกับข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ทั้งสามประเด็น ชีวิตความเป็นอยู่ภายในบ้านเครื่อง วิถีชีวิต และบ้านกับสภาพแวดล้อม

การรังวัด ข้อจำกัดของภาพถ่ายคือการที่ไม่สามารถเห็นภาพรวมของทั้งบ้านกับสภาพแวดล้อมได้ การรังวัดตัวบ้านกับสภาพแวดล้อมแล้วนำมาเขียนเป็นภาพรวมให้เห็น ก็จะทำให้เห็นมิติที่เป็นองค์รวมได้อย่างครบครัน

การเก็บข้อมูลทั้ง ๓ วิธี จึงเป็นฐานแนวคิด ในการเก็บข้อมูล เพื่อเป็นการถ่ายทอดพลวัตรทางสังคมอย่างสมบูรณ์ในการอธิบายมุมมองของภาพรวมทั้งสิ้น

ตั้งข้อมูลเบื้องต้นนั้น จึงนำมาเป็นกรอบทฤษฎีอย่างหนึ่งที่เป็นฐานแนวความคิดในการเก็บข้อมูล บ้านอันล้ำค่ายิ่งของสายสกุลพาทย์โกศล

๒

ตั้งสำนักบ้านพาทย์โกศล

ในวงการดนตรีไทย ทุกคนคงจะเคยได้ยินคำว่า“ทางของฝั่งชะโนน”หรือ “ทางของฝั่งธนาฯ” อยู่เสมอ บุคคลที่มีความสำคัญยิ่งเกี่ยวพันกับชื่อดังกล่าวคือ จางวางทั่ว พาทยโกศล ซึ่งได้รับสืบทอดวงดนตรีที่ปฏิบัติตามแนวทางเฉพาะไม่เหมือนใครมาจากต้นตระกูลนักดนตรีของท่าน

ประวัติความเป็นมาของสายสกุลบ้านพาทยโกศล

จางวางทั่ว พาทยโกศล เกิดเมื่อวันพุธ เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำ ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ.๒๔๒๔ เวลา ๐๗.๐๐ น. ที่บ้านหลังวัดกัลยาณมิตร ฝั่งธนบุรี เป็นบุตรคนที่ ๑๒ของหลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ) เจ้ากรมวัดกัลยาณมิตร กับนางแสง (ซุสสัย) ท่านเกิดในตระกูลนักดนตรีที่มีชื่อเสียงและสืบทอดกันมาหลายชั่วคน

จางวางทั่ว พาทยโกศล มีบุตรชายหญิงกับนางปลั่ง (คงศรีวิไล) ซึ่งมาจากตระกูลนักดนตรีเช่นกันจำนวน ๘ คน แต่มีชีวิตรอดมาจนโตเพียง ๒ คน คือนายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล และคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรธนะ เป็นนักดนตรีฝีมือดีทั้งคู่ส่วนบุตรชายหญิงที่เกิดแต่นางเจริญ (รุ่งเจริญ) นักร้องชั้นเยี่ยมนั้นเสียชีวิตทั้งหมดตั้งแต่เยาว์ จางวางทั่วใช้ชีวิตอย่างนักดนตรีมาตลอด จนกระทั่งสิ้นชีวิตลงเนื่องจากโรคเบาหวาน เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ รวมอายุ ๕๗ ปี

ทั้งบิดาและมารดาของครูจางวางทั่วฯ เป็นนักดนตรีฝีมือดีในสมัยรัชกาลที่ ๕ ท่านจึงได้ฝึกฝนถ่ายทอดวิชาดนตรีจากบิดามารดาและปู่ที่ชื่อว่าทองดี มาตั้งแต่เยาว์ ต่อมาได้เรียนเพิ่มเติมจากครูรอด จนกระทั่งเป็นผู้มีฝีมือทางฆ้องวงเป็นพิเศษ นอกจากนั้นแล้ว ยังได้เรียนดนตรีจากครูอื่น ๆ อีกคือครูถ้วน ครูทั้ง ครูซ้อย สุนทรวาทีน และพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) อีกทั้งเรียนวิธีประสานเสียงแบบสากล จากสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์กรมพระนครสวรรค์วรพินิตด้วย

ท่านได้อุปสมบทที่วัดอรุณราชวราราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ) เป็นพระอุปัชฌาย์

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ครูจางวางทั่วฯ รับหน้าที่ควบคุมวงปี่พาทย์ของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์และต่อมาควบคุมวงปี่พาทย์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตหรือที่เรียกว่า วงปี่พาทย์“วังบางขุนพรหม” ซึ่งจัดได้ว่าเป็นวงที่มีชื่อเสียงดีเด่นมากในระยะนั้นท่านได้รับตำแหน่งจางวาง ในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ พระพี่นางของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตลูกศิษย์ของท่านจึงมักออกชื่อท่านว่าครูจางวางทั่วฯ หรือ ครูจางวาง

ครูจางวางทั่วฯเป็นผู้มีฝีมือดีในสมัยนั้น จนได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้บรรเลงคนหนึ่งในจำนวน ๘ คนของวงปี่พาทย์ที่บรรเลงถวายตัวแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เรียกว่า วงปี่พาทย์ฤๅษี ในการแสดงฝีมือหน้าพระที่นั่ง คุณครูจางวางทั่วฯชนะเลิศทางฆ้องเล็ก ได้รับพระราชทานเหรียญราชรุจิเงิน ยังความปลาบปลื้มให้แก่ท่านเป็นอย่างมาก

ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ เมื่อเสด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต หรือ ทูกระหม่อมบริพัตร ทรงเป็นผู้บัญชาการกองทัพอเรือและเป็นเสนาธิการกองทัพบกในเวลาต่อมาพระองค์จึงโปรดให้ ครูจางวางทั่วฯ ไปสอนเพลงในกองแตรวงทหารเรือ และกองแตรวงทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๕ งานในหน้าที่ดังกล่าว ครูจางวางทั่วฯก็ปฏิบัติได้ผลดียิ่ง

นอกจากงานราชการแล้ว ครูจางวางทั่วฯ ยังได้ถ่ายทอดวิชาดนตรีทุกชนิดตลอดจนการขับร้องให้แก่ศิษย์ที่มาฝากตัวที่สำนักของท่านมากมายนับไม่ถ้วน ทั้งจากในกรุงเทพฯและต่างจังหวัดเล่ากันว่าในเดือนหนึ่งๆ ต้องหุงข้าวเลี้ยงลูกศิษย์ถึง ๗ กระสอบ ลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียงมี อาทิ นายช่อ สุนทรวาทีน นายฉัตร สุนทรวาทีน นายแก้ว พาทยโกศล นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล นายแถม คงศรีวิไล นายปุ่น คงศรีวิไล นายทรัพย์ เข็นพานิช นายเดือน พาทยกุล นายรณรงค์ ไปร่งน้ำใจ ร้อยเอกราช ศรีเพชรดี พันตรีหลวงประสานดุริยางค์ (สุทธิ ศรีชยา) เป็นต้น

โดยอุปนิสัยส่วนตัวแล้ว ท่านใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ฟิสิกส์ แต่กลับเอาใจใส่เครื่องครุภัณฑ์ในเรื่องแบบแผนการสอนวิชาดนตรี ท่านมีหูรับฟังเสียงที่ละเอียดอ่อนมาก สมเป็นครูสอนดนตรี เพราะใครดีผิดนิดผิดหน่อยแม้จะอยู่ในระยะไกลท่านก็ยังได้ยิน ท่านใจเย็นและรักศิษย์เสมอต้นเสมอปลายโดยทั่วหน้ากัน

ในปลายรัชกาลที่ ๖ และระหว่างรัชกาลที่ ๗ นั้น ครูจางวาง ได้นำวงปี่พาทย์ของท่านอัดแผ่นเสียงมากมายหลายสิบแผ่นโดยได้รับพระกรุณาจากทูลกระหม่อมบริพัตรฯ ให้ใช้ชื่อว่า “วงพิณพาทย์วังบางขุนพรหม” นับเป็นการฝากฝีมือและผลงานไว้ให้รุ่นลูกหลานได้ชื่นชมมิใช่น้อย

ครูจางวาง เป็นนายวงปี่พาทย์ที่โชคดี เพราะนอกจากท่านจะมีความสามารถส่วนตัวยอดเยี่ยมแล้ว ท่านยังได้นางเจริญหรือที่เรียกกันติดปากว่า “หม่อมเจริญ” มาร่วมชีวิตด้วยจึงได้กำลังสำคัญสำหรับวงดนตรีของท่านตลอดมาเป็นเวลาสี่สิบปีเศษ นับตั้งแต่เป็นคนร้อง คนช่วยคุมวง คนช่วยสอนเพลงร้องแก่ศิษย์ ตลอดจนทำนองร้องสำหรับเพลงที่แต่งใหม่อยู่เสมอ

นอกเหนือจากความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีทุกชนิด ทั้งปี่พาทย์และเครื่องสายตลอดจนการขับร้องแล้ว ครูจางวางก็ยังมีความสามารถในการแต่งเพลงได้ดีเยี่ยมทั้งทางร้องและทางเครื่องจนถึงทางเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีบางอย่างอีกด้วย เพลงที่ท่านแต่งไว้มีมากมายสิบเพลง เช่น

ประเภทเพลงตับ เช่น เพลงชุดแขกไท่ เพลงตับนก เพลงสี่ชมพู เพลงตับลาวเจริญศรี

ประเภททางเดี่ยว เช่น เพลงอาเฮีย (ทุกเครื่องมือ) เพลงทะเลแยะ (เถา) (ทุกเครื่องมือ) เพลงพญาโคกเพลงลาวแพน

ประเภทเพลงเถา เช่น เพลงทกบท (เถา) เพลงแปดบท (เถา) เพลงแขกสาหร่าย (เถา) เพลงบังใบ (เถา) เพลงเขมรใหญ่ (เถา) เพลงหงส์ทอง (เถา)

เพลงตะลุ่มโปง (เถา) เพลงพม่า (เถา) เพลงดอกไม้ร่วง (เถา) เพลงเขมรเหลือง (เถา) เพลงพม่าห้าท่อน (เถา) เป็นต้น

นอกเหนือจากนี้แล้วท่านยังได้ทำทางบรรเลงสำหรับวงโยธวาทิตของกองทัพบกกองทัพเรือ กองทัพอากาศและตำรวจไว้อีกมาก

แม้ว่า ครูจางวางจะจากไปหลายสิบปีแล้ว แต่ชื่อเสียงของ “ทางฝั่งชะโนน” และ “วงฝั่งชะโนน” ยังเป็นที่รู้จักกันดีจนบัดนี้ ลักษณะการบรรเลงของวงนี้ที่ขึ้นชื่อก็คือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยพร้อมเพรียงตามหน้าที่ของผู้บรรเลงแต่ละเครื่องไม่โลดโผนไม่ลักลั่นกันและเป็นทางที่ไพเราะแปลกกว่าวงอื่นๆ (อารดา กิรนนันท์ นามานุกรมศิลปเพลงไทยในรอบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า ๑๐๓-๑๐๕ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒)

ตั้งสำนักบ้านสายสกุล “พาทย์โกศล”

การจัดตั้งสำนักบ้านพาทย์โกศลนั้น มีประวัติอันยาวนานที่มีคุณค่าต่อบริบทสังคมไทยเป็นอย่างยิ่งกล่าวคือ เป็นต้นตระกูลที่ทำหน้าที่สืบทอดทางดนตรีมาโดยตลอดที่มีบรรพบุรุษเป็นผู้เชี่ยวชาญเชิงศิลปะดนตรี สืบต่อกันมาปัจจุบันถึง ๖ ชั่วคนกล่าวโดยเฉพาะท่านบิดาของ จางวางทั่ว พาทย์โกศล เป็นผู้ชำนาญทางปี่พาทย์ มีความสามารถถึงกับได้รับยกย่องให้เป็นครู ประจำวงของเจ้าคุณประภากรวงศ์และเป็นคนซอสสามสายมีชื่อเสียงมาก ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ส่วนท่านมารดาเล่าก็เป็นผู้ดีตะจะเข้ฝีมือดี จนได้รับยกย่องให้เป็นครูดนตรีเจ้านายฝ่ายใน ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เช่นเดียวกันนอกนั้นท่านทั้งสองนี้ ยังมีฝีมือในการทำเครื่องปี่พาทย์จำหน่ายด้วย สำหรับการนางแสง พาทย์โกศลเป็นคนเหลาระนาดมีชื่อเสียงมาก ระนาดที่ลือนามที่สุดเรียกว่า “ระนาดแดง” เป็นที่รู้จักของนักดนตรีด้วยกันแพร่หลาย ไซ้แต่เท่านั้น ยังมีฝีมือในการช่างไม้ และช่างกลึงอีกด้วย วัตถุประสงค์ที่ปรากฏประจักษ์อยู่ในบัดนี้ก็คือ เรือนหลังที่ไว้เครื่องดนตรีของจางวางทั่ว และกลองทัด ไม้มะริด ๑ คู่ นับว่าท่านทั้งสองมีความรู้ในศิลปะทางวิศวกรรมและ

สถาปัตยกรรมเพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่งสมกับภาวะและสมัยของท่าน อาศัยเหตุการณ์
 ดังนี้จากจางวางทั่ว จึงดำเนินอาชีพของตนเจริญรอยตามท่านบิดามารดา ควร
 แก่การขนานนามว่า อนุชาตบุตร รู้จักตั้งตนไว้โดยชอบ ตามระบอบแห่งระเบียบ
 อีกดงาม ทั้งยังพยายามแนะนำพราหมณ์อันโตเจนเป็นต้นว่าบุตรธิดาให้มีปรีชา
 เฉลียวฉลาดสามารถในศิลปะดนตรี จนมีความรู้เป็นหลักอาชีพประจำตระกูล
 สมกับสมญาแห่งนามสกุลว่า “พาทย์โกศล”

แนวแห่งชีวิต : ของครุจางวางทั่ว พาทย์โกศล

๑. กรณีกิจกิดำเนินตามแนวตระกูลของท่านผู้นี้ นอกจากได้ฝึกหัดดนตรี
 กับท่านบิดามารดา มาแต่เยาว์แล้ว ครั้นเจริญขึ้นยังได้ไปฝึกฝนเพิ่มเติมในสำนัก
 ท่านครุรอด ซึ่งเป็นสำนักดีมีชื่อเสียงในครั้งนั้นร่วมกันกับหลวงประดิษฐไพเราะ
 หัวหน้าแผนกหมวดดุริยางค์ไทย ในกรมศิลปากร เดียวนี้จนเป็นผู้มีฝีมือดีผู้หนึ่ง
 ทางระนาดเอก และขึ้นที่เชี่ยวชาญเป็นพิเศษก็คือ ข้องวง นับเป็นเยี่ยมในหมู่
 ศิษย์ชั้นรุ่นราวคราวเดียวกันควรกล่าวยืนยันว่าหาตัวจับได้ยากโดยแท้ แม้เครื่อง
 ดนตรีอื่นๆ ทุกชนิดที่เป็นแบบไทยก็สามารถบรรเลงได้และถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นโดย
 ขำขันชำนาญมีความสันทัดตลอดถึงการขับร้อง และการแต่งทำนองเพลงทุก
 กระบวน ทั้งส่วนทำนองเครื่องรับ ทั้งส่วนทำนองขับร้อง บรรดาเพลงที่สอดคล้อง
 ต้องด้วยทำนองทั้งสองนี้ น่าจะยกขึ้นชี้ให้เห็นเป็นตัวอย่างสักเพลงหนึ่ง ซึ่ง
 จางวางทั่วได้ลงทูนคิดค้นทำขึ้นไว้ เป็นที่ปรากฏชื่อเด่นอยู่ในหมู่นักดนตรีไทย
 และต่างถอดแบบไปบรรเลงกันแพร่หลาย ณ บัดนี้ คือ เพลงตับพระลอตอนคน
 เมืองสงฆมายอโหมนางเพื่อนนางแพงให้พระลอฟัง จนกระทั่งพระลอยกทัพไปเมือง
 สวงถึงฝั่งแม่น้ำกาหลง เป็นทำนองเพลงตับ ร้อยกรองเพลงในประเภทเดียว
 ติดต่อกันไป เช่น มีเพลงแพนน้อย เจ้าสุทนต์อยู่ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้นัก
 ดนตรีทั้งหลายเรียกว่า ตับเจริญศรี สำหรับทางเพลง จางวางทั่ว เคยกล่าวกับ
 ข้าพเจ้าเสมอว่า ทางเอื้อนเสียงร้องก็ดี ทางเอื้อนเครื่องก็ดีใช้ฟาดลงคู่ทำ

เพราะกว่าคู่สี่มาก เคยร้องและทำเครื่องให้ข้าพเจ้าและผู้อื่นฟังอีกมากมาย
 แม้สมบัติเสียงของจางวางทั่ว จะไม่จัดเข้าในชั้นนักร้องชั้นเยี่ยมก็ตาม แต่ความจริง
 มีกระแสไพเราะกังวาน เป็นที่พอใจของผู้เคยได้ยินได้ฟังแทบทุกท่าน ทั้งนี้ย่อม
 เป็นที่ซาบซึ้งอยู่ในผู้ที่คุ้นเคยทั้งหลายนำเป็นอนุสาวรีย์ได้ชั้นหนึ่ง ซึ่งจะยังยืนอยู่คู่
 กับกาลที่เพลงตับพระลอนี้ จักสลายหายสูญไปจากโลกนักดนตรี

๒. ครั้นสมัยรัชกาลที่ ๕ นายทั่ว เคยรับหน้าที่ควบคุมวงปี่พาทย์ ของเสด็จ
 ในกรมหลวงชุมพรฯ มาก่อน ครั้นภายหลัง สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วร
 พินิต ทรงตั้งวงปี่พาทย์ขึ้นได้ทรงขอให้นายทั่ว มาจากเสด็จในกรมหลวงชุมพรฯ
 ซึ่งขณะนั้นทรงพักการปี่พาทย์แล้ว ให้มาสังกัดอยู่ในวงของพระองค์ อันมีนามว่า
 ปี่พาทย์วงวังบางขุนพรหม “ในระหว่างนี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์
 ซึ่งเป็นสมเด็จพระพี่นางเธอ ทรงพระกรุณาโปรดแต่งตั้งให้เป็น “จางวาง” ใน
 พระองค์ท่านคนทั้งหลายจึงเรียกว่า “จางวางทั่ว” ตั้งแต่นั้นมา ชีวิตของจางวาง
 ทั่วในระยะนี้ ตกอยู่ในภาวะแห่งคนหนุ่ม กำลังจะเริ่มมีชื่อเสียง จึงเป็นผู้หนึ่งใน
 จำนวนนักดนตรีฝีมือเอก คนที่ได้รับคัดเลือกเข้าทำปี่พาทย์ถวายตัว แต่
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงพระปิยมหาราชเจ้า ครั้งมีพระราชประสงค์ให้
 จัดตั้งคณะปี่พาทย์ขึ้นวงหนึ่งอันมีนามว่า “ปี่พาทย์ฤๅษี” เป็นคนดีข้องวงเล็กแข่งขัน
 ได้ “ชั้นหนึ่ง” ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญราชรุจิเงินเป็น
 บำเหน็จ นับเป็นเกียรติยศพิเศษของจางวางทั่ว อีกชั้นหนึ่ง ฯ

๓. ถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ จางวางทั่ว รับหน้าที่เป็นครูสอนดนตรีเพลงไทย
 ประจำอยู่ในกองแถวทหารเรือ แล้วย้ายมาประจำอยู่ในกองแถวทหารเล็กรักษา
 พระองค์ เป็นเวลาช้านานครั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ ทางราชการได้ปลดออกจากหน้าที่
 กระบวนเพลงที่ท่านผู้นี้สอนเป็นบรรทัดฐาน ในกองแถวทหารมหาดเล็กนั้น
 มากมาย มีเพลงสำคัญอันควรยกขึ้นเทิดไว้ ในที่นี้ก็คือ

ก. เพลงพระยาโศก ทำนองแตร ซึ่งทางราชการใช้นำพระบรมศพ และพระศพ เจ้านายตลอดถึงศพข้าราชการ ชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายทหาร โดยมากมักเรียกว่า เพลงโศก

ข. เพลงฉิ่ง ชื่อผั่งน้ำ ซึ่งทางราชการใช้สำหรับนำแถว ในพระราชพิธีพระกฐินทุกๆ คราว และเป็นเพลงสำหรับแถวทหาร ไปถือน้ำพระพัฒน์สัตยา ในครั้งกระนั้นด้วย

ในระหว่างที่ยังรับราชการอยู่ เคยทำปีพาทย์ถวาย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า ในเวลาเสวย ณ ร้านหม่อมเจ้าพนศรีเกษม คราวออกธำเนาะในงานฤดูหนาว ทรงพอพระราชหฤทัยมาก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานรางวัลเป็นจำนวน ๘๐ บาทถ้วน และถึงกับมีพระราชกระแสว่า “ของเขาเรียบร้อย เพราะดี ถ้ามีเงินมากกว่านี้จะให้หมด” พระราชกระแสนี้ นับว่าเป็นเกียรติยศแก่จางวางทั่วและคณะของตนซึ่งเป็นมณูญผลส่งให้เห็นว่าไม่ทิ้งลายวิชาของตระกูล

๕. ในสมัยประชาธิปไตยประชาชนชาวไทยได้รับพระราชทานรัฐธรรมนูญแล้วทางราชการได้ขอให้จางวางทั่วช่วยทำเพลงชาติแบบไทยแท้แต่เปลี่ยนจังหวะเป็นทางสากล เป็นการประกวด คณะกรรมการได้ตัดสินใจเพลงชาติของจางวางทั่ว ซึ่งปรับปรุงขึ้นเพลงที่ใช้ได้ ทั้งได้รับชมและยกย่องให้เป็นทีหนึ่ง เพลงชาติที่แต่งเข้าประกวดคราวแรกนี้ ทางราชการได้ใช้บรรเลงในทางวิทยุกระจายเสียงอยู่หลายครั้งต่อมาจึงได้เปลี่ยนเป็นทำนองเพลงที่ใช้ในปัจจุบันและได้ความว่า ทางหมวดดุริยางค์ทหารเรือก็ยังใช้บรรเลงในราชการอยู่ตามความอันสมควรเสมอ (ในอดีตนายทเวาประสิทธิ์ พาทย์โกศล คิดพิมพ์ต่อท้ายหนังสือเล่มนี้) และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ — ๒๔๘๐ ทางราชการกรมศิลปากรได้ขอร้องให้เป็นกรรมการตรวจสอบเพลงไทย บันทึกเป็นโน้ตสากลแม้ในระหว่างนี้จางวางทั่ว พาทย์โกศล กำลังเริ่มขาดสุขภาพทางร่างกาย เพราะโรคภัยเบียดเบียนบีบคั้นมากขึ้นโดยลำดับ

ก็ยังยินดีรับปฏิบัติและพยายามไปร่วมประชุมด้วยเสมอ เว้นไว้แต่เหลือความสามารถจะฝืนได้จริงๆ จึงยอมหยุดพักผ่อนเป็นคราวๆ

เพลงที่จางวางทั่ว เข้าประชุมทำให้แก่กรมศิลปากร คือเพลงฝรั่งรำเท้าประจำเครื่องมือทุกชนิด กับเพลงสองไม้ เป็นต้น เป็นบางท่อนบางวรรค และเพลงชื่อดอกไม้ร่วง ซึ่งอยู่ในเรื่องทำขวัญ เบี้ยประชุมที่กรมศิลปากรให้ตามระเบียบจางวางทั่วมิได้นำมาเป็นประโยชน์ส่วนตัวเลยได้น้อมอุทิศให้แก่กรมศิลปากร เพื่อบำรุงศิลปะทางนาฏดุริยางค์ ดังปรากฏเรื่องอยู่ในบันทึกของทางกรมศิลปากรนั้นแล้ว

๕. นอกจากรับราชการ และเป็นคนมีพาทย์ของเจ้านายดังได้กล่าวมาแล้ว จางวางทั่ว ยังได้เคยเป็นครูบาอาจารย์สั่งสอนดนตรีทุกชั้น แก่กุลบุตร มีศิษยานุศิษย์มากมาย หลายชั้นหลายรุ่น แพร่หลายไปทั่วแทบทุกจังหวัด อาทิ นายพันตรีหลวงประสานดุริยางค์ ผู้บังคับกองแถวตรวจทหารบก นายร้อยตรีแจ่ม วิเศษฤทธิ ผู้บังคับหมวดกองแถวตรวจทหารบก กองพันทหารราบที่ ๓ และยังมีข้าราชการและบุคคลอื่นๆ อีกมาก ซึ่งสุดความสามารถที่ข้าพเจ้าจะรวบรวมมาแจ้งให้ทราบได้ ฯ (อ้างอิงจาก: หนังสืองานฉานปนาภิศจศพจางวางทั่ว พาทย์โกศล เขียนโดย พระยาอรรถศาสตร์ โสภณ , หน้า ค-ฉ ๒๔๘๒)

ตารางแสดง วัง และนาม พระนามของเจ้าของวัง กับครุคนสำคัญ ที่มีศิษย์ที่มีชื่อเสียงต่อมา (ศ.นายแพทย์ พูนพิศ อมาตยกุล, ๒๕๓๔)

พระนามและเจ้าของ	สมัย	ครุคนสำคัญ	ศิษย์ที่มีชื่อเสียงต่อมา	พระนามและเจ้าของ	สมัย	ครุคนสำคัญ	ศิษย์ที่มีชื่อเสียงต่อมา
วังบางขุนพรหม	ร.๕	- จางวางทั่ว	- ครูทรัพย์ เข็นพานิช	วังบ้านหม้อ	ร.๕	- พระประดิษฐไพเราะ	- หลวงบำรุงจิตเจริญ(ธูป)
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ	ร.๖	พาทย์โกสล	- ครูอาจ สุนทร	เจ้าพระยา	(ตาด)		- หม่อมเจริญ พาทย์โกสล
นครสวรรค์วรพินิต	ร.๗	- หม่อมเจริญ พาทย์โกสล	- ครูช่อ สุนทรวาทีน	เทเวศร์วงศ์ วิวัฒน์ (ม.ร.ว.ทลาน กุญชร)	- หลวงเสนาะดุริยางค์ (ทองดี)		- หม่อมมาลัย กุญชรฯ
		- ครูทองดี ชูสัตย์	- ครูฉัตร สุนทรวาทีน	เจ้ากรมมหรสพ	- ครูเหลือ		- หม่อมคราม กุญชรฯ
		- ครูสังวาลย์ กุลวัลย์	- ครูเดือน พาทย์กุล		- หม่อมเข็ม		- หม่อมจันทร์ กุญชรฯ
			- ครูฉ่ำ เกิดใจตรง		- ครูสิน สิ้นธนาคร		- ขุนสมานเสียงประจักษ์(เถา)
			- ครูแมว พาทย์โกสล				- ครูเข้า สิ้นธนาคร
			- ครูย่อย ชูสัตย์				- ครูสุข ดุริยประณีต
			- ครู ร.อ.นพ ศรีเพชรดี				- ครูแป้น วัชรโบล
			- ครูพั่งพอน แดงสืบพันธุ์				
			- ครูเอื้อน กรเกษม				
			- ครูเทวาประสิทธิ์ พาทย์โกสล				
			- คุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรรณ				
			- หลวงประสานดุริยางค์(สุทธิ)				
			- ครูเทียบ กรานด์เลิศ				
			เป็นต้น				

ชื่อเสียงขจรขจายใน “ตระกูลพาทย์โกสัลกับดนตรีไทย”

ดนตรีไทยเป็นศิลปะที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมที่มีค่าของชาติ ซึ่งเราชาวไทยควรที่จะหวงแหนและ ภาคภูมิใจที่มีเอกลักษณ์นี้เป็นของตนเอง ต้องร่วมมือร่วมใจกันส่งเสริมทำนุบำรุงให้คงอยู่คู่กับคนไทยให้นานที่สุด ปัจจุบันเอกลักษณ์ของไทยแขนงนี้ได้ถูกทอดทิ้งจากสังคมส่วนใหญ่โดยปล่อยให้คนเพียงกลุ่มเดียวในสังคมรับผิดชอบดูแล ทั้งสืบสานอนุรักษ์และ ถ่ายทอดจากครูสู่ลูกหลาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะดนตรีไทยเป็นศิลปะที่มีความละเอียดอ่อน การถ่ายทอดจากครูสู่ลูกศิษย์ ต้องใช้เวลานานกว่าจะเรียนรู้และเข้าใจ การสืบสานต้องใช้วิธีบอกเพลงกันตัวต่อตัวไม่มีสื่อช่วยในการเรียนการสอน ต้องจดจำและฝึกซ้อม จึงจะเกิดความชำนาญ ประการสำคัญความนิยมของคนในสังคมปัจจุบันชอบที่จะประกอบอาชีพอย่างอื่นและ เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทกับคนไทยมากขึ้น วัฒนธรรมเก่า ๆ ที่เราเคยมีก็คงจะต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้มากยิ่งขึ้น

ถ้าจะนับจากปัจจุบันย้อนขึ้นไปถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ วงดนตรีไทยที่เกิดขึ้นก่อนสมัยนั้นหรือเกิดในสมัยนั้น มีอยู่เป็นประจํามากที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ในการบรรเลงดนตรีไทยไว้จนถึงปัจจุบัน วงดนตรีไทยคณะพาทย์โกสัลเป็นวงดนตรีไทยวงหนึ่งในจำนวนนั้น ที่ยังคงใช้วิชาพิณดนตรีไทยเลี้ยงตนเองและครอบครัวรับงานบรรเลงอยู่อย่างสม่ำเสมอจนถึงปัจจุบัน พระยาอรุณศาสตร์โสภณ ผู้เป็นเพื่อสืบทอดของครูจางวางทั่ว พาทย์โกสัล ครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในหมู่นักดนตรีไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน ในฐานะที่ท่านเป็นทั้งนักดนตรีที่มีความสามารถและเป็นนักประพันธ์เพลงที่มีความรู้ความสามารถยอดเยี่ยม ได้บันทึกไว้ในปี พ.ศ.๒๔๘๒ ว่าบุคคลในตระกูลพาทย์โกสัล เท่าที่ได้บันทึกไว้สืบสาวขึ้นไปได้เพียงชั่วอายุคนที่ ๔ เท่านั้นคือ หลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทย์โกสัล) เจ้ากรมวัดกัลยาณมิตร บิดาของครูจางวางทั่วต้นตระกูลนี้ก็จะ

จะมีอาชีพเป็นนักดนตรีไทยมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ หรือไม่ก็สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายและ ได้อาศัยอยู่หลังวัดกัลยาณมิตร

หลวงกัลยาณมิตตาวาส บิดาของครูจางวางทั่ว ได้เรียนวิชาดนตรีไทยจากสำนักใด เสียตายที่ไม่มีบันทึกไว้ มีเพียงแต่คำบอกเล่าที่บอกต่อกันมาว่า ครูทับมีญาติผู้ใหญ่ชื่อครูทองดี ชูสัจย์ ผู้เป็นน้าชายและเป็นครูดนตรีไทยครูทองดีเป็นครูดนตรีไทยเก่าแก่เชี่ยวชาญทางด้านเพลงหน้าพาทย์ (สำหรับบรรเลงประกอบการแสดงโขน, ละคร) ซึ่งเป็นเพลงครูชั้นสูง ท่านเป็นครูในสมัยก่อนครูทับมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ กรมมหรสพ เคยเชิญท่านไปต่อเพลงหน้าพาทย์ให้แก่ราชการในกรมมหรสพด้วย ครูทับเป็นนักดนตรีไทยที่มีความรู้ความสามารถมาก เล่นเครื่องดนตรีไทยได้ทุกชนิด ที่ชำนาญที่สุดคือ ซอสามสาย จัดว่าฝีมือยอดเยี่ยมคนหนึ่ง ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เคยเป็นหัวหน้าวงดนตรีไทยประจำบ้านของพระยาประภาสกรวงศ์ ภรรยาของท่านซึ่งเป็นมารดาของครูจางวางทั่ว มีความสามารถทางเครื่องสาย จนได้เป็นครูสอนเจ้านายฝ่ายในหลายพระองค์ ในราชสำนักรัชกาลที่ ๕ เครื่องดนตรีที่เชี่ยวชาญมากคือ จะเข้ ต่อมาในสมัยของท่านจางวางทั่ว ท่านได้ประกอบอาชีพรับจ้างบรรเลงดนตรีไทยสืบทอดจากบรรพบุรุษมาอีก พร้อมทั้งได้เรียนเพลงจากครูที่มีชื่อเสียงอีกหลายนานท่าน อาทิ ครูรอด ครูถ้วน ครูช้อย สุนทรวาทิน ครูทั้ง ท่านเจ้าคุณพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ครูคนสุดท้ายของท่านคือ จอมพลเรือสมเด็จเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต อีกประการหนึ่ง ซึ่งสำคัญสำหรับนักดนตรีไทยเป็นอย่างมากคือ ครูจางวางทั่ว และ คุณครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง) ได้เคยรวมอาจารย์เดียวกันถึง ๒ ครั้ง คือเป็นศิษย์ของครูรอดและศิษย์ของเจ้าคุณครูพระยาประสานดุริยศัพท์ด้วยกันทั้งสองคนเวลาที่ดนตรีของท่านทั้งสองไปบรรเลงพร้อมกันในโอกาสที่มีงานในวังต่าง ๆ ท่านทั้งสองจะนั่งปรึกษากันถึงเรื่องดนตรีไทยและร่วมกันพัฒนาดนตรีไทยให้เป็นนิยมเจริญรุ่งเรือง

ในเวลาต่อมาทั้งครูจางวางทั่ว และครูหลวงประดิษฐไพเราะต่างก็เป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงได้ประพันธ์เพลงไทยเดิมทั้งทางร้องและทางรับเอาไว้มากมายสมควรแก่การยกย่องสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง

วงพาทย์โกศลนาโดยครูจางวางทั่ว พาทย์โกศล ได้เข้าสังกัดเป็นวงของวังบางขุนพรหม โดยตัวท่านเองได้มีโอกาสรับใช้ทูลกระหม่อมบริพัตรในโอกาสที่ท่านแต่งเพลงสำหรับทหารเรือ ครูจางวางทั่วก็นำเป็นทางปีพาทย์ และก็นำเอาทางปีพาทย์ไปแยกเป็นเสียงประสานให้วงโยธวาทิต ของทหารเรือและ ทหารบก ได้บรรเลงอีกด้วย เพลงของครูจางวางทั่วกับเพลงของทูลกระหม่อมบริพัตร ถ้าจะให้บอกว่าเพลงนี้เป็นของของจางวางทั่ว หรือ เพลงนี้เป็นบทพระราชนิพนธ์ ในสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ฯ ก็คงแยกไม่ออกเสียเลยที่เดียวว่าเป็นของใคร ครูจางวางทั่วได้ตำแหน่งจางวาง ในองค์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระที่นั่งในทูลกระหม่อมบริพัตร วงดนตรีพาทย์โกศลหรือวงวังบางขุนพรหมได้รับการอุปถัมภ์จากทูลกระหม่อมบริพัตรอย่างจริงจัง ทูลกระหม่อมไม่โปรดให้ออกไปรับงานข้างนอกอีกเลยและ ก็ตั้งใจอุปถัมภ์โดยออกค่าใช้จ่ายออกทุนให้ลูกหลานได้เรียนหาความรู้มีวิทยฐานะดีให้กับลูกศิษย์ครูจางวางทั่วท่านได้อุปถัมภ์วงดนตรีพาทย์โกศลมากกว่า ๓๐ ปี ในระหว่างนี้เองที่วงพาทย์โกศลในนามของวงวังบางขุนพรหมได้บรรเลงหน้าพระที่นั่งของเจ้านายฝ่ายใน บรรเลงในงานวันประสูติของเจ้านายต่างวังที่มีดนตรีอยู่ในอุปถัมภ์หลายครั้งหลายหน จนอาจจะพูดได้ว่าบรรเลงอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลาที่อยู่ในวังบางขุนพรหม เลยก็ได้การประกวดวงดนตรีหลายๆ วงในวังต่างๆ นี้เองที่ทำให้เกิดเพลงไทยเดิมขึ้นมากมายครูจางทั่วพาทย์โกศล กับวงบางขุนพรหม เป็นข้าราชการบริพารในพระองค์ของทูลกระหม่อมบริพัตรมาถึง ๓ รัชกาลคือ รัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ ได้แต่งเพลงเถาขึ้นหลายเพลง เพลงดับ เพลงหน้าพาทย์ เพลงเดี่ยวที่สำคัญ คือ เพลงชาติทางไทยในราวปีพ.ศ.๒๔๗๗ ได้นำเอาเพลงหน้า

พาทย์ชื่อว่าเพลงตระนิมิตมาทำเป็นเพลงชาติทางไทยขึ้นสมัยนั้นจึงมีเพลงชาติบรรเลงอยู่ ๒ เพลงคือเพลงชาติทางสากลของพระเจนดุริยางค์และเพลงชาติไทยทางไทยของครูจางวางทั่วต่อมาเห็นว่าเพลงชาติถ้ามีมากกว่า ๑ เพลง จะไม่ศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ใช้แต่ทางสากลมาจนถึงทุกวันนี้

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.๒๔๗๕วงพาทย์โกศลจึงได้ออกมารับงานจรและกลับเป็นวงดนตรีที่รับงานทั่วๆ ไปอีกครั้งการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันทำให้วงพาทย์โกศลปรับตัวเข้าสถานการณ์ไม่ทันเศรษฐกิจของวงดนตรีพาทย์โกศล จึงซบเซาลงต้องรับงานน้อยขึ้น

ต่อมาทางราชการอันมีรัฐบาล เป็นผู้กำหนดให้ศิลปินต้องมีบัตรศิลปินจึงจะรับงานบรรเลงดนตรีได้ ทำให้วงดนตรีไทยหลายวงต้องหยุดชะงักลงความเจริญทางด้านดนตรีไทยก็ชะงักตามไปด้วยวงดนตรีพาทย์โกศลดำเนินดำเนินชีวิตทางด้านรับงานทั่วๆ ไปจนถึงสมัยของนายเทวาประสิทธิ์ เป็นหัวหน้าวงพาทย์โกศล (นายเทวาประสิทธิ์ เป็นบุตร ๑ ใน ๒ คน ที่เหลือของครูจางวางทั่ว บุตรอีกคนหนึ่งเป็นน้องสาวของครูเทวาประสิทธิ์ ซึ่งเกิดจากครูจางวางทั่ว และนางปลั่ง พาทย์โกศล คือคุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรรณ (พาทย์โกศล) ได้รับงานทั่วไปพร้อมทั้งได้มีความคิดเริ่มสานต่องานที่ค้างอยู่ของบิดา คือสร้างเครื่องดนตรีระดับมุกจนเสร็จสมบูรณ์เป็นวงปีพาทย์ประดับมุกที่มีครบทุกชิ้นนายเทวาประสิทธิ์ เป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่งในยุคต่อมาจากครูจางวางทั่ว เรียนวิชาดนตรีจากบิดาคือครูจางวางทั่วต่อมาได้เป็นลูกศิษย์ของทูลกระหม่อมบริพัตร พระยาอมานยพงศ์ธรรมพิศาล พระยาประสานดุริยศัพท์ นายเทวาประสิทธิ์ เริ่มตีระนาดได้เมื่ออายุ ๘ ขวบ เป่าปี่ประกวดได้รางวัลเมื่ออายุ ๑๕ ปี นอกจากนี้ยังมีความสามารถทางสี่ซอสามสายอย่างหาตัวจับได้ยากทีเดียว ซอสามสายนี้หัดจากทูลกระหม่อมบริพัตร และพระยาอมานยพงศ์ธรรมพิศาล นายเทวาประสิทธิ์ เป็นครูสอนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยต่างๆ จนมีลูกศิษย์มากมาย ได้นำวงพาทย์โกศลซึ่งเป็นรุ่นเด็กเข้าอยู่

ในวังสวนผักกาดของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุมภวณภพบริพัตร กรมหมื่นนครสวรรค์พิณิต พระโอรสของทูลกระหม่อมบริพัตร ไปบรรเลงในวังเมื่อมีงานเป็นประจำนายเทวาประสิทธิ์ได้นำวงออกอากาศทางสถานีวิทยุ ๑ ปณ.สถานวิทยุศึกษา ตัวท่านเองนั้นจะไปสี่ชอกล้อมนิทราทางวิทยุ ท.ท.ท.เป็นประจำเกือบทุกอาทิตย์ ประมาณปี พ.ศ.๒๔๙๘-๒๔๙๙ ได้นำวงพาทยโกศลบันทึกแผ่นเสียงที่ห้างศรีกรุง ต่อมาก็บันทึกแผ่นเสียงที่ห้างตราขญาเมื่ออายุมากขึ้นการดนตรีไทยซบเซา นายเทวาประสิทธิ์ได้เป็นที่ปรึกษาของสถาบันการศึกษาใช้ความรู้ความสามารถช่วยเหลือราชการอย่างเต็มที่ เพลงที่นายเทวาประสิทธิ์แต่งได้แก่เพลงใหม่โรงมหาจุฬาลงกรณ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำเป็นทางไทยเดิมถวายปัจจุบันเป็นเพลงประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อสิ้นนายเทวาประสิทธิ์ วงพาทยโกศล ก็อยู่ในความดูแลของ คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ ผู้เป็นน้องสาว โดยมีผู้ช่วยคือนางยุพา พาทยโกศล (ภรรยา นายเทวาประสิทธิ์) ตลอดจนลูกศิษย์ของนายเทวาประสิทธิ์ได้ช่วยกันรักษาสมบัติรักษาวัฒนธรรมของครูบรรพบุรุษเอาไว้ คุณหญิงไพฑูรย์ ได้นำวงพาทยโกศล และข้าราชการ ทหาร ตำรวจ และพลเรือนบันทึกเทปเพลงดับมโหรีของเก่าจำนวน ๘๗ ฉบับ มีเพลงทั้งหมดประมาณ ๓๘๗ เพลง เพลงฉบับนี้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้สถานที่ฝึกซ้อมและบันทึกเสียงที่สถานีวิทยุ อส. ในพระราชวังสถานจิตรลดาทรงมีพระราชดำริให้เป็นเพลงตัวอย่าง ประเภทเพลงดับมโหรีซึ่งมีเพลงเก่าอยู่เมื่อทูลกระหม่อมบริพัตรครบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ กรมศิลปากรและพระธิดาของพระองค์จึงได้จัดงานเทิดพระเกียรติที่โรงละครแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ ทำวาสุกรีและวันเกิดครบ ๑๐๐ ปี ของครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล ในงานนั้นนับเป็นวาระแรกที่วงโยธวาทิต กองทัพบก กองทัพเรือ กรมตำรวจ และกรมศิลปากร ได้ร่วมกับบรรเลงดับ

พรหมมาสเตอร์ ตั้งแต่ต้นจนถึงระบำหน้าช้าง (สร้อยสน) มีผู้แสดงจากกรมศิลปากร แสดงโดยใช้วงโยธวาทิตบรรเลง ตั้งแต่จนจบรวมแล้วประมาณ ๑๕๐ คน วงพาทยโกศลได้ไปบรรเลงของทูลกระหม่อมและเพลงของครูจางวางทั่วด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ คุณหญิงไพฑูรย์นำวงพาทยโกศล และวงพาทยรัตน์ของครูสังเวียน เกิดผล(ปัจจุบันครูสำราญ เกิดผล เป็นหัวหน้าวงพาทยรัตน์ และเป็นครูสอนดนตรีไทย ในศูนย์ส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ตำบลบ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) บันทึกเทปรวม ๑๔ เพลง โดยมี จ.ส.อ. พังพอน แดงสีบพันธุ์ เป็นผู้อ่านโน้ตเป็นทางดนตรีไทยบันทึกเทปที่ศาลาดุสิตดาลัยในพระราชวังสวนจิตรลดาเก็บไว้ที่ห้องดนตรีทูลกระหม่อมบริพัตร หอสมุดแห่งชาติ เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้ทางด้านดนตรีต่อไป

เมื่อครั้งที่คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ ได้ควบคุมดูแลพาทยโกศลอยู่ตลอดจนกระทั่งถึงปัจจุบัน วงดนตรีไทยวงนี้ยังคงได้รับงานอยู่อย่างสม่ำเสมอ โดยมี ร.ต.อุทัย พาทยโกศล เป็นหัวหน้าวง ได้รับงานบรรเลงดนตรีไทยเป็นอาชีพเลี้ยงตนเอง ตลอดจนครอบครัวพร้อมทั้งช่วยราชการในด้านการบรรเลงดนตรีไทยทั้งทางภาครัฐบาลและเอกชนที่ได้บรรเลงเป็นประจำคือ งานสัปดาห์พระพุทธศาสนา ซึ่งจัดที่ห้องสนามหลวงทุกปีในระยะเวลาที่จัดจะควบเกี่ยวกับวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาคือ วันวิสาขบูชางานที่ได้รับเกียรติสำหรับวงดนตรีชิ้นหนึ่งคืองาน ๑๐๐ ปี เพลงเขมรไทยโยค โดยบรรเลงเพลงเขมรไทยโยคทางดั้งเดิมที่ใช้อยู่สมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองงานที่เป็นเกียรติประวัติของวงตระกูลและวงดนตรีไทย ครั้งล่าสุดคือคณะกรรมการจัดงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ พระเมรุมาศห้องสนามหลวง ได้ให้วงพาทย

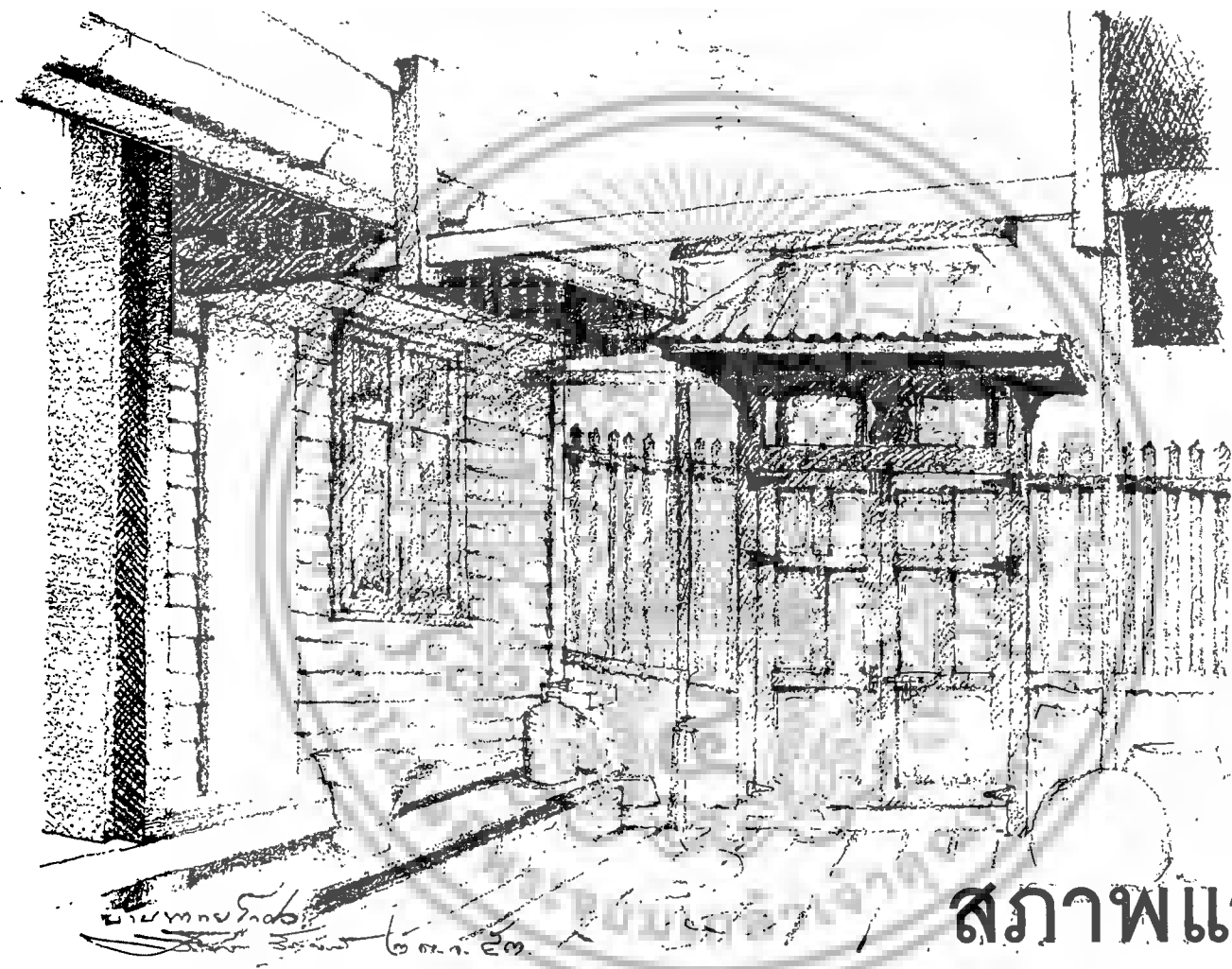
โกศลจัดปีพาทย์นางหงส์ ไปร่วมบรรเลงตั้งแต่เริ่มงานจนกระทั่งเสร็จนับเป็นวงดนตรีไทยเอกชนวงเดียวที่เป็นผู้แทนจากภาคเอกชนที่ไปร่วมงานในครั้งนั้น

นับตั้งแต่วงดนตรีไทยบ้านหลังวัดกัลยาณมิตร วงดนตรีไทยวังบางขุนพรหม วงดนตรีไทยพาทย์โกศล ซึ่งเป็นวงดนตรีเดียวกันแต่ได้เปลี่ยนชื่อวงไปตามยุคสมัยจากวงชาวบ้านที่รับงานบรรเลงดนตรีเป็นอาชีพหลักเลี้ยงตนเอง เปลี่ยนเป็นวงดนตรีไทยสังกัดวังสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โดยใช้ชื่อวงว่า “วงวังบางขุนพรหม” และเปลี่ยนมาเป็นวงดนตรีไทยชาวบ้านในนาม “วงพาทย์โกศล” รับจ้างบรรเลงในงานต่างๆ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพ.ศ.๒๔๗๕ ถ้าจะนับเวลาก็เป็นเวลาถึงชั่วอายุคนแล้ว แต่ชั่วอายุคนล้วนแล้วแต่ได้รับพระกรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้จากสถาบันสูงสุดคือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อุปถัมภ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตั้งแต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครูทับเข้าไปถวายการสอนซอสามสายให้แก่ เจ้าฟ้าหลายพระองค์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ท่านครูจางวางทั่ว ได้ถวายตัวเป็นลูกศิษย์ ถวายคำปรึกษาและได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้คำปรึกษาในการประพันธ์เพลงจากสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงให้เป็นครูในวังบางขุนพรหมเป็นหัวหน้าวงวังบางขุนพรหม ที่มีนักดนตรีจากบ้านวัดกัลยาณมิตรเข้าร่วมบรรเลงโดยใช้ชื่อว่า “วงวังบางขุนพรหม” และพระราชทานนามสกุลให้ว่า “พาทย์โกศล” ในสมัยครูเทวาประสิทธิ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ถวายการสอนซอสามสายให้แก่ ทูลกระหม่อมเจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตนราชกัญญา และได้นำวงพาทย์โกศล (รุ่นเล็ก) เข้าบรรเลงในวังสวนผักกาด วังในกรมพระนครสวรรค์ศักดิ์พินิตพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ฯ บรรเลงในนามของวงวังสวนผักกาดในสถานที่ต่าง ๆ แล้วแต่จะทรงรับสั่งเมื่อสิ้นกรมพระนครสวรรค์ศักดิ์พินิตแล้ว ได้กลับมาเป็นวง

ชาวบ้านอีกครั้งในสมัยคุณหญิงไพฑูรย์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ถวายการสอนซอด้วง และขับร้องให้แก่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และถวายการสอนซอู้ให้แก่เจ้าฟ้าหญิงจุฬารัตน์วลัยลักษณ์ ในสมัยปัจจุบันวงพาทย์โกศล ยังคงรับงานบรรเลงดนตรีเลี้ยงชีพ โดยรับงานบรรเลงทั้งงานมงคลและงานอวมงคล โดยมี ร.ต.อุทัยพาทย์โกศลเป็นหัวหน้าวงรับผิดชอบสืบสานดนตรีไทยวัฒนธรรมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษอยู่โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปรับราชการที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นครูดนตรีสอนนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าตลอดมา(อ้างอิงจาก : หนังสือพระราชทานศพ ร้อยเอกอุทัย พาทย์โกศล : ๒๕๕๐)

10

๓

สภาพแวดล้อม คุณค่าบ้านพาทย์โกศล

สภาพแวดล้อมและคุณค่าบ้านพาทย์โกศล

บ้านพาทย์โกศล ตั้งอยู่บริเวณเลขที่ ๗๘ ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ แขวงวัดกัลยาณ์เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้จะนำเสนอภาพถ่ายและการเขียนแบบผังบริเวณบ้านรูปด้านรูปตัดและภาพเขียนจากมรดกอันล้ำค่าของบ้านพาทย์โกศลแหล่งเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรม และวิเคราะห์ นำเสนอภาพองค์ความรู้ตั้งนี้ มรดกอันล้ำค่าบ้านพาทย์โกศล

บ้านครูดนตรีไทย มีอยู่หลายบ้านหลายสำนัก ที่ยังคงรักษารากฐานทางศิลปวัฒนธรรม และ ที่ทำหน้าที่สืบทอดส่งเสริม อนุรักษ์มรดกด้านดนตรีไทยเสมอมา เช่น บ้านปลายเนิน (วังคลองเตย) บ้านศิลปะบรรเลง บ้านพาทย์โกศล บ้านพาทย์กุล บ้านดุริยประณีต บ้านดุริยพันธ์และ บ้านครูสำราญเกิดผล เป็นต้น โดยเปิดการเรียนการสอนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ตามอัธยาศัย) ซึ่งมีความใกล้ชิดผูกพันกันเป็นอย่างดี ระหว่างครูกับลูกศิษย์ โดยมีการถ่ายทอดสรรพวิชาทางดุริยางคศิลป์ไทยตามหนทางของโครงสร้างรูปแบบทาง แต่ละสำนักวิชานั้นๆ บ้านครูดนตรีไทย ที่ยังคงรักษารูปแบบอย่างเดิม ๆ มีหลายสายสกุล ทั้งนี้บ้านดนตรีไทยสำนักหนึ่งที่มีความครบถ้วนบริบูรณ์ในการทำหน้าที่ตอบสนองโครงสร้างทางสังคมตั้งแต่บ้าน-วัด-โรงเรียน-วัง ก็คือ “บ้านพาทย์โกศล” นั่นเอง

คุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรรณ กล่าวว่า ตั้งเดิมทีเดียวครอบครัวของท่านมาจากกรุงศรีอยุธยาคุณปู่ของท่าน (หลวงกัลยาณมิตตาวาส) เล่าให้ลูกหลานทราบต่อ ๆ กันมาว่าสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไม่ได้มีบ้านอยู่ที่หลังวัดกัลยาณมิตร อยู่กันที่แฟริมแม่น้ำเจ้าพระยาตอนเหนือขึ้นไปแต่ไม่ทราบว่าเป็นที่ใด คุณทวดคือของหลวงกัลยาณมิตตาวาส(ไม่ได้บันทึกนามไว้) มีบ้านและกลุ่มเครือญาติทำอาชีพ และเป็นเจ้าภาษีปูน (ปูนแดงที่กินกับหมาก) ส่งภาษีปูนให้เป็นของหลวงประจำมาตั้งแต่ไหนแต่ไรก็ไม่ทราบได้ ต่อมาในสมัยรัชกาล ๓

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยานิกรบดินทร์(เจ้าสัวโต สกุลกัลยาณมิตร) เมื่อครั้งยังเป็นพระยาราชสุภาวดี เจ้ากรมพระสุรัสวดีกลางได้ซื้อที่ดินในบริเวณใกล้กับตำบลกุฎีจีน ผังถนนบุรี แล้วสร้างวัดขึ้นในปีพ.ศ.๒๔๖๖ ปีแรกในสมัยรัชกาลที่ ๓ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อก่อนครองราชย์สมัยที่ทรงกรมเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ท่านทำมาค้าขายสำเภากับประเทศจีน ท่านเคยร่วมคิดค้าขายสำเภากับบิดาของเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (เจ้าสัวโต) คือหลวงพิชัยวาริ(เจ้าสัวมั่ง สกุลเดิม แซ่อึ้ง) จนมีกำไรดีชอบพอและรักนับถือกับครอบครัวของเจ้าสัวโตว่าเป็นมิตรที่ดีต่อกันมาช้านานจึงได้ทรงร่วมทำบุญสร้างวัดด้วยโดยพระราชทานเงินสร้างพระอุโบสถ เมื่อปีพ.ศ.๒๓๙๐ ตั้งพระทัยให้มีลักษณะสูงใหญ่มองเห็นเด่นเป็นสง่าริมแม่น้ำ ตรงข้ามฝั่งพระนครหลวงให้เหมือนกับกรุงศรีอยุธยาที่มีวัดพนัญเชิงเป็นวัดของพ่อค้าชาวจีน สร้างไว้กับคนละฝั่งแม่น้ำกับเกาะกรุงศรีอยุธยาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้สร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่เป็นพระประธานในพระอุโบสถด้วย ต่อมาชาวบ้านเรียกว่า “พระโต” (พระพุทธรูปโตรัตนนายก)เป็นที่นับถือมากของชาวจีนเรียกขานนามพระประธานองค์นี้ว่า ซำปอสูงกง หรือซำปอกง พระอุโบสถและพระประธานองค์นี้ เมื่อคุณหญิงเป็นเด็กซุกซน ก็มีเรื่องสนุกเล่าให้ฟัง ดังจะได้กล่าวต่อไป

สร้างพระอุโบสถแล้วเสร็จไม่นานนัก ท่านเจ้าอาวาสจะมีนามใดไม่สามารถค้นได้มีความสนิทสนมกับครอบครัวของคุณปู่คุณหญิงไพฑูริย์มาก ได้ชักชวนให้มาสร้างบ้านอยู่ในเขตที่ดินหลังวัดย้ายมาด้วยกันครั้งนั้นเป็นครอบครัวใหญ่ มีญาติพี่น้องในสายสกุลซุสตัย ย้ายมาอยู่พร้อมกันด้วย ส่วนจะเป็นปีใดไม่สามารถสืบได้ ทราบแต่ว่าตั้งแต่หลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทย์โกศล) อยู่ในวัยหนุ่มและยังดูแลเรื่องภาษีปูน โดยมอบให้ครอบครัวของท่านมาเป็นผู้ช่วยดูแลวัด ต่อมาเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เห็นว่าครูทับเป็นคนดีแต่ไม่มีทรัพย์ จึงคิดอ่านขังจูงให้ทำงานผูกภาษีซุงไม้สัก เพื่อจะได้พอมิพอกินมากขึ้น

ทำอยู่ได้ ๒-๓ ปี ก็ต้องเลิกเพราะเป็นคนใจดี มีนิสัยขี้เกรงใจคนไม่สันหัดในการเป็นพ่อค้า จึงหันมาทำแต่เรื่องดนตรีและดูแลวัดกัลยาณมิตรต่อมา จนได้เป็นที่หลวงกัลยาณมิตตาวาสในสมัยรัชกาลที่ ๕ ครอบครัวของท่านจึงเป็นที่เคารพนับถือและคงทำหน้าที่ช่วยดูแลวัดเรื่อยมา จนถึงสมัยของคุณครูจางวางทั่ว พาทยโกศล ก็ได้ดูแลวัดเช่นเดียวกัน ถึงกับมีผู้ล้อเลียนว่า จางวางทั่ว พาทยโกศล เป็นนายป่าช้าของวัดกัลยาณมิตรมีแม่น้ำ ไกลท่าเรือมีต้นมะม่วงขนาดใหญ่มาก แม่กิ่งก้านสาขาร่มรื่น ต่อมาน้ำเซาะตลิ่งพังลึกเข้ามาจนถึงต้นมะม่วงใหญ่นั้นท่านเจ้าอาวาสจึงหารือกับหลวงกัลยาณมิตตาวาส รีบตัดมะม่วงต้นใหญ่มาก่อนจะล้มลงในแม่น้ำ ได้ไม้มาหลายท่อน ได้ทิ้งไว้จนแห้งสนิท แล้วก็ยกมาไว้ที่บ้านต่อมาได้สร้างขึ้นเป็นตะโพนมอญขนาดใหญ่มากได้ถึง ๔ ใบ ท่านให้ชื่อตะโพนชุดนั้นว่า "สมิงอัมพฤกษ์ทั้งสี่" ได้ใช้งานในราชการหลายครั้ง งานใหญ่ที่สุดก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ คือใช้ประกอบในงานพระศพ สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุทิมมาลมารศรี พระราชเทวีในรัชกาลที่ ๕ พระมารดาของ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมพระนราชนครสวรรค์วรพินิต (ต่อไปนี้จะออกพระนามว่า "ทูลกระหม่อมบริพัตร" ตะโพนทั้งชุดนี้ ยังเก็บรักษาไว้ที่บ้านของตระกูลพาทยโกศล มาจนทุกวันนี้

เกี่ยวกับลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของคุณหญิงและตระกูลพาทยโกศล นั้น อับษรสำอาง ธิดาคณเดียว ของคุณหญิงได้เขียนไว้จากความทรงจำดังนี้ บ้านของตระกูลพาทยโกศลประกอบด้วยบ้าน ๓ หมู่

หมู่ที่ ๑ เป็นบ้าน ๒ ชั้น สร้างด้วยไม้สักทั้งหลังชั้นบนเป็นที่เก็บอัฐิบรรพบุรุษตระกูลพาทยโกศล ส่วนมากจะปิดตายนานๆ จึงจะมีการเปิดเพื่อทำบุญเลี้ยงพระสักครั้งหนึ่ง ชั้นล่างมีห้อง ๒ ห้องใช้เป็นที่อยู่อาศัยได้ เมื่ออดีตเด็ก ๆ คุณป้า(นางยุพา)และอาวาวอยู่ที่เรือน(เราเรียกกันว่าเรือนสูง) หลังนี้มีทางเดินคั่นกลาง และ อีกฟากหนึ่งเป็นเรือนชั้นเดียวมี ๔ ห้อง และท้ายสุดเป็นครัวขนาดใหญ่ มี

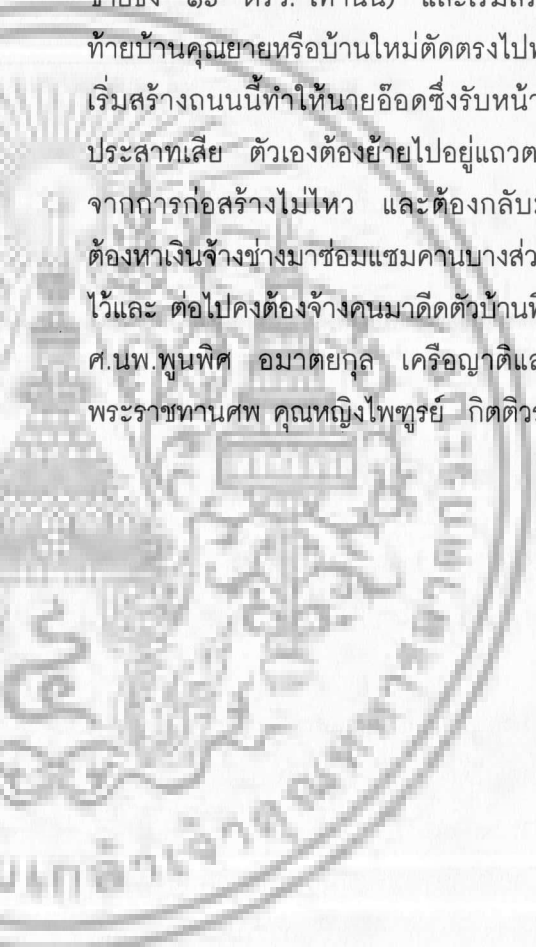
เตาก่อแบบโบราณสำหรับทำกับข้าวเลี้ยงคน หรือเลี้ยงพระเวลามิงานไหว้ครูประจำปี ส่วนที่อาวาวและคุณป้าอยู่นี้เรียกว่า บ้านใน ถัดออกมามีบ้านคนอื่นคั่นทั้ง ๒ ฟากทางเดินแล้วจึงมาถึง

หมู่ที่ ๒ อยู่ฝั่งเดียวกับบ้านเดียวของบ้านใน เป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูงพอคนเดินลอดได้อยู่ติดกับคลองวัดกัลยาณมิตร เรือนชั้นเดียวนี้ฟากหนึ่งเป็นห้องโถงใหญ่สำหรับเก็บเครื่องดนตรีทั้งหมดของตระกูลพาทยโกศล และมีชานเรือนคั่นกลางอีกฟากหนึ่งเป็นระเบียบกว้างอยู่ริมคลอง สำหรับใช้ให้คนนั่งบูชาครูเวลามีการไหว้ครูถ้าปรกติก็ให้พวกลูกศิษย์ที่มาอาศัยอยู่ด้วยการมุงนอนเรียงเป็นดับตอนกลางคืน ถัดจากระเบียบนี้ลงไปคลอง จะมีหลังคาต่อยื่นออกไปสำหรับเป็นอุ้เรือทวนครของคุณตาเป็นเรือนดักหาสัตว์ทั้งลำ มีป้ายสีทองสลักชื่อ ทวนครติดอยู่ทั้งสองข้างเรือ เรือทวนครนี้ทราบจาก "นาย" (บุตรธิดาของคุณหญิงไพฑูริย์ เรียกท่านว่า "นาย" ท่านเองเดียวกับที่ คุณหญิงเรียกนางเจริญ) ว่าเป็นเรือที่ใช้บรรทุกเครื่องดนตรี และ คนไปที่วังบางขุนพรหมใช้บรรทุกว่าว ไปแข่งขันที่ท้องสนามหลวง ตอนหน้าร้อนที่เปิดให้มีการแข่งขันว่าว (ว่าวของบ้านพาทยโกศลเป็นว่าวจุฬา รูปร่างเพรียวสวยงามมากจริง ๆ ที่เก็บว่าวคือที่เพดานเรือนที่ไว้เครื่องอีดียืนยันได้ เพราะเคยเห็นคนตั่งบ่าเมื่อเด็ก ๆ เวลาขึ้นไปกราบครูหรือเวลามีงานไหว้ครู จะมีว่าวตั่งไว้บนเพดานหลายตัว "นาย" เคยเล่าว่าการแข่งว่าวนี้ถ้าไปคว้าชัยชนะกลับมาอยู่ที่บ้านจะได้ยินเสียงโห่ร้องอึงอึงตั้งแต่เรือแล่นเข้าปากคลองบางหลวง แต่ถ้าแพ้กลับมาจะเงียบกริบไม่มีเสียงเลย) สูดชานเรือนที่เชื่อมระหว่างตัวบ้านที่ไว้เครื่องกับระเบียบที่คนอยู่อาศัยนี้จะเป็นบ้านไม้สัก ๒ ชั้นเล็ก ๆ เป็นเรือนหอของ "นาย" กับ "นู้" (นายปลั่ง กิตติวรรม) อีดเกิดที่เรือนนี้แต่ต่อมา "นาย" กับ "นู้" อพยพย้ายมาอยู่กับคุณยายเจริญที่บ้านอีกฟากหนึ่งของทางเดินหมู่เรือนนี้เราเรียกกันว่า บ้านเครื่อง หรือ เรือนเครื่อง

หมู่ที่ ๓ เรียกว่า บ้านใหม่ อยู่เคียงกันกับ บ้านเครื่อง มีทางคนเดินกันกลาง เป็นบ้านที่คุณตาสร้างขึ้นให้คุณยายเจริญ หรือคุณยายอ้วนของพวกเรา อยู่โดยเฉพาะ และคุณตาคุณยายเสียชีวิตที่บ้านหลังนี้ เป็นเรือนไม้สักหลังใหญ่มี ๒ ห้อง ๑ หลัง และเป็นเรือนเล็กมี ๑ ห้อง ๑ หลัง ทั้งหมดนี้เป็นบ้านชั้นเดียว ใต้ถุนสูงคนเดินตลอดได้เชื่อมติดต่อกันด้วยชานกว้าง ท้ายสุดของหมู่เรือนที่ ๓ นี้ เป็นเรือนครัวซึ่งเล็กกว่าครัวที่บ้านใน บ้านใหม่โดยเฉพาะเรือนใหญ่ ๒ห้อง และระเบียบ ๑ ระเบียบ สร้างแบบพิสดาร คือ ตัวเรือนทั้งหมดจะวางอยู่บนคานไม้สักซึ่งกว้าง และหนามากยาวตลอดตัวบ้าน ๔ อัน คานนี้วางอยู่บนเสาปูนขนาดใหญ่สูงประมาณเมตรครึ่งอีกต่อหนึ่ง วางอยู่จริง ๆ โดยไม่ได้มีการเชื่อมให้ติดกันด้วยตะปูหรือสลักใด ๆ ทั้งสิ้น ที่รู้แน่เพราะ “นาย” เล่าว่า ใต้ถุนบ้านที่เทพูนซีเมนต์แผ่นใหญ่ ๆ แบบโบราณตลอดนั้นได้สร้างร้านไม้เดี่ยว ๆ ไว้ตรงกลางใช้เป็นที่เก็บของและอาศัยเป็นที่หลบนอนได้ ระหว่างที่คุณตายังมีชีวิตอยู่มีการเก็บฟิล์มภาพยนตร์สมัยนั้นไว้ที่ใต้ถุน (จะเอามาจากไหน เอามาทำอะไรไม่ได้ซัก) คืนหนึ่งไม่ทราบใครผลอไปทิ้งกันบุหรืไว้ ฟิล์มเกิดไหมไฟและ ลูกกลมขึ้น กว่าจะทราบก็ไหม้ไปมากเหมือนกัน บรรดาลูกศิษย์ผู้ชายทั้งหลายต่างโกลาหลตัดน้ำจากคลอง มาดับไฟกว่าจะดับไฟได้หมดกินานพอสมควร พื้นบ้านส่วนที่อยู่ใต้ถุนยังอยู่ดีเพราะไม้หนามาก แต่ดำเกรียม เพราะเขม่าจับ ยังเห็นอยู่ถึงทุกวันนี้ หลังจากไฟไหม้แล้วนายช่างที่สร้างบ้านได้มาดูและบอกคุณตาคุณยายว่า ถ้าดับไฟซ้ำอีกสักครั้งชั่วโง่งบ้านทั้งหลังจะถูกแรงอัดจากการเกิดไฟไหม้ ระเบิดลอยขึ้นไปทิ้งหลังเพราะ คานไม้วางอยู่บนหัวเสาแท้ ๆ ไม่มีอะไรยึดเลย เเคราะห์ดีที่ดับไฟได้ทัน บ้านมหัศจรรย์หลังนี้จึงวางอยู่บนเสาอย่างดีจนทุกวันนี้ และกำลังจะอยู่ไม่ได้เพราะบ้านเริ่มทรุดและเอียงเป็นบางส่วนเนื่องจากทนแรงกระแทกไม่ไหวจากการวางเสาเข็มสะพานข้ามคลองบางหลวงของถนนตัดใหม่ที่ตัดจากวงเวียนเล็กอ้อมหลังโรงเรียนศึกษานารีตัดกลางตลาดนกระจอกและผ่านไปทะลุกลางบ้านในของอาวา (ซึ่งทำให้เสีย

บ้านเก่าแก่ทั้งสองหลัง และอุทัย ทายาทของอาวาและต้นตระกูลพาทยโกศล เหลือที่พอปลูกบ้านรูปร่างเหมือนเรือคือหัวแหลมทรงท้ายบ้านในเนื้อที่สามเหลี่ยมชายธง ๑๖ ตรว. เท่านั้น) และเริ่มสร้างเสาคอสะพานข้ามคลองบางหลวงตรงท้ายบ้านคุณยายหรือบ้านใหม่ตัดตรงไปทะลุเชื่อมกับถนนอรุณอมรินทร์พอดี การเริ่มสร้างถนนนี้ทำให้นายอ้อตซึ่งรับหน้าที่เป็นเจ้าของบ้านใหม่ ต้องหวาดผวาประสาทเสีย ตัวเองต้องย้ายไปอยู่แถวตลิ่งชันชั่วคราว เพราะเป็นทีดี สู้รบกับฝุ่นจากการก่อสร้างไม่ไหว และต้องกลับมาดูบ้านซึ่งเริ่มทรุดจากการก่อสร้างอีก ต้องหาเงินจ้างช่างมาซ่อมแซมคานบางส่วนที่เริ่มผุ และให้เหล็กยึดคานกับตัวบ้านไว้และ ต่อไปคงต้องจ้างคนมาติดตัวบ้านที่ทรุดให้ขึ้นมาเหมือนเดิมอีก”(อ้างอิงจาก: ศ.นพ.พูนพิศ อมาตยกุล เครือญาติและชีวิตในวัยเด็ก หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานศพ คุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรรณ ๓๒-๓๕:๒๕๔๑)

สภาพย่านชุมชน ที่สำคัญต่อการดำรงวิถีชีวิตโดยรอบ บ้านพาทย์โกศล

สภาพทางกายภาพและสังคมของชุมชนในปัจจุบัน เป็นพื้นที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีแนวเขตดังนี้ ทิศเหนือติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่วัดกัลยาณมิตรวรวิหาร จนถึงเชิงสะพานพุทธทิศตะวันออกจากแนวขอบถนนประชาธิปไตย ฝั่งตะวันตก ตั้งแต่เชิงสะพานพุทธและสะพานพระปกเกล้าจนถึงจุดบรรจบถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ บริเวณสาธารณะหน้าโรงเรียนศึกษานารีทิศใต้ จากแนวถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ตลอดแนวสิ้นสุดที่คลองบางกอกใหญ่ (คลองบางหลวง) ตั้งแต่สวนสาธารณะหน้าโรงเรียนศึกษานารี เชิงสะพานอนุทินสวัสดิ์ทิศตะวันตกเริ่มจากแนวคลองบางกอกใหญ่ฝั่ง ตะวันออกบริเวณเชิงสะพานอนุทินสวัสดิ์ ไปสิ้นสุดที่แม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วย ๓ ชุมชนคือ ชุมชนวัดกัลยาณมิตร ชุมชนกุฎีจีน และชุมชนวัดประยุรวงศ์

ชุมชนวัดกัลยาณมิตร คือพื้นที่กุฎีจีนเดิมหลังจากกรุงเทพมหานครแบ่งพื้นที่โดยใช้หลักเกณฑ์ จำนวนประชากร เป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ขนาบข้างด้วยคลองบางกอกใหญ่(คลองบางหลวง)และติดกับชุมชนกุฎีจีนสามารถเดินทางเข้าสู่ชุมชนจากทางเทศบาลสาย ๑ และถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ก่อนถึงสะพานอนุทินสวัสดิ์ติดกับชุมชนกุฎีขาว

สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่ค่อนข้างหนาแน่น โดยเฉพาะบริเวณใกล้วัดกัลยาณมิตรวรวิหาร เป็นบ้านเช่าติดกันเป็นเรือนแถวไม้ด้านนอกเป็นอาคารพาณิชย์ มีซอยเชื่อม และมีทางเดินเลียบบแม่น้ำเจ้าพระยากับชุมชนกุฎีจีน พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นที่ธรณีสงฆ์ของวัด โดยชาวบ้านเช่าที่ดินปลูกสร้างบ้านเรือน จากการสำรวจพบว่า คนในชุมชนมีอาชีพรับราชการค้า ทำอาหาร และรับจ้าง คนในพื้นที่ส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับ รองลงมาคือระดับอาชีวศึกษาและระดับปริญญาตรีตามลำดับ ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ในชุมชนยังพบ

ปัญหาบ้านเรือนที่อยู่กันหนาแน่น ปัญหาสุขภาพอนามัย บางบริเวณมีขยะมูลฝอย ในบริเวณหน้าวิหารหลวงพ่อโตมีการสร้างสิ่งก่อสร้างที่บดบังทัศนียภาพ

ในชุมชนนี้มีสถานศึกษาได้แก่โรงเรียนวัดกัลยาณมิตร สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร เนื่องจากได้มีการรวมตัวของประธานชุมชนต่างๆในแขวงวัดกัลยาณมิตร จึงทำให้มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอยู่เป็นประจำและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชนมักเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญๆ ระหว่างชุมชนเสมอ ความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติระหว่างคนในชุมชนที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่ก่อนแต่มีประชาชนส่วนหนึ่งย้ายเข้ามาอยู่ใหม่เพื่อทำงานรับจ้าง และพักอาศัยเพื่อศึกษาต่อ ทำให้ต่างคนต่างอยู่ และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาความแออัดของบ้านเรือน และขาดการให้ความร่วมมือการสื่อสารประชาสัมพันธ์ข่าวสารในชุมชนใช้การประกาศผ่านเสียงตามสาย และใช้วิธีการบอกต่อ

สำหรับองค์กรสำคัญในชุมชนมีดังนี้คณะกรรมการชุมชนชมรมกัลยาณมิตรสัมพันธ์กลุ่มอาสาสมัครป้องกันพลเรือน(อปพร.)กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสส.) (อ้างอิง: การศึกษาองค์ความรู้ และ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างกุฎีจีน และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เขตธนบุรี สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา,๒๕๕๐)

บ้านพาทย์โกศล ตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ ๗๘ ถ.อรุณอมรินทร์ตัดใหม่ แขวงวัดกัลยาณมิตร เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ที่ตั้งบ้านพาทย์โกศลตั้งอยู่บริเวณหลังวัดกัลยาณมิตร ซึ่งติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองบางกอกน้อย อันเป็นเส้นทางสำคัญของเส้นทางน้ำทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยคลองฝั่งตรงข้ามที่สำคัญคือคลองคูเมืองชั้นใน ทำให้สามารถเดินทางด้วยทางน้ำทั้งทางฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรีด้วยความสะดวกอย่างยิ่ง สำหรับปัจจุบันเส้นทางรถยนต์ที่ถูกตัดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้คือ ถนนอรุณอมรินทร์ เป็นถนนสายใหม่ที่ตัดขึ้นไม่ถึงสามสิบปีมานี้ ทำ

ให้การคมนาคมทางรถยนต์เริ่มมีบทบาทมากขึ้นจากอดีตที่จะต้องขึ้นเครื่องดนตรีไปทางวัดกัลยาณมิตรเพื่อจะไปทางถนนออกทางชุมชนกุฎีจีน

และขนมฝรั่งกุฎีจีนของชุมชนนี้ถือได้ว่าเป็นขนมพื้นเมืองของกรุงเทพมหานครเลยที่เดียว ชุมชนกุฎีจีนตั้ง อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งอยู่ที่แขวงกัลยาณ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร(อ้างอิง : วิถีพิเศษ สารานุกรมเสรี)

ภาพแสดง ที่ตั้งบ้านพาทย์โกสัล ระดับมหภาค

สภาพย่านและชุมชนโดยรอบที่สำคัญรอบบ้านพาทย์โกสัล คือ ชุมชนหลังวัดกัลยาณ และชุมชนกุฎีจีนในส่วนของชุมชนหลังวัดกัลยาณเป็นพื้นที่ย่านที่บ้านพาทย์โกสัลตั้งอยู่ โดยอดีตสามารถเดินทางเข้าออกผ่านวัดกัลยาณมิตรได้โดยตรง เนื่องจากอดีตยังไม่มีการกั้น พื้นที่บ้านตั้งอยู่ติดกับคลองซอยที่สามารถพายออกไปยังคลองบางกอกน้อยได้ แต่ปัจจุบันได้ตื้นเขินและเล็กลงกลายเป็นรางระบายน้ำเสียเท่านั้น ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนของชาวไทยเชื้อสายโปรตุเกสที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยาเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ.๒๓๑๐ ปัจจุบันลูกหลานของชาวโปรตุเกสเหล่านั้น หน้าตาออกไปทางคนไทยไปหมดแล้วหรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือต้องตั้งใจสังเกตถึงจะดูออกว่ามีเชื้อสายโปรตุเกส ชุมชนแห่งนี้มีโบสถ์ชาวคาทอลิก เป็นศูนย์กลางของชุมชน ชุมชนแห่งนี้มีขนมฝรั่งกุฎีจีนขายเป็นขนมพื้นเมืองของชุมชนนี้

ภาพแสดง ที่ตั้งบ้านพาทย์โกสัล ระดับจุลภาค

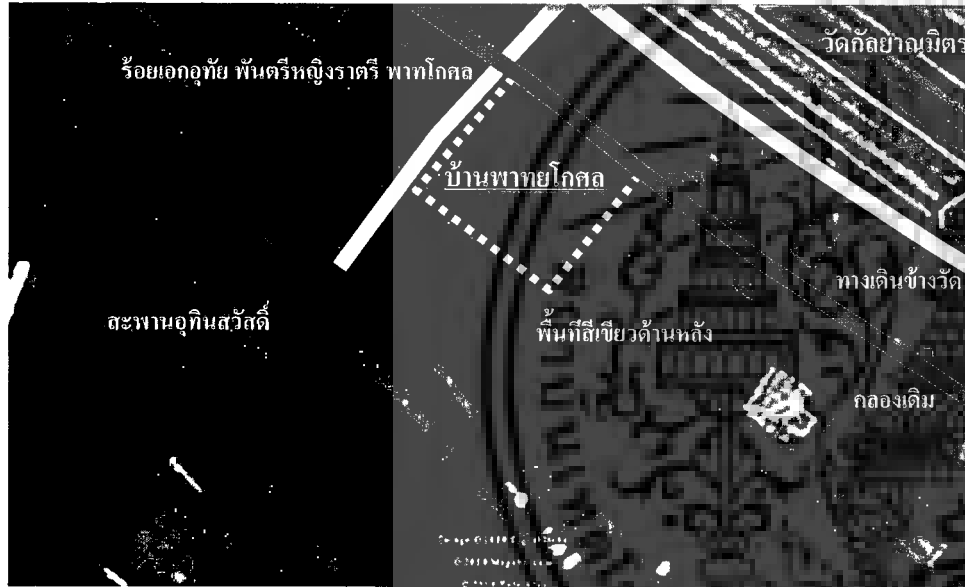
บรรยากาศโดยรอบทางกายภาพบ้านพาทย์โกสัล

บ้านพาทย์โกสัลจากเดิมตำแหน่งที่ตั้งจัดว่าอยู่ในแหล่งที่เจริญของกรุงเทพมหานครด้านฝั่งธนบุรี เนื่องจากตั้งอยู่บริเวณปากคลองบางกอกน้อยที่เป็นเส้นทางนำไปสู่จังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี ปัจจุบันเมืองได้เจริญเติบโตออกไปมากทำให้พื้นที่บริเวณนี้เจริญในลักษณะของการอนุรักษ์พื้นที่เพราะสาเหตุที่เป็นชุมชนเก่า การก่อสร้างอาคารสูงในบริเวณนี้จึงไม่เกิดขึ้นทำให้ลักษณะของชุมชนยังสามารถดำรงอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลงมากนักทำให้สามารถเห็นสภาพแวดล้อมเดิมได้เป็นอย่างดีโดยบ้านพาทย์โกสัลตั้งอยู่หลังวัดกัลยาณมิตรมีกำแพงก่ออิฐฉาบปูนทาสีขาวสูงประมาณ ๒.๕๐เมตรกั้นทางเดินของชุมชนกว้าง

ประมาณ ๑ เมตร และเป็นทางเดินกว้าง ๑ เมตร แยกจากด้านหลังวัดผ่านคลองเดิมที่ปัจจุบันเป็นรางระบายน้ำกว้างประมาณ ๒ เมตร ทางเดินยาวประมาณ ๕๐ เมตร ไปบรรจบกับถนนถลันรถได้สะพานอุทินสวัสดิ์ เพื่อออกไปยังถนนอรุณอัมรินทร์ในด้านนี้ได้

เยี่ยมชมได้ และทำให้เกิดการสร้างความร่วมมือร่วมใจในตัวของชุมชน เกิดความรักและความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิดตัวเอง อันมีผลสัมฤทธิ์ตามมา คือสมาชิกชุมชนเกิดการอนุรักษ์ หวงแหน และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมไทย อันเป็นรากฐานแห่งวิถีชีวิตชุมชน ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน

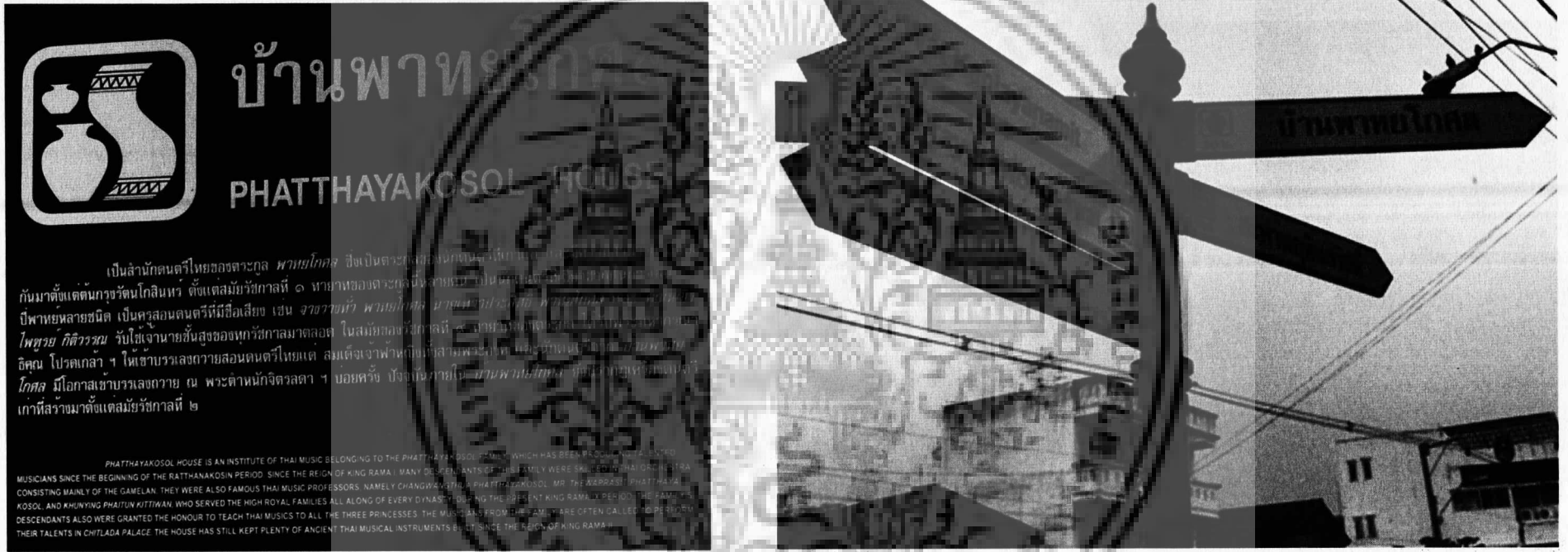

ภาพแสดง สภาพโดยรอบทางกายภาพบ้านพาทย์โกศล

บ้านพาทย์โกศลได้ถูกจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านโบราณสถานจากป้ายบอกเส้นทางและป้ายบอกความสำคัญของสถานที่เพื่อการท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานคร ทั้งป้ายแสดงเนื้อหาความสำคัญของบ้านพาทย์โกศล และป้ายบอกเส้นทางสำคัญของนักท่องเที่ยวเป็นภาษาอังกฤษ บริเวณปากทางเข้าถนนอรุณอัมรินทร์ แสดงให้เห็นว่าเป็นแหล่งชุมชนเก่าแก่ ที่มีคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรม จึงเป็นการบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่สามารถเข้ามา

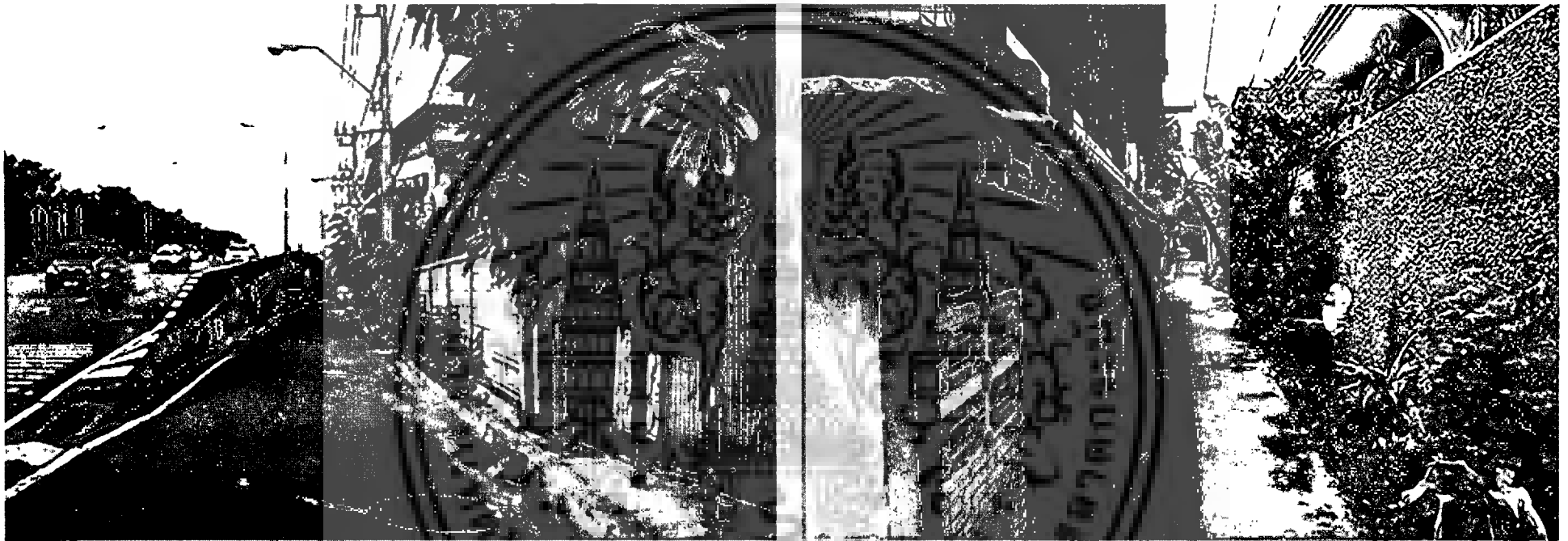

ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมแห่งสำนักพาทย์โกสัล

ภาพแสดง ป้ายบ้านเครื่อง: สำนักดนตรีไทยพาทย์โกสัลยุคปัจจุบัน

ภาพแสดง ป้ายบอกทิศทางเข้าบ้านพาทย์โกสัล

ภาพแสดง ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ข้างๆ บ้านพายุโกศลทำให้ วิถี-
ชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลง

ภาพแสดง ซอยข้างวัดกัลยาณที่ก่อกำแพงสูงกันระหว่างพื้นที่วัดกับชุมชนเก่า

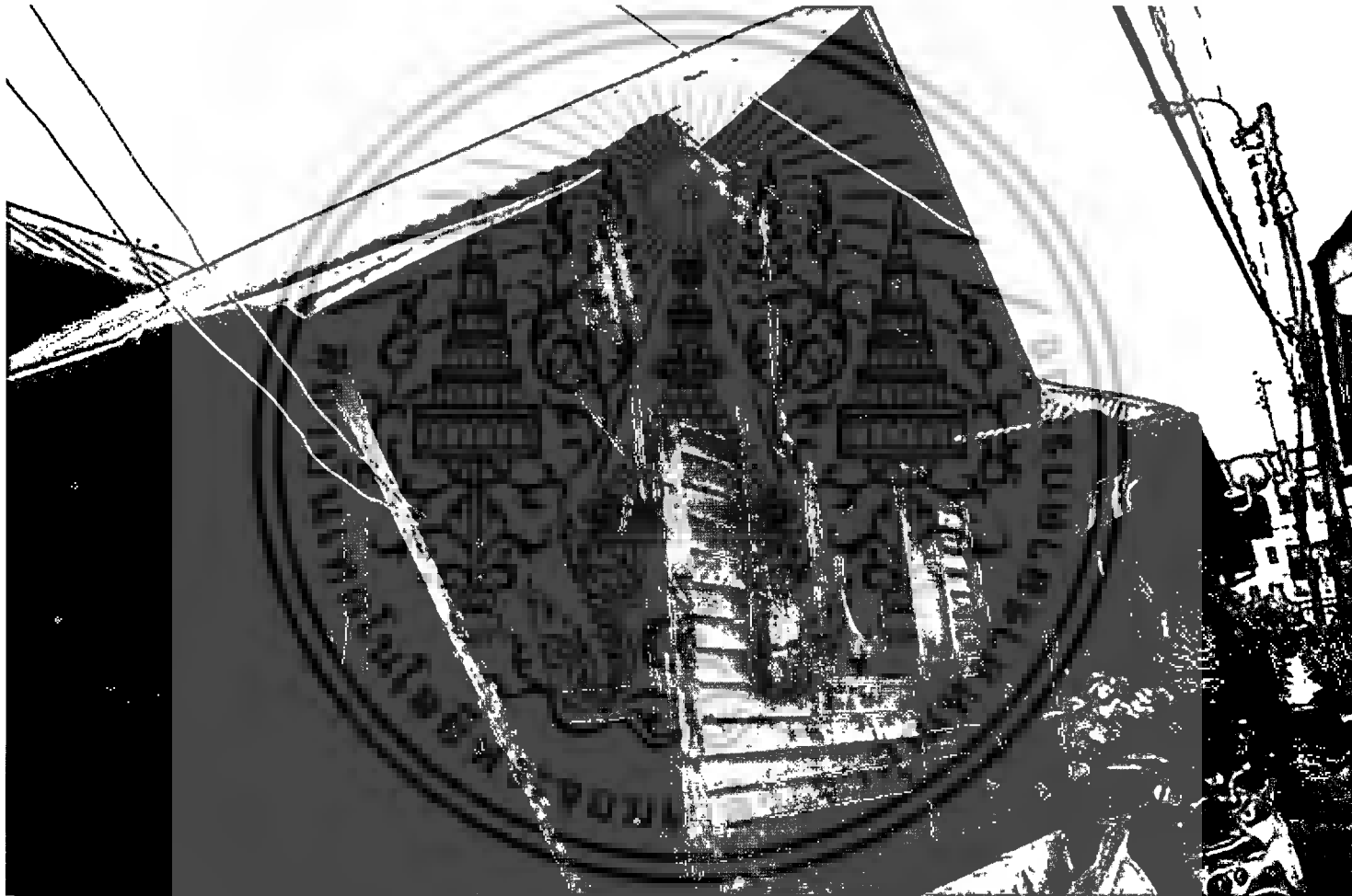

ภาพแสดง ทางเดินซอยเล็ก ๆ ทางเข้าบ้านพายุโกศล

ภาพแสดง ทางเดินถนนปูน และบรรยากาศมีต้นไม้ ที่ให้ความสดชื่นตลอดทั้งซอย

ภาพแสดง บรรยากาศทางเดินหน้าบ้าน เมื่อมองย้อนไปทางถนนอรุณอมรินทร์

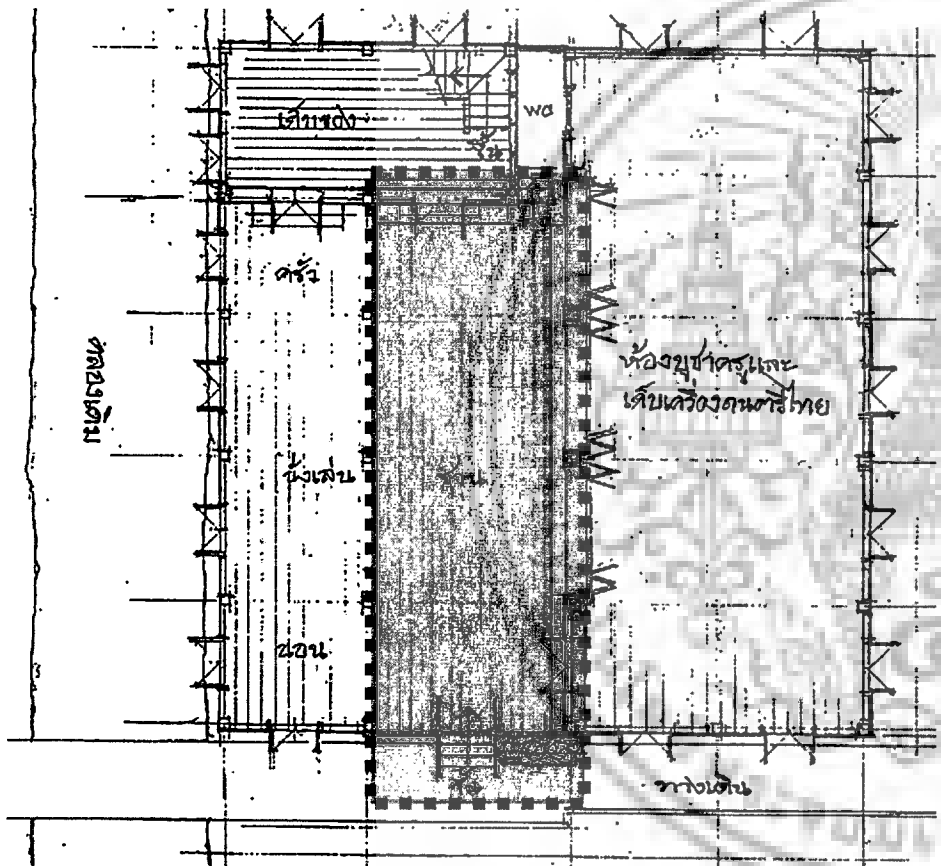
ภาพแสดง องค์รวมของตัวเรือนไม้โบราณที่มีสภาพเก่าแก่ และ สวยงาม

สภาพ "ชาน" บ้านพาทย์โกศล

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นพื้นยกใต้ถุนสูง ความสูงใต้ถุนนับจากพื้นดินถึงพื้นชาน ประมาณ ๑.๐๐ เมตร ไม่มีหลังคาแต่มีโครงสร้างไม้พาดสองช่วงเสา เพื่อไว้ใช้สำหรับปูผ้าใบสำหรับวันจัดงานดนตรีที่มีคนใช้งานในช่วงเทศกาลต่างๆ ของบ้าน ขนาดของชานตามยาวสามห้องเสาของเรือนนอนฯ ระยะระหว่างเสา ๓.๐๐ เมตร รวมกับพื้นระยะห่างถึงเรือนสองชั้นอีก ๒.๕๐ เมตร รวมความยาวของชาน ๑๑.๕๐ เมตร ความกว้างของชาน ๔.๐๐ เมตร ตรงกลางทางเข้าด้านหน้าเป็นซุ้มประตูบานเปิดคู่กว้าง ๑.๕๐ เมตร สองข้างซุ้มประตูเป็นรั้วระแนงไม้โปร่ง ติไม้ ๒"x๑/๒" ติเว้นระยะ ๒" สูง ๒ เมตร ด้านล่างติสังกะสีปิดสูง ๑.๐๐ เมตร บันไดขึ้นกลางบานลुकนอนไม้สามชั้น พื้นเรือนเป็นพื้นไม้ ๑"x๔" ติเว้นร่องบนตงไม้และคานไม้

การใช้งาน ลักษณะการใช้งานที่สำคัญของชานบ้านคือ เป็นพื้นที่เชื่อมระหว่างเรือนเข้าด้วยกันในความสูงที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งปกติความสูงของเรือนที่ยกใต้ถุนสูงจะมีระยะตั้งแต่ ๒-๓.๐๐ เมตร ชานที่เชื่อมเรือนเข้าด้วยกันจึงมีลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งไม่หลังคาปกคลุม ใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ทั้งนั่งเล่นพักผ่อน ที่สำคัญคือใช้บริเวณนี้เพื่อปะทะสังสรรค์ หรือ ซ้อมเล่นดนตรีไทยได้ดี โดยเป็นพื้นที่ส่วนขยายตัวจากห้องเก็บและบูชาครูได้เช่นกัน รวมถึงการใช้เป็นพื้นที่สำหรับตากผ้าภายในบ้านเป็นต้น

ศาลของเตา

ใต้หลังคา

wc

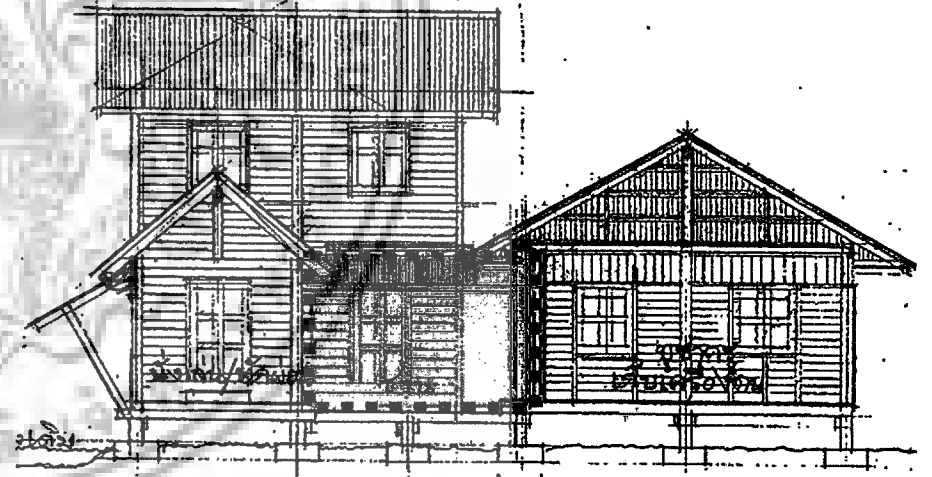
ครัว

ห้องนอน
เตียงเครื่องนอน
ตู้เสื้อผ้า

ห้องนอน

ห้องน้ำ

ทางเดิน

ภาพแสดง ตำแหน่งของชานกลางบ้าน ในผังพื้น

ภาพแสดง ตำแหน่งของชานกลางบ้าน ในรูปตัด

ภาพแสดง การตกแต่งไม้กระดานบริเวณซุ้มประตูทางเข้าบ้าน

ภาพ "ฐาน" บ้านพายุโกศล

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นกรรมวิธีทางบูรณาการภูมิปัญญา

พื้นดินเป็นพื้นดิน

และ พื้นดินเป็นดิน

ต่าง ๆ ของบ้าน

สามารถปรับตัว

ตามสภาพแวดล้อม

ได้เป็นอย่างดี

และมีความแข็งแรง

ทนทานต่อภัยพิบัติ

ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

และมีความสวยงาม

น่าอยู่เป็นอย่างยิ่ง

และมีความเหมาะสม

กับวิถีชีวิตของชาว

ภาคใต้เป็นอย่างดี

และมีความปลอดภัย

สูงที่สุดเท่าที่จะ

เป็นไปได้

ภาพแสดง การตกแต่งไม้กระดานบริเวณซุ้มประตูทางเข้าบ้าน

ฉบับใหม่ สำหรับประเทศไทย

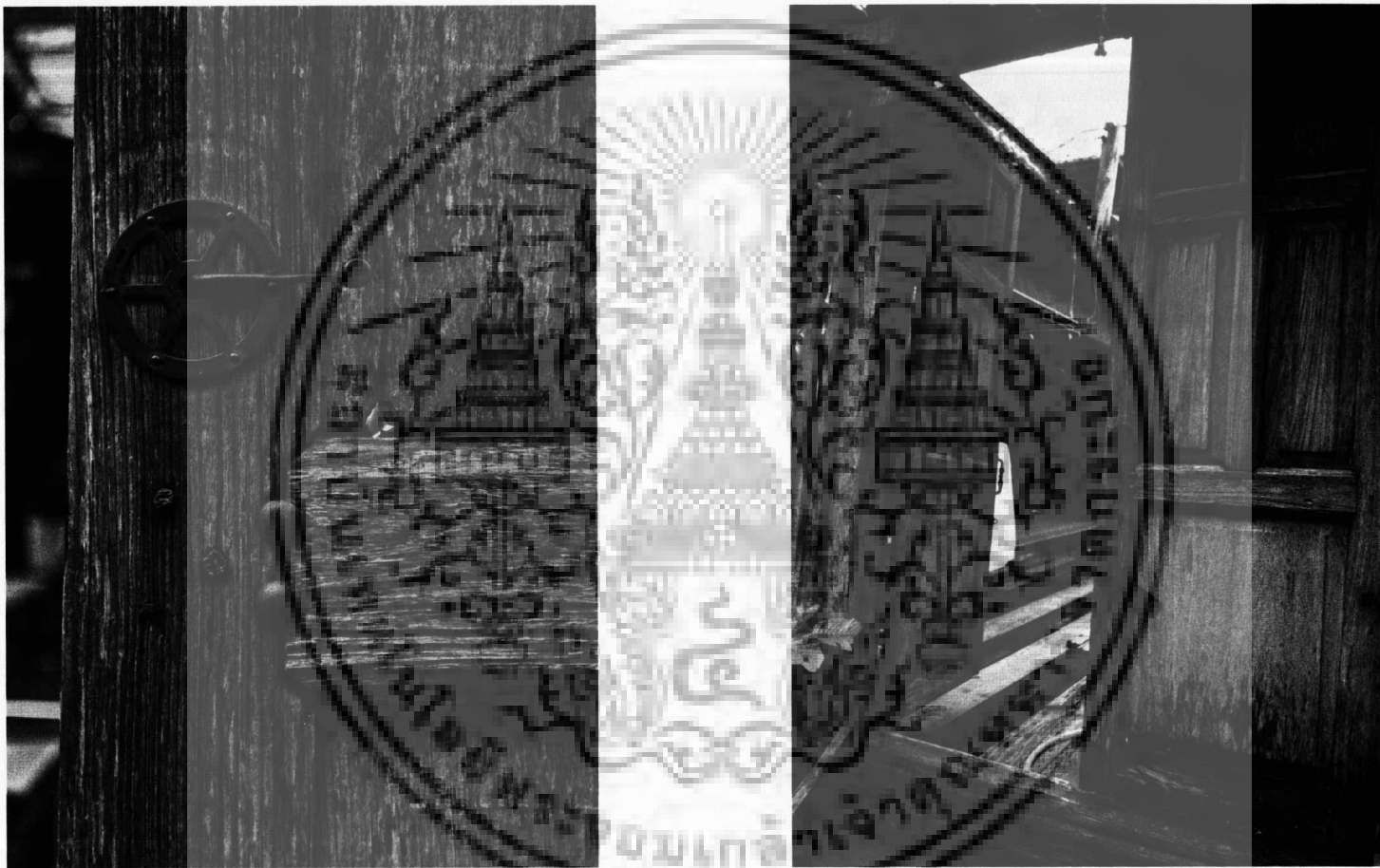
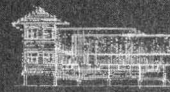
ฉบับใหม่ สำหรับประเทศไทย

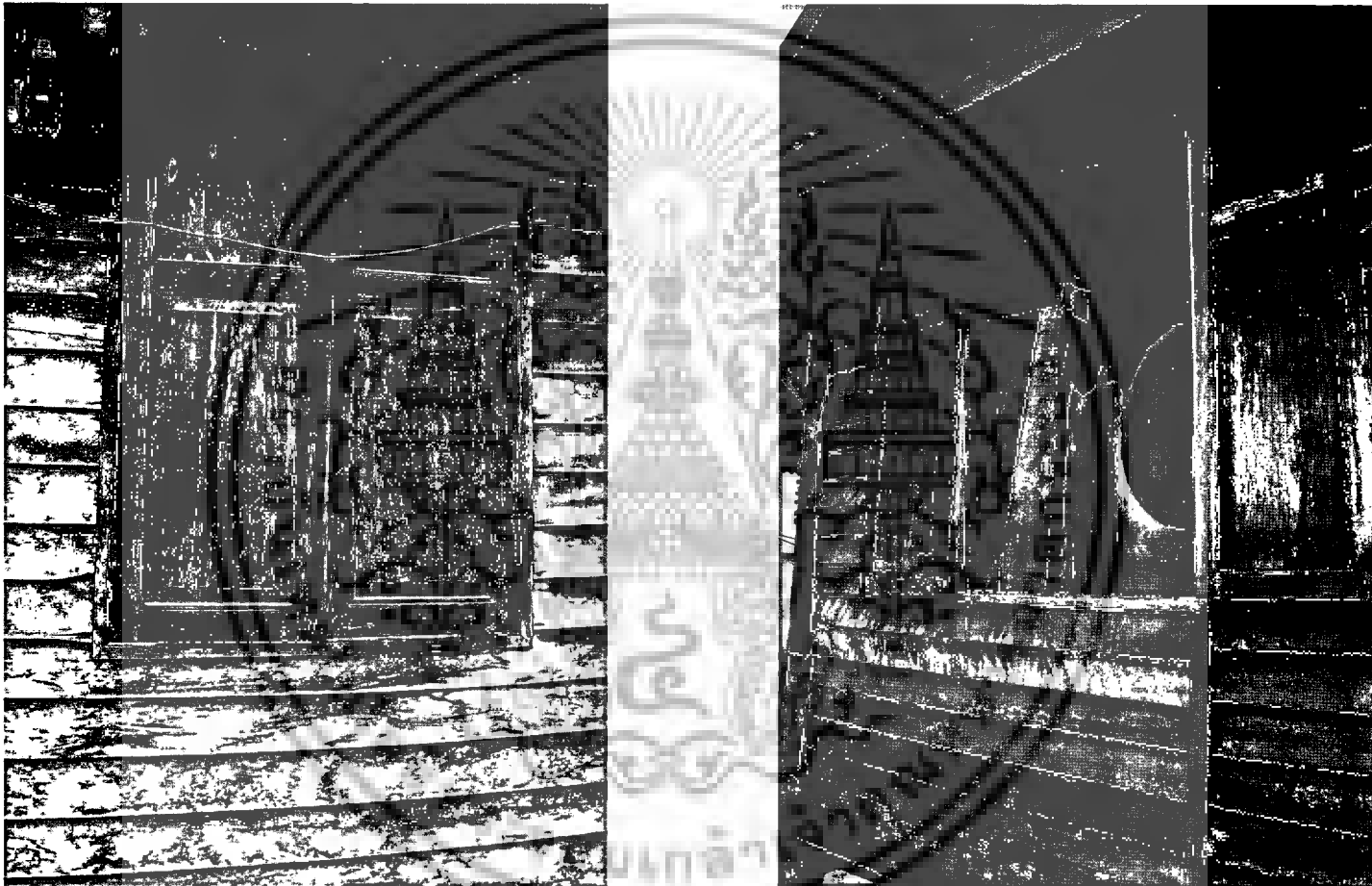

ภาพแสดง ชุมประตู่ทางเข้าบ้านมีบันไดเล็กขึ้นลง ในวิถีชีวิตประจำวัน

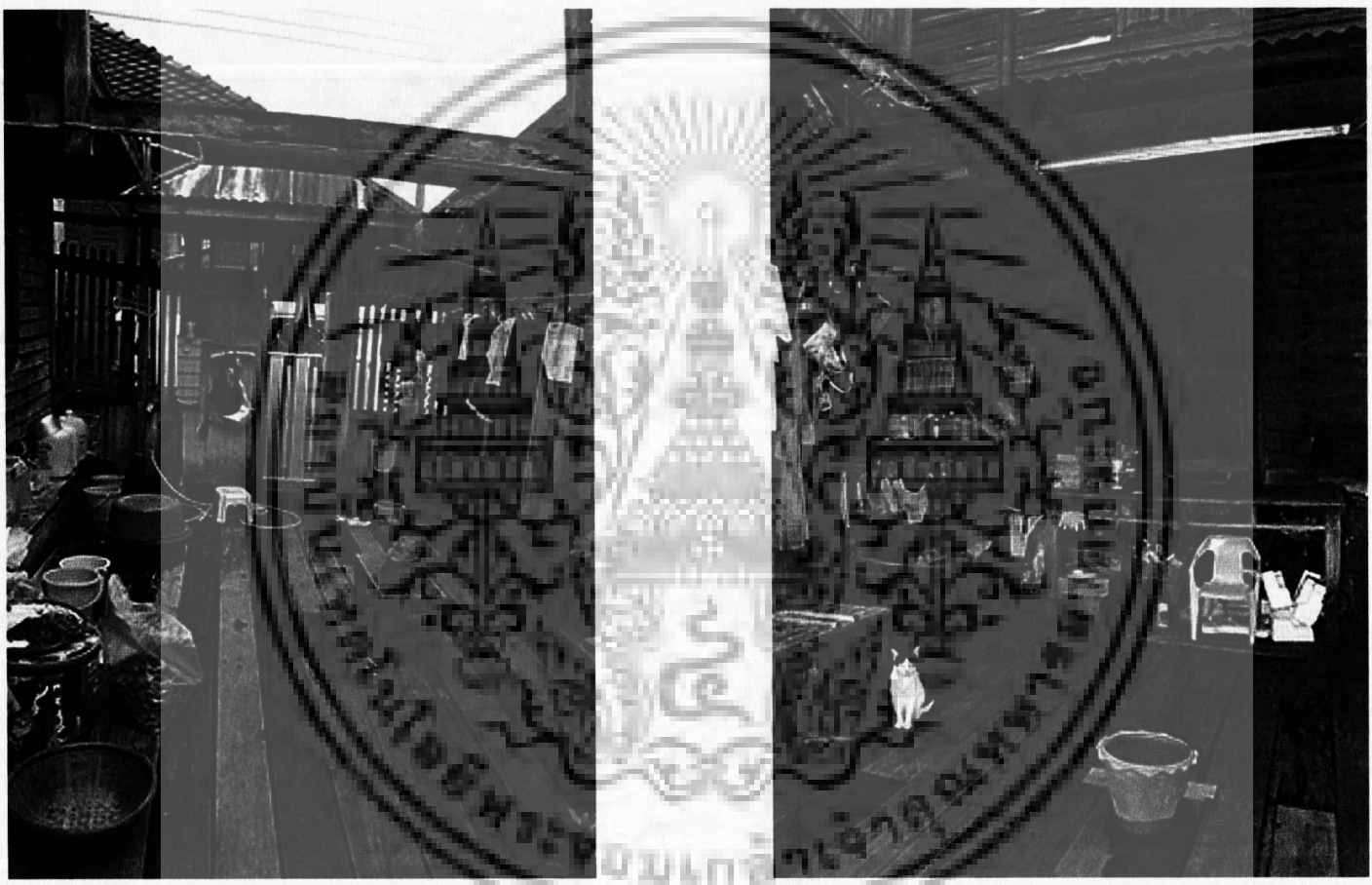

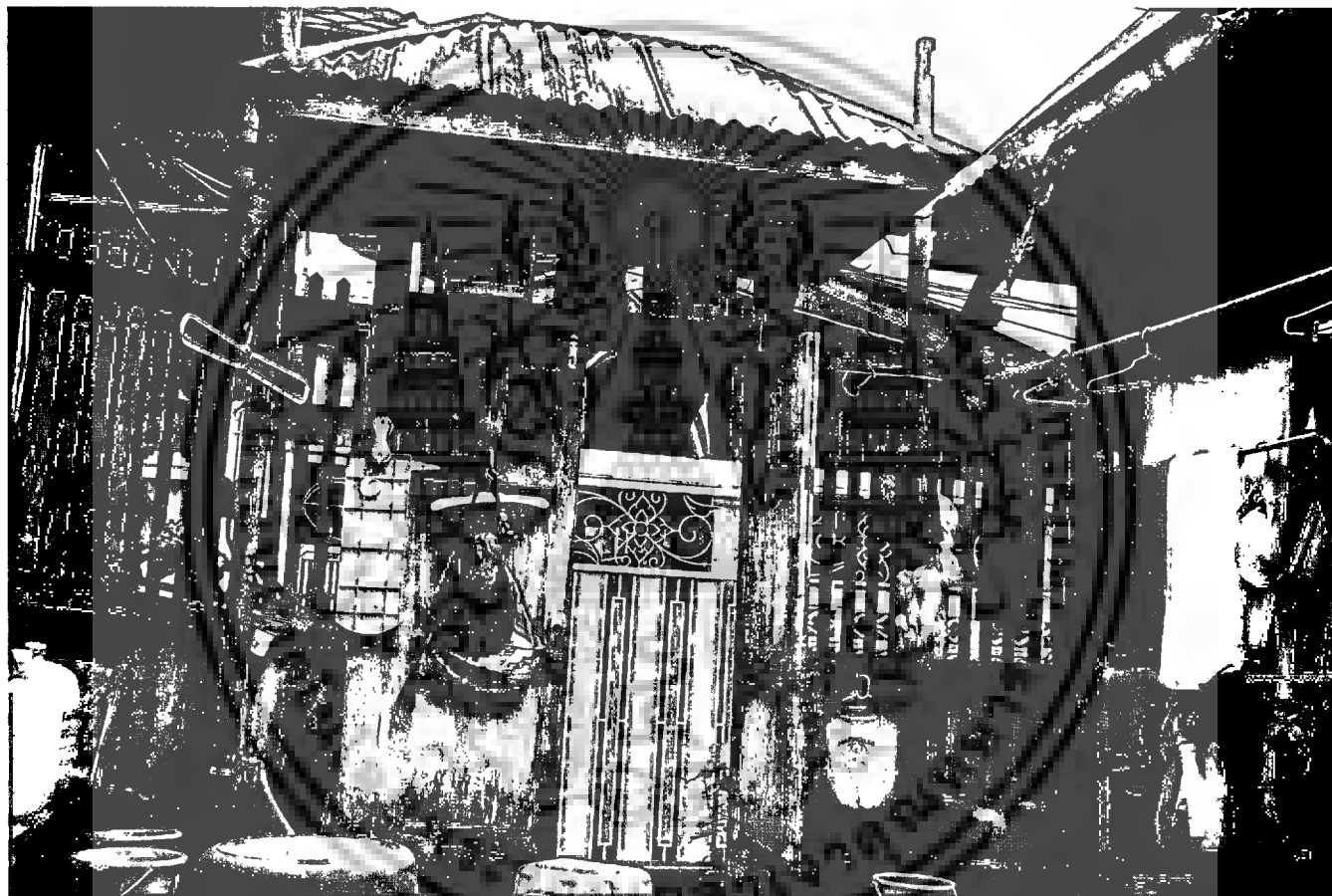
ภาพแสดง กลอนประตูโบราณที่ทำไม่ได้ในปัจจุบันนี้

ภาพแสดง ความงามของประตูหน้าต่าง ที่ได้ใช้สอยมาเป็นเวลายาวนาน

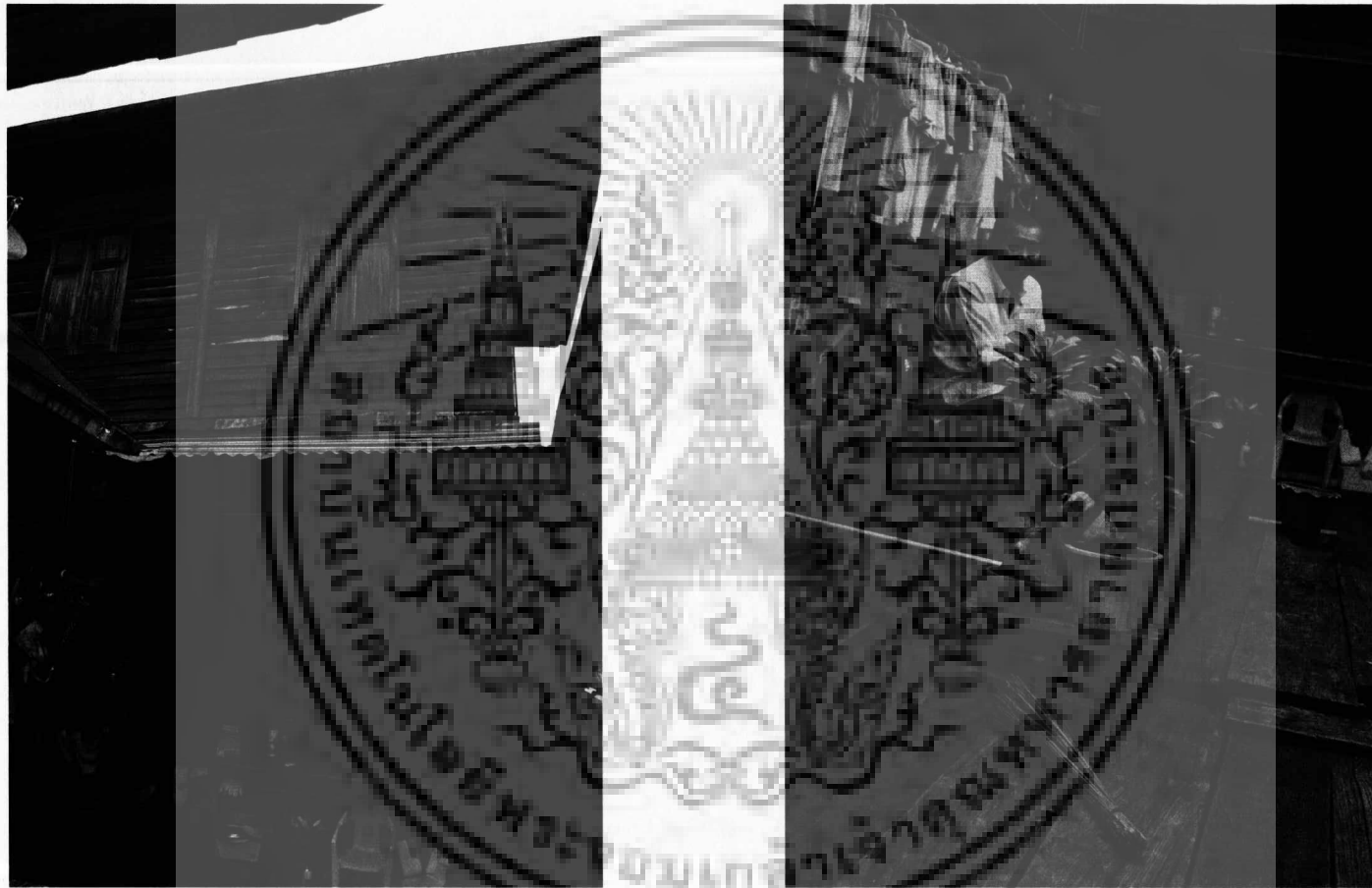
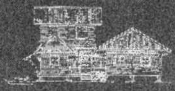

ภาพแสดง สิ่งของเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆวางในบริเวณข้างบ้าน ยามที่ไม่มีกิจกรรมทางดนตรี

ภาพแสดง ชานบ้านซึ่งมีความทรุดโทรมตามกาลเวลา

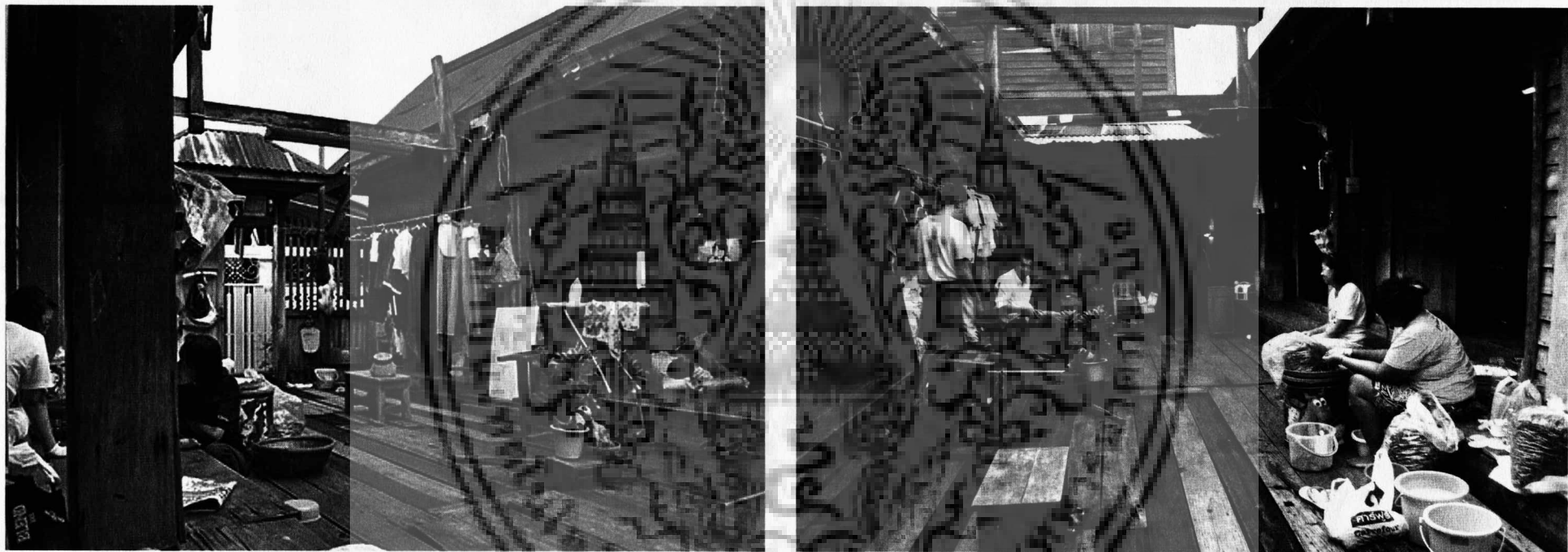

ภาพแสดง เรือนเก็บของที่เป็นฉากหลังของชานบ้าน และเป็นที่ซักฟ่อน

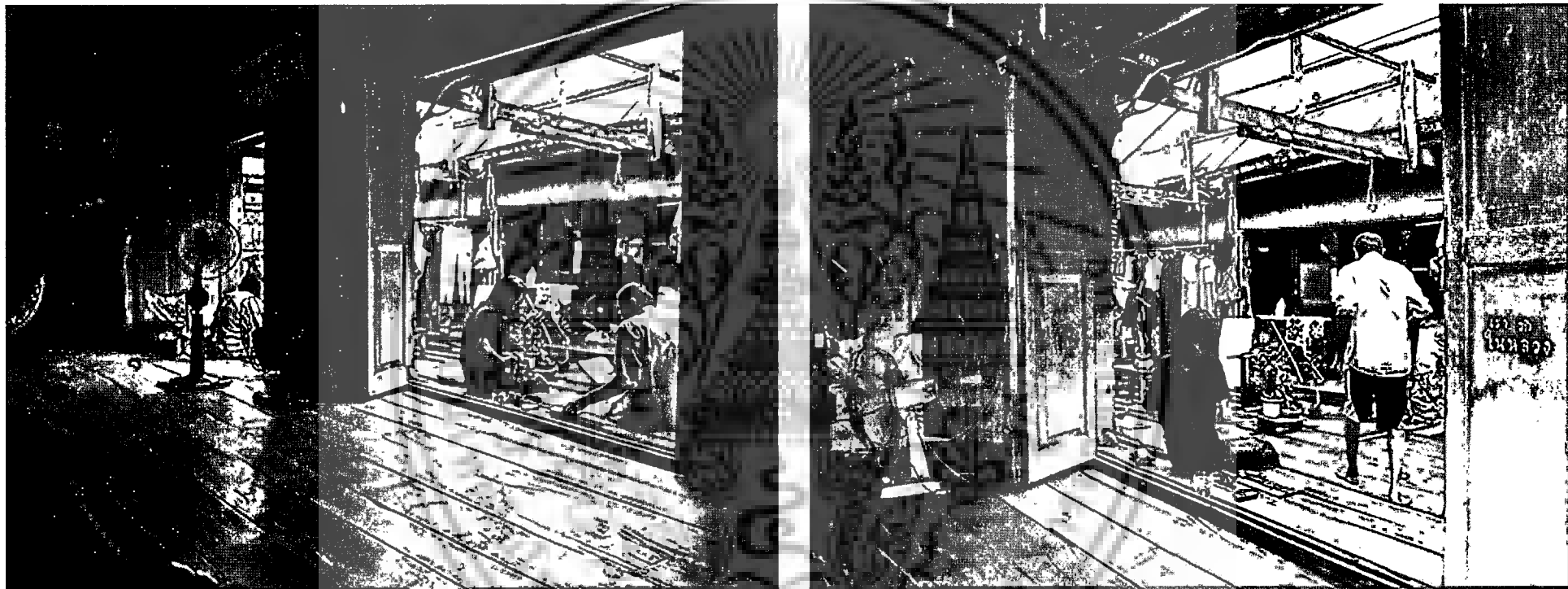

ภาพแสดง ครูศักดิ์ (ลูกศิษย์บ้านพาทย์โกสธ) และ พันโทหญิงราตรี พาทย์โกสธ (ภริยาครูอุทัย) ต้องมีหน้าที่ดูแลเครื่องดนตรีไทยและตัวเรือนเก่าบ้านเครื่อง

ภาพแสดง ชานกลางบ้านได้สร้างกิจกรรม พบปะสังสรรค์ และนั่งพูดคุยกันในเครือญาติ

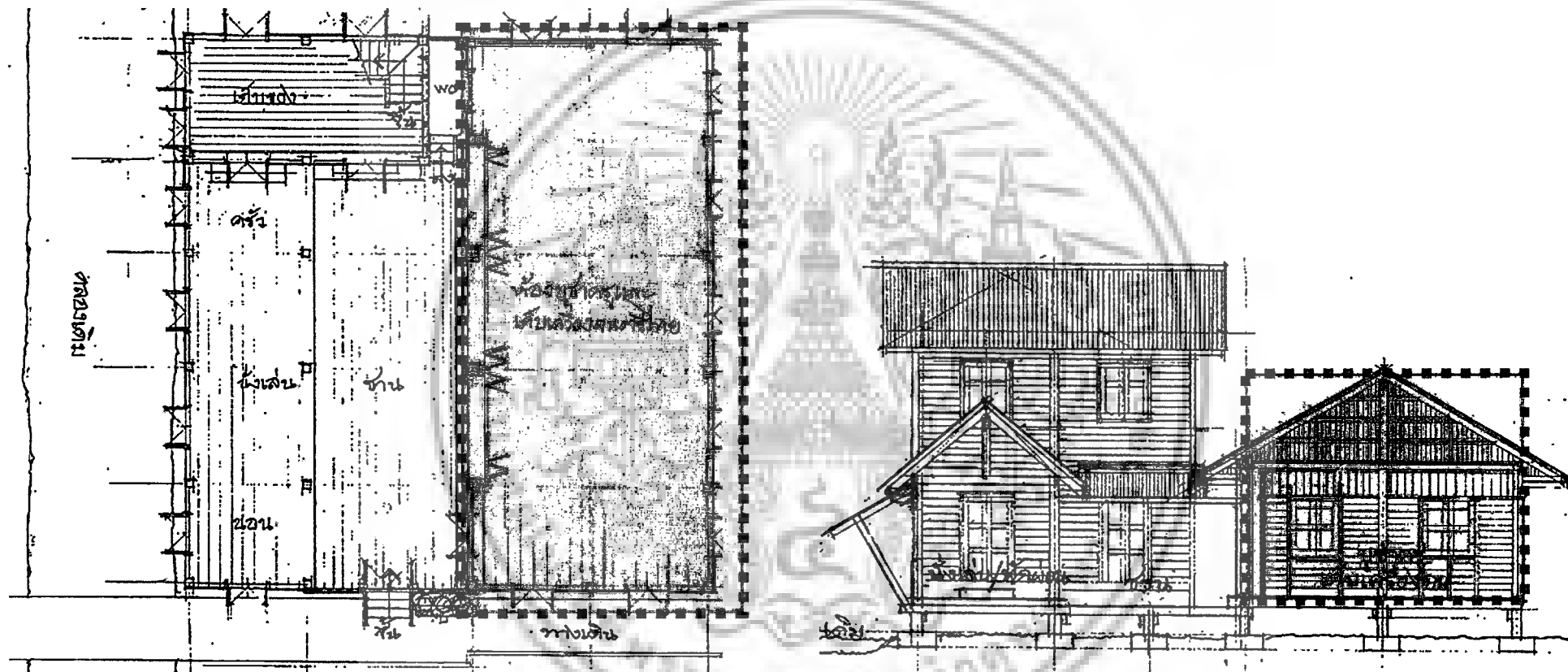
ภาพแสดง ภายในห้องเก็บเครื่องดนตรีไทย นำสายตาสู่นอกเรือน มีความเชื่อมโยงกันอย่างลงตัว

สถาปัตยกรรม "เรือนเก็บเครื่องดนตรีไทยและห้องบูชาพระ ครูบาอาจารย์" บ้านพาทย์โกศล

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นเรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ความสูงใต้ถุนนับจากพื้นดินถึงพื้นเรือน ประมาณ ๑.๒๐ เมตร หลังคาทรงปั้นหย่า (Hip) โครงสร้างไม้กระดานและไม้รวกสั้งกะสีและวางระบายน้ำบางส่วนขนาดเรือนนับแบบได้ห้าห้องเสา โดยหัวและท้ายขนาดห้องยาว ๒.๕๐ เมตร และช่วงกลางสามห้องเสาขนาด ๓.๐๐ เมตร รวมความยาวของเรือน ๑๔.๐๐ เมตร ความกว้างของเรือน ๖.๐๐ เมตร โดยมีเสากลางแบ่ง ๓ เมตร ด้านหน้าและหลัง ผนังเรือนตีฝาไม้ ๑"x ๘" ตามนอนซ้อนเกล็ดทับเสาและมีไม้ปิดรอยต่อฝาไม้ตามแนวเสาโดยตลอดโครงคร่าไม้ตีตามตั้ง ๑๑/๒"x ๓" ระหว่างช่องเสามีหน้าต่างบานเปิดคู่ ๑.๐๐ x ๑.๒๐ เมตร บางช่วงเสา (ตามภาพเขียนแบบผังเรือน) และเปิดเรือนเข้าหาขานโค้งทั้งสามห้องเสาเป็นประตูบานเฟี้ยมทั้งสามห้อง โดยจัดประตูทั้งสามหลบในเสาทำให้เกิดเป็นลักษณะเรือนไม้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนใคร ด้านบนใต้ถุนเป็นช่องลมระแนงไม้ลึก ๐.๕๐ เมตร โดยตลอดสองรูปแบบ แบบที่หนึ่งเป็นไม้สีเหลี่ยมจัตุรัสตีเว้นร่องบนผนังทั้งหมด แบบที่สองด้านบนของประตูเป็นแผ่นไม้ฉลุลายแบบขนมปังจิง พื้นเรือนเป็นพื้นไม้ ๒"x ๒๐" ตีชิดบนตงไม้และคานไม้ ฝ้าเพดานไม้ตีชิดโครงคร่าไม้

การใช้งาน ลักษณะเรือนหน้าที่หลักตามชื่อเรือนคือ เรือนเก็บเครื่องดนตรีไทย ซึ่งเครื่องที่เก็บเป็นเครื่องที่ยังคงใช้เล่นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นลักษณะการเก็บจึงมีลักษณะของการนำออกมาใช้งานและเก็บได้อย่างง่าย การเก็บจึงเก็บโดยวางไว้ชิดผนังทั้งสามด้านทั้งหมด เครื่องดนตรีชิ้นเล็กเก็บไว้ด้านบนติดผนังได้ เช่น ซอสามสาย รางระนาดเอก - หุ้ม กรับ ฉาบ โหม่ง ต่างๆ ถัดมาเครื่องขนาดกลาง และเครื่องขนาดใหญ่เช่นกลองทัด ฉิ่งมอญ ต่างๆ จะใกล้มากที่สุด โดยเว้นที่ตรงกลางไว้เพื่อใช้งานอย่างอ่อนน้อมประสงค์ทั้งการนำออกมาซ้อมและเตรียม

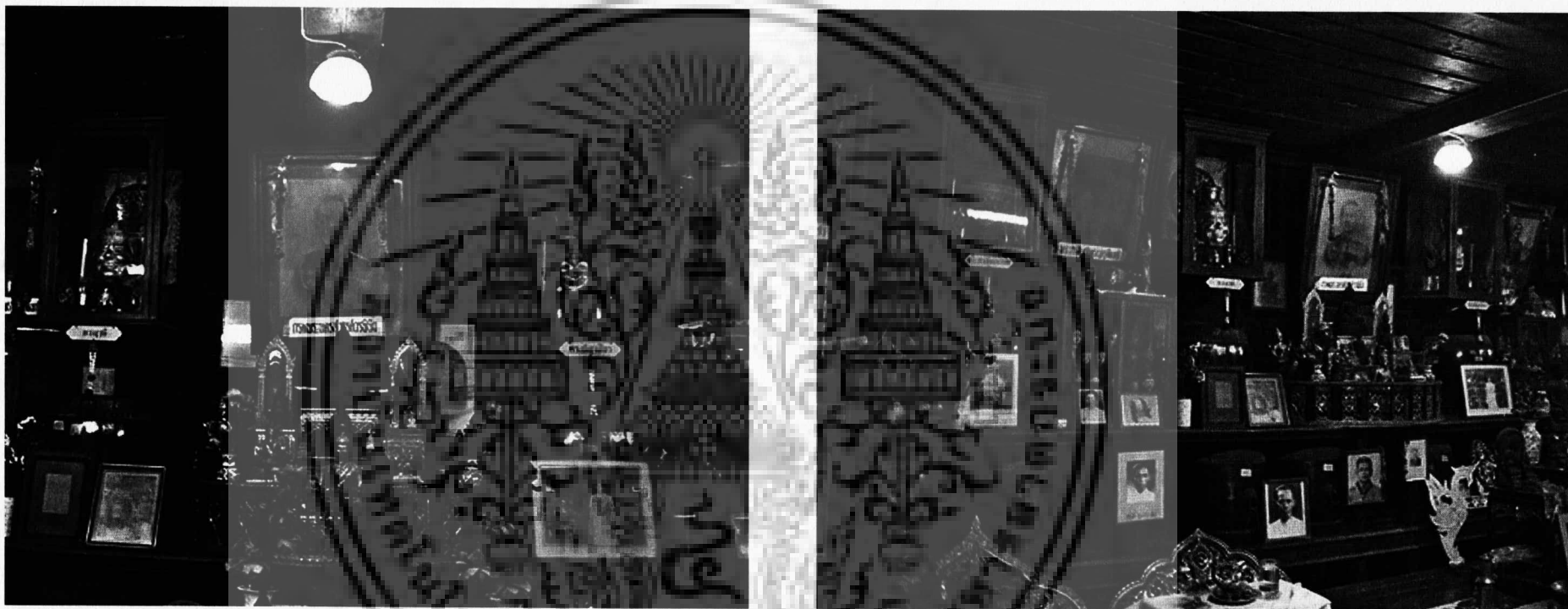
นำออกไปเล่น แสดงนอกสถานที่ หน้าที่ของเรือนอีกลักษณะหนึ่งคือ เป็นห้องกราบพระ บูชาครูสายดนตรีไทย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของห้องนี้เช่นกัน ทั้งครูหัวโขนต่างๆ และรูปถ่ายของปฐมครูที่ล่วงลับไปแล้ว รวมถึงพระบรมฉายาลักษณ์ และพระฉายาลักษณ์ เพื่อเป็นที่ประกอบพิธีสักการะบูชาในพื้นที่ตรงกลางเรือนเพิ่มอีก

ภาพแสดง ตำแหน่งของ "เรือนเก็บเครื่องดนตรีไทย และห้องบูชาพระ
ครูบาอาจารย์" ในผังพื้น

ภาพแสดง ตำแหน่งของ "เรือนเก็บเครื่องดนตรีไทย และห้องบูชาพระ
ครูบาอาจารย์" ในรูปตัด

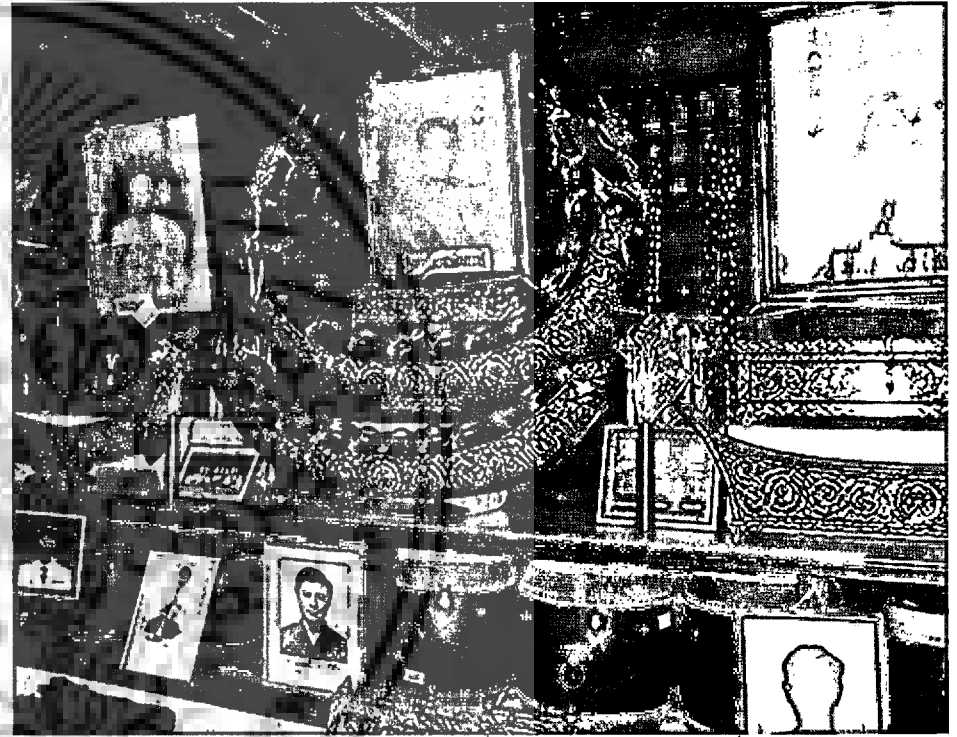

ภาพแสดง พื้นที่จัดวางบูชาพระพุทธรูป และครุบาอาจารย์

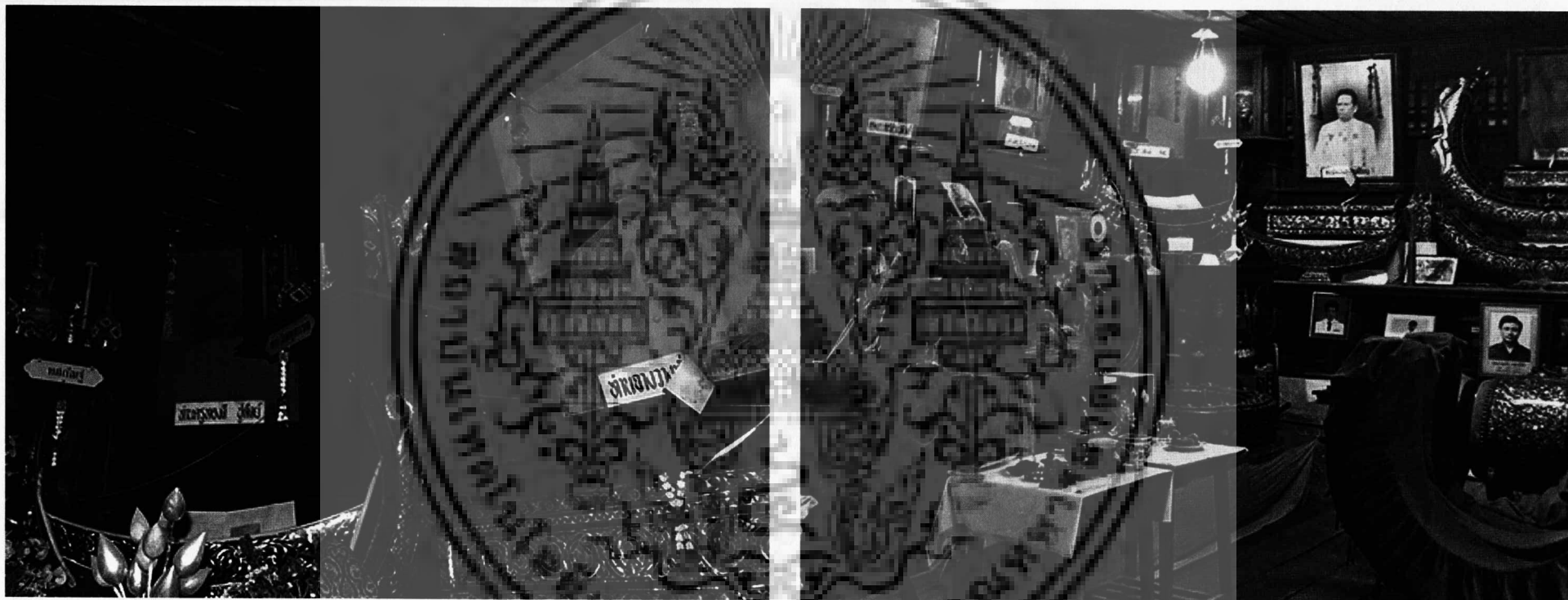
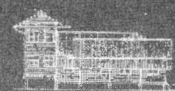
ภาพแสดง แท่นบูชาครู และที่วางเครื่องดนตรีไทย

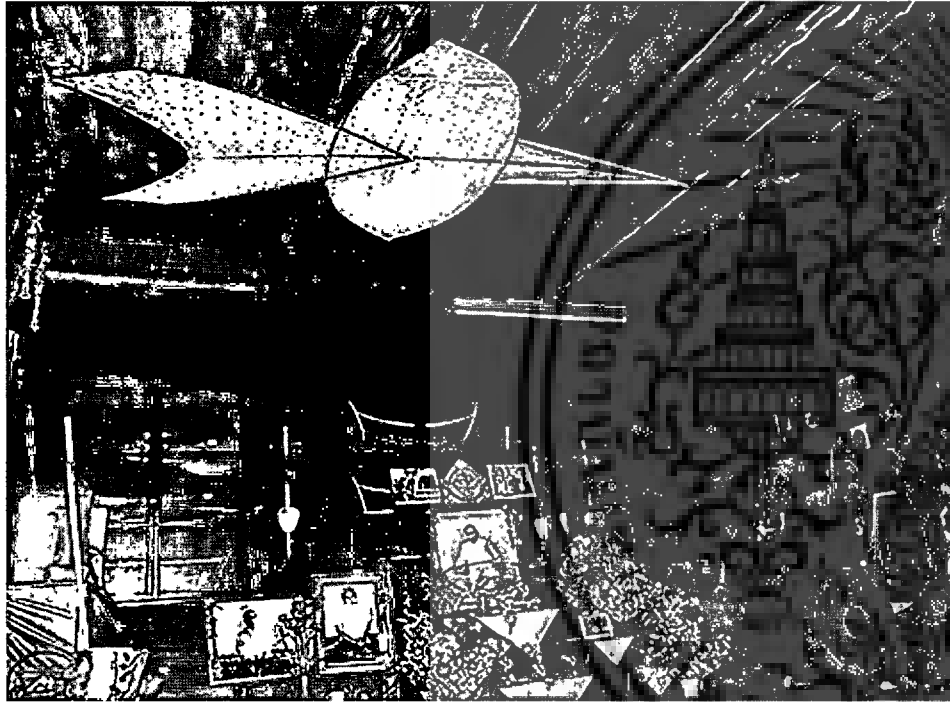
ภาพแสดง การจัดวางของเศียรบุษบา ภาพถ่ายเจ้านายและครุภัณฑ์ไทย
พร้อมด้วยการจัดวางเครื่องดนตรีไทย อย่างงดงาม

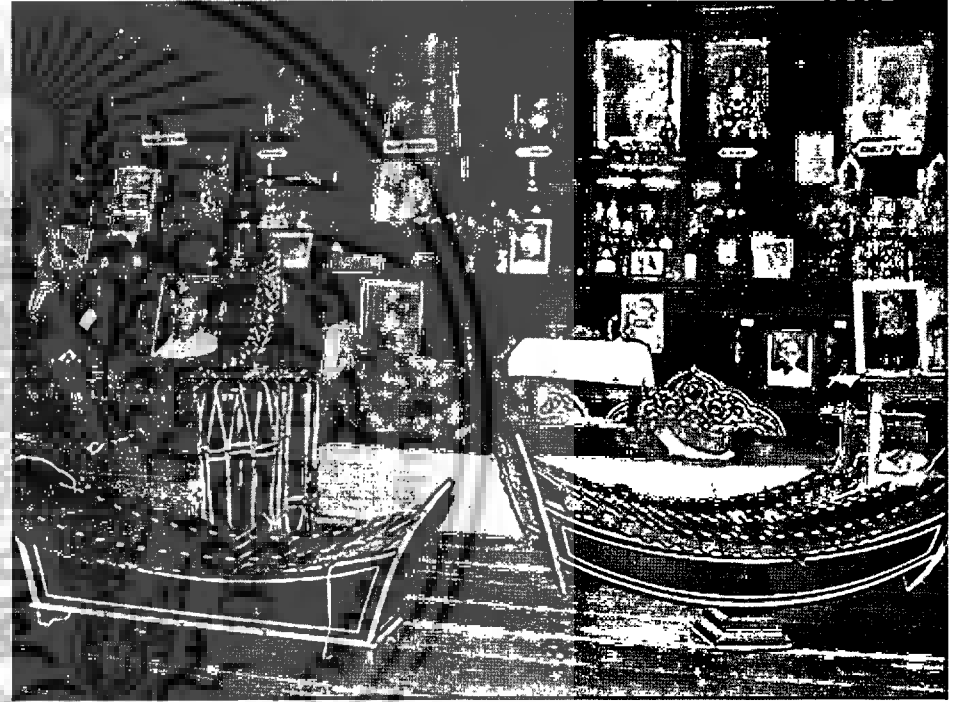
ภาพแสดง ภาพถ่ายเจ้าของบ้านเครื่อง อาทิ ครุจางวางทั่วพาทย์โกศล
หลวงกัลยาณมิตาวาส (ทัม พาทย์โกศล)และครูเจริญ พาทย์โกศล
ซึ่งมีห้องมอญประดับมุขโอบล้อมภาพสวยงามมาก

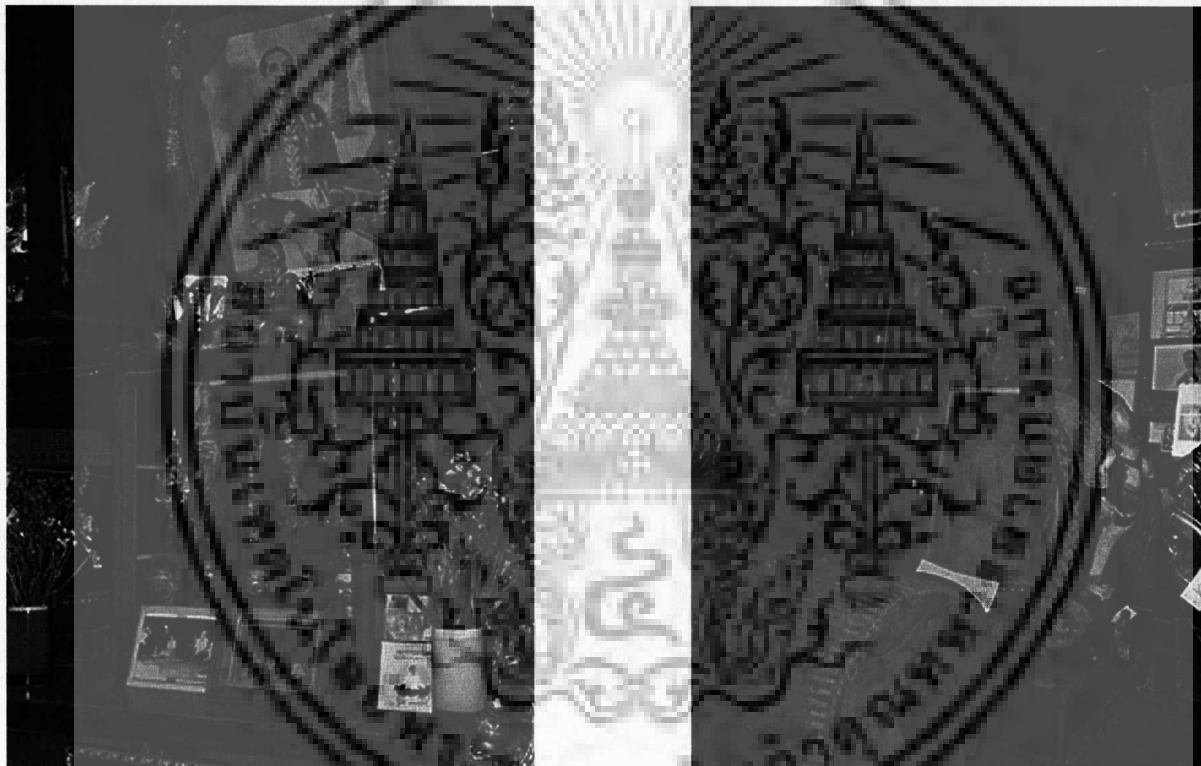
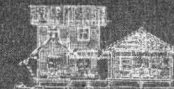
ภาพแสดง บรรยายภาคบ้านเครื่อง ที่มีวิธีการจัดเก็บเครื่องดนตรีไทยของโบราณอย่างมากมาย

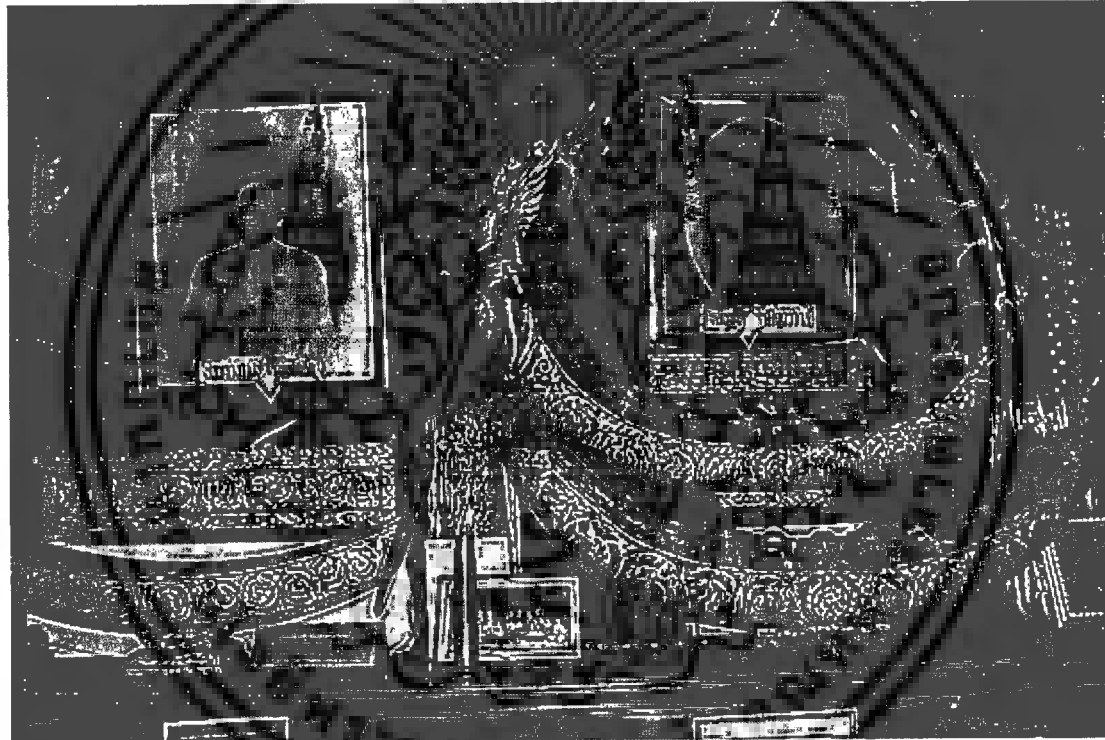
ภาพแสดง โต๊ะเคาพ ครูทหาประสิทธิ์ คุณแม่ยุพา และครูอุทัย พาทย์โกศล ซึ่งมีว่าวจุฬาฯ ประดับไว้ที่ฝาเพดาน

ภาพแสดง การยังคงใช้เครื่องดนตรีไทย ในการฝึกและยังคงเรียนรู้กันอยู่ตลอดมา

ภาพแสดง รูปถ่ายครูดนตรีไทย ตู้เก็บศิระษะครูขนาดเล็ก และการจัดวางเครื่องดนตรีไทยขนาดใหญ่

ภาพแสดง รูปถ่ายครุฑนตรีไทย เจ้าของบ้านเครื่อง ที่มีความรัก และผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง

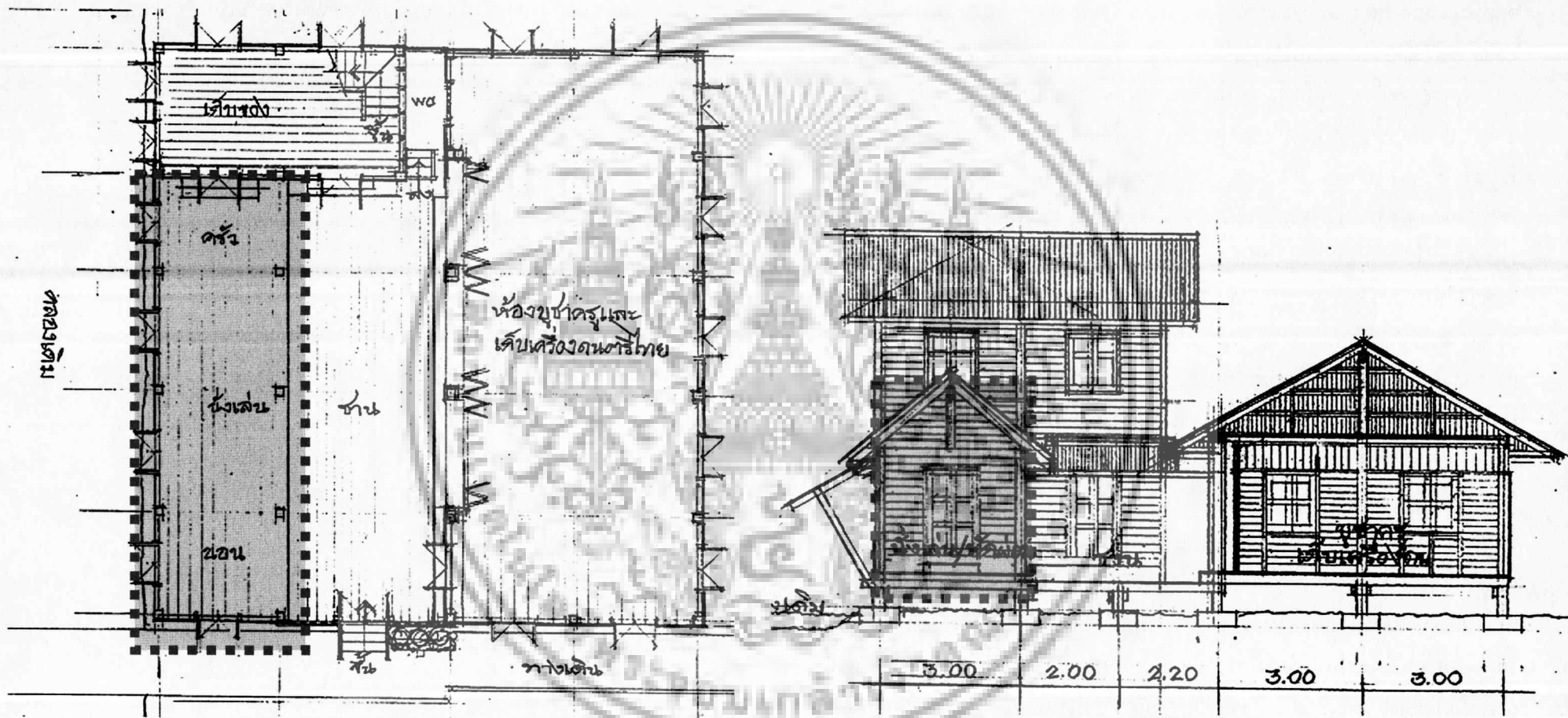
ภาพแสดง มุมมองทางห้องบูชาและเก็บเครื่องดนตรีไทย ทางซ้ายมือ และขวามือของตัวห้อง

สภาพ “เรือนนอนนั่งเล่นและครัว” บ้านพาทย์โกศล

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นเรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนสูงความสูงใต้ถุนนับจากพื้นดินถึงพื้นเรือน ประมาณ ๑.๐๐ เมตร หลังคาทรงจั่ว(Gable) มีลักษณะใกล้เคียงกับเรือนไทยมากที่สุด เพียงแต่เพิงบ้านลมไม่มีทำให้ขาดลักษณะที่สำคัญไป โครงสร้างหลังคาจันทันไม้ แป้ไม้ ๑๑/๒" x ๓" ทุกระยะ ๐.๘๐ เมตร กรุสังกะสี และวางระบายน้ำส่วนที่ติดกับหลังคาขึ้นจากเรือนเก็บๆ ขนาดเรือนสามห้องเสาระยะระหว่างเสา ๓.๐๐ เมตร รวมความยาวของเรือน ๙.๐๐ เมตร ความกว้างของเรือน ๓.๐๐ เมตร ผนังเรือนตีฝาไม้ ๑" x ๘" ตามนอนซ้อนเกล็ดทับเสาและมีไม้ปิดรอยต่อฝาไม้ตามแนวเสาโดยตลอด โครงคร่าไม้ ๑๑/๒" x ๓" ตีตามตั้งระหว่างช่องเสามีหน้าต่างบานเปิดคู่ขนาด ๑.๐๐ x ๑.๒๐ เมตร ทุกช่วงเสา (ตามภาพเขียนแบบผังเรือน) และเปิดเรือนเข้าหาขานโถงโดยมีผนังปิดสองด้านเท่านั้น คือด้านหน้าและด้านติดคลองนอกนั้นเปิดโถงทั้งหมด ทั้งสามห้องเสาเป็นประตูบานเพี้ยมทั้งสามห้อง มีผ้าใบม้วนชักเก็บและปล่อยใช้งานสีน้ำเงินเพื่อป้องกันแดดและฝนภายใน พื้นเรือนเป็นพื้นไม้ ๑" x ๘" ตีชิดบนตงไม้และคานไม้ ฝาเพดานไม้ ๑" x ๘" ตีชิดโครงคร่าไม้

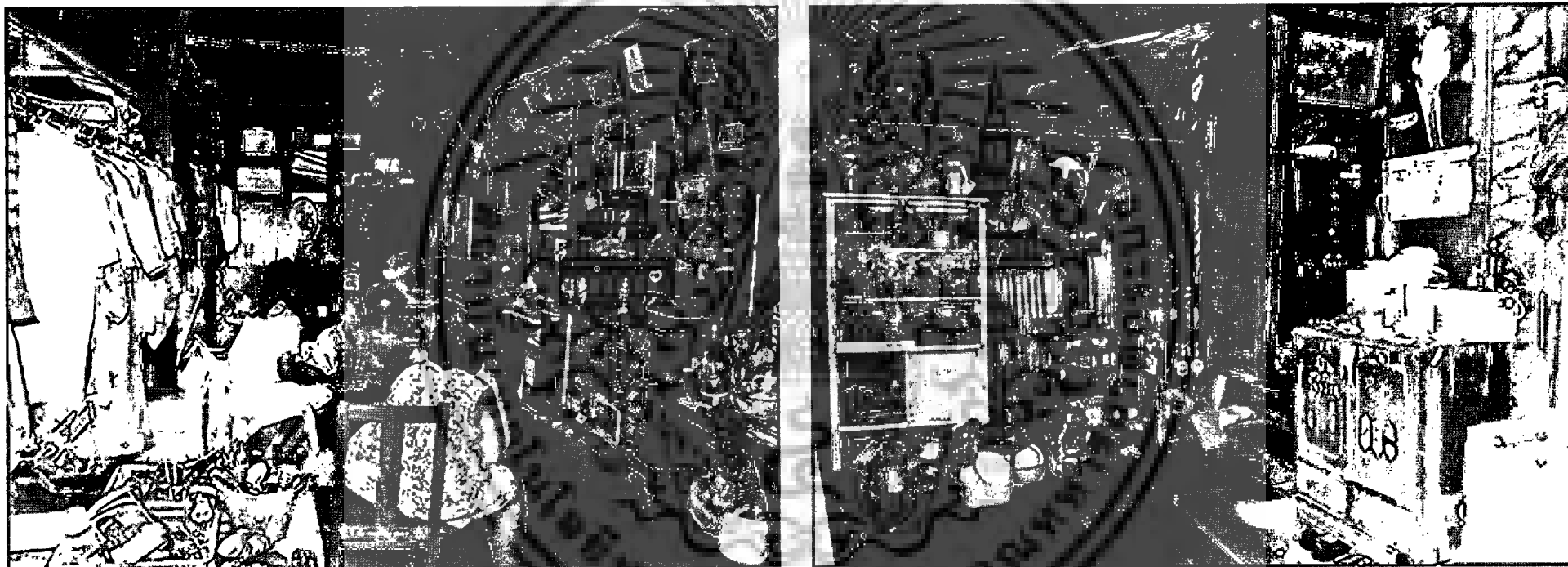
การใช้งาน ปัจจุบันใช้เป็นที่อยู่อาศัยหลักของกลุ่มเรือนนี้โดยมีส่วนนอนหลักของครอบครัวครุสมศักดิ์ ไตรวาสน์(ลูกศิษย์สายพาทย์โกศล)อยู่ด้านนอกติดกับผนังด้านหน้าสุดที่เก็บเครื่องนอนต่างๆไว้ในบริเวณนี้ ถึงเวลาใช้งานก็ปูที่นอนเต็มพื้นที่โถงเรือนนี้ทั้งหมด โดยมีเฟอร์นิเจอร์ทุกอย่างตั้งชิดผนังทุกอย่างเช่นเดียวกับเรือนเก็บเครื่องดนตรีไทยและห้องบูชาครู ถัดจากส่วนนอนมาเป็นส่วนพักผ่อนดูทีวีและฟังเพลงจากเครื่องเสียงมีโต๊ะทำงานโต๊ะวางคอมพิวเตอร์ และมีพื้นที่เป็นส่วนครัวตลอดไปจรดผนังเรือนเก็บของเก็บเครื่องดนตรีไทย ซึ่งส่วนครัวนี้เป็นพื้นที่นอกเรือนหลักแต่เป็นส่วนต่อเติมเพื่อเชื่อมพื้นที่เรือนเข้าด้วยกัน จึงมีหลังคาขึ้นคลุมส่วนพื้นที่จากเรือนเก็บๆ

สรุปได้ว่า กลุ่มพื้นที่เมื่ออดีต เป็นที่พักอาศัยนอนชั่วคราว เมื่อครั้งลูกศิษย์ได้มาขอต่อเพลงกับครู (บ้านพาทย์โกศล) หรือ ได้ไปบรรเลงดนตรีตามงานต่าง ๆ เมื่อกลับมาเก็บของก็ พักผ่อนชั่วคราว แต่ปัจจุบันเป็นที่อาศัยเป็นทางการของครอบครัวไตรวาสน์

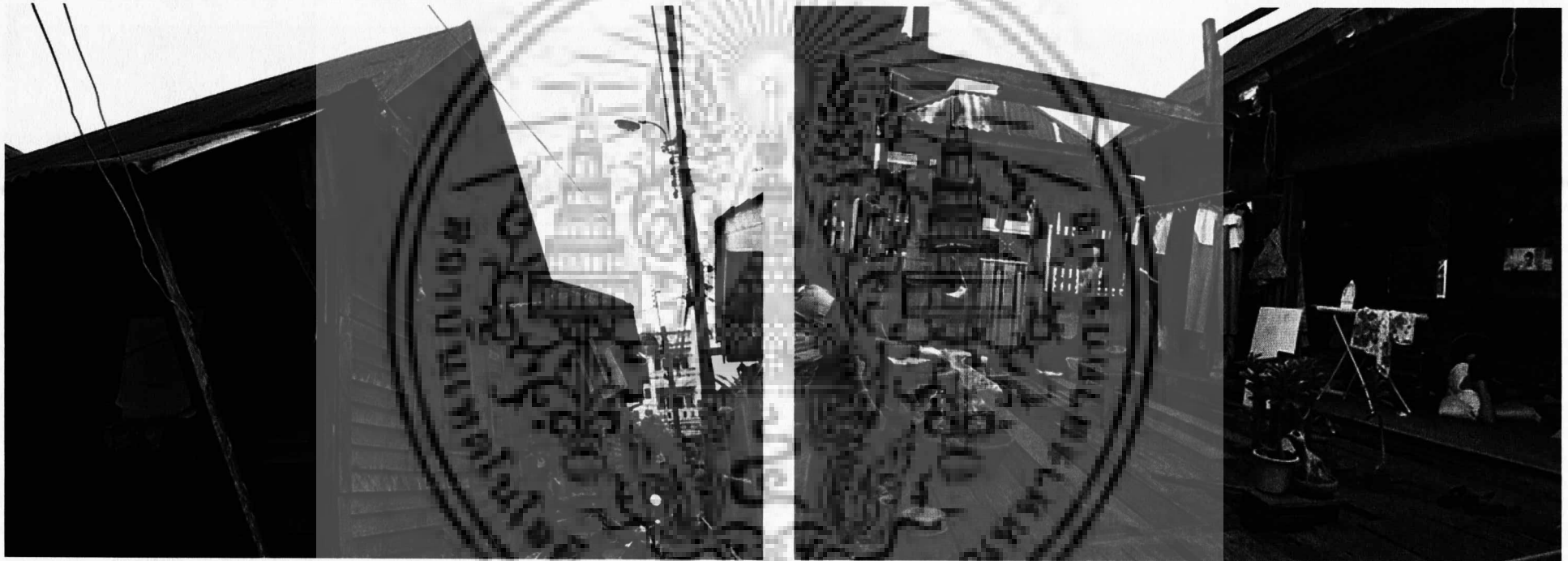
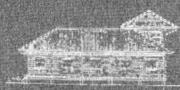

ภาพแสดง ตำแหน่งของ "เรือนนอนนั่งเล่นและครัว" ในผังพื้น

ภาพแสดง ตำแหน่งของ "เรือนนอนนั่งเล่นและครัว" ในรูปตัด

ภาพแสดง เมื่ออดีตเป็นเรือนสำหรับนอนของลูกศิษย์ เมื่อมาเรียนดนตรีไทย
ปัจจุบันใช้นอนอย่างถาวร มีเรือนครัว เก็บของ และตากเสื้อผ้าในร่ม

ภาพแสดง ตัวเรือนภายนอกที่เป็นผนังปิดสองด้าน และภายในเปิดโล่งเชื่อมกับตัวชานกลางบ้าน

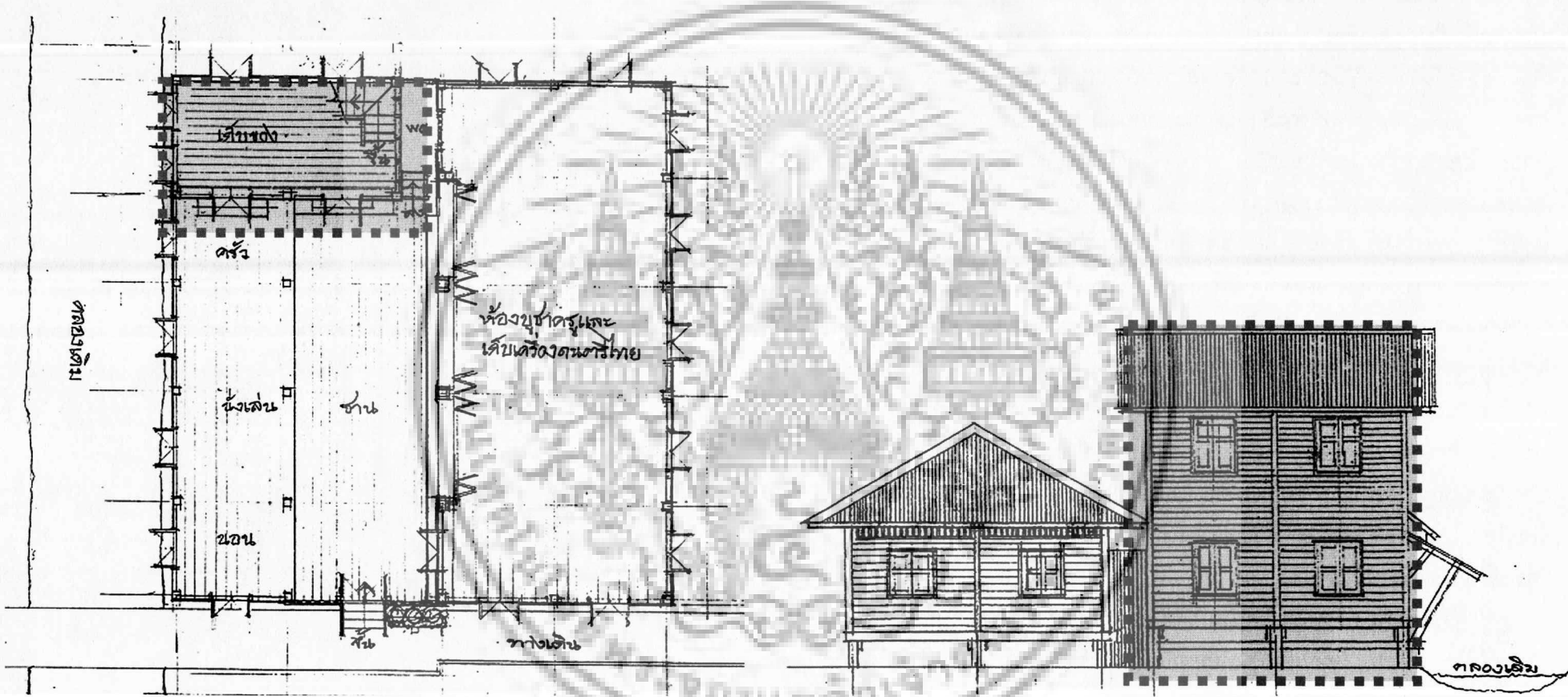
สภาพ “เรือนเก็บของและเก็บเครื่องดนตรีเก่า” บ้านพาทย์โกสศ

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นเรือนสองชั้นยกใต้ถุนสูง ความสูงใต้ถุนนับจากพื้นดินถึงพื้นเรือน ประมาณ ๑.๕๐ เมตร ด้านล่างใต้ถุนบางส่วนจัดเป็นห้องน้ำ หลังคาทรงจั่ว(Gable) โครงสร้างหลังคาจันทันไม้ ไม้แป้น ๑๑/๒" x ๓" ทุกระยะ ๑.๐๐ เมตร กรุสั้กะสีและรางระบายน้ำโดยรอบปล่อยน้ำทิ้งบริเวณคลอง ขายคายื่นออกจากผนังประมาณ ๑.๐๐ เมตร ติฝ้าไม้ตั้งฉากกับผนัง ขนาดเรือนตามยาวสองห้องเสาระยะระหว่างเสา ๓.๐๐ เมตร รวมความยาวของเรือน ๖.๐๐ เมตร ความกว้างของเรือน ๔.๐๐ เมตร ผนังเรือนติฝ้าไม้ ๑" x ๘" ตามนอนชั้น เกล็ดทับเสาและมีไม้ปิดรอยต่อฝ้าไม้ตามแนวเสาโดยตลอด โครงคร่าไม้ตีตามตั้ง ๑๑/๒" x ๓" ระหว่างช่องเสามีหน้าต่างบานเปิดคู่ขนาด ๑.๐๐ x ๑.๒๐ เมตร ทุกช่วงเสา(ตามภาพเขียนแบบผังเรือน) ส่วนด้านล่างติดครัวเป็นลูกกรงเหล็กกลม และเปิดเรือนเข้าหาขานโถงโดยมีผนังปิดด้านสี่ด้าน โดยมีประตูเปิดสองชุด ชุดที่หนึ่งเปิดเข้าหาขานโดยตรงซึ่งปัจจุบันชุดนี้ไม่ได้เปิดนานแล้ว ส่วนชุดที่ใ้ช้อยู่ปัจจุบันจะอยู่ในส่วนที่ตรงกับห้องครัว ขันใดเป็นบันไดไม้ขีดผนังด้านในมุมขวา พื้นเรือนเป็นพื้นไม้ ๑" x ๘" ติขีดบนตงไม้และคานไม้ ฝ้าเพดานชั้นสองเป็นโครงสร้างไม้กรุด้วยไม้ ๑" x ๘"

การใช้งาน ลักษณะเรือนหน้าที่หลักตามชื่อเรือนคือ เรือนเก็บของและเก็บเครื่องดนตรีเก่า เรือนเก็บในที่นี้คือเป็นที่เก็บเสื้อผ้าส่วนใหญ่ ภายในนี้ยังเป็นส่วนนอนพร้อมนั่งเล่นเฉพาะส่วนอีกหนึ่งห้อง เพราะมีทีวีตั้งหนึ่งเครื่องตู้เสื้อผ้าตู้เก็บของต่างๆ ราวตากผ้าส่วนตัว

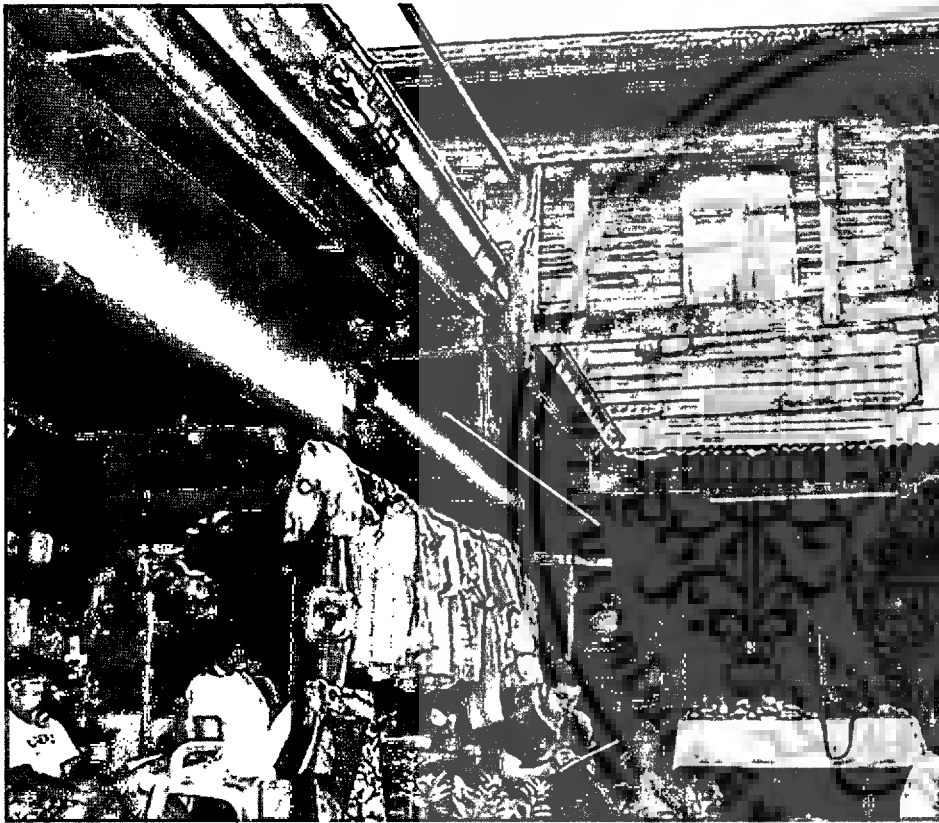
ในส่วนชั้นที่สองเป็นพื้นที่เก็บของใช้ในบ้านที่ไม่ได้ใช้แล้วทั้งคอมพิวเตอร์เก่า โต๊ะเก่าตู้ เตียงเก่าต่างๆ ที่สำคัญคือ มีเครื่องดนตรีไทย และโครงเครื่องดนตรีเก่าที่ไม่ได้ใช้งานเช่น ข้องวงใหญ่ กลองชนิด ต่างๆ เป็นต้น

ภาพแสดง ตำแหน่งของ "เรือนเก็บของและเก็บเครื่องดนตรีไทยเก่า" ในผังพื้น

ภาพแสดง ตำแหน่งของ "เรือนเก็บของและเก็บเครื่องดนตรีเก่า" ในรูปด้าน

ภาพแสดง ตัวเรือนเก็บของ และเก็บเครื่องดนตรีเก่า เมื่อมองจากภายในชานกลางบ้าน

ภาพแสดง ตัวเรือนเก็บของ และเก็บเครื่องดนตรีเก่า เมื่อมองจากภายนอกด้านหลังบ้าน

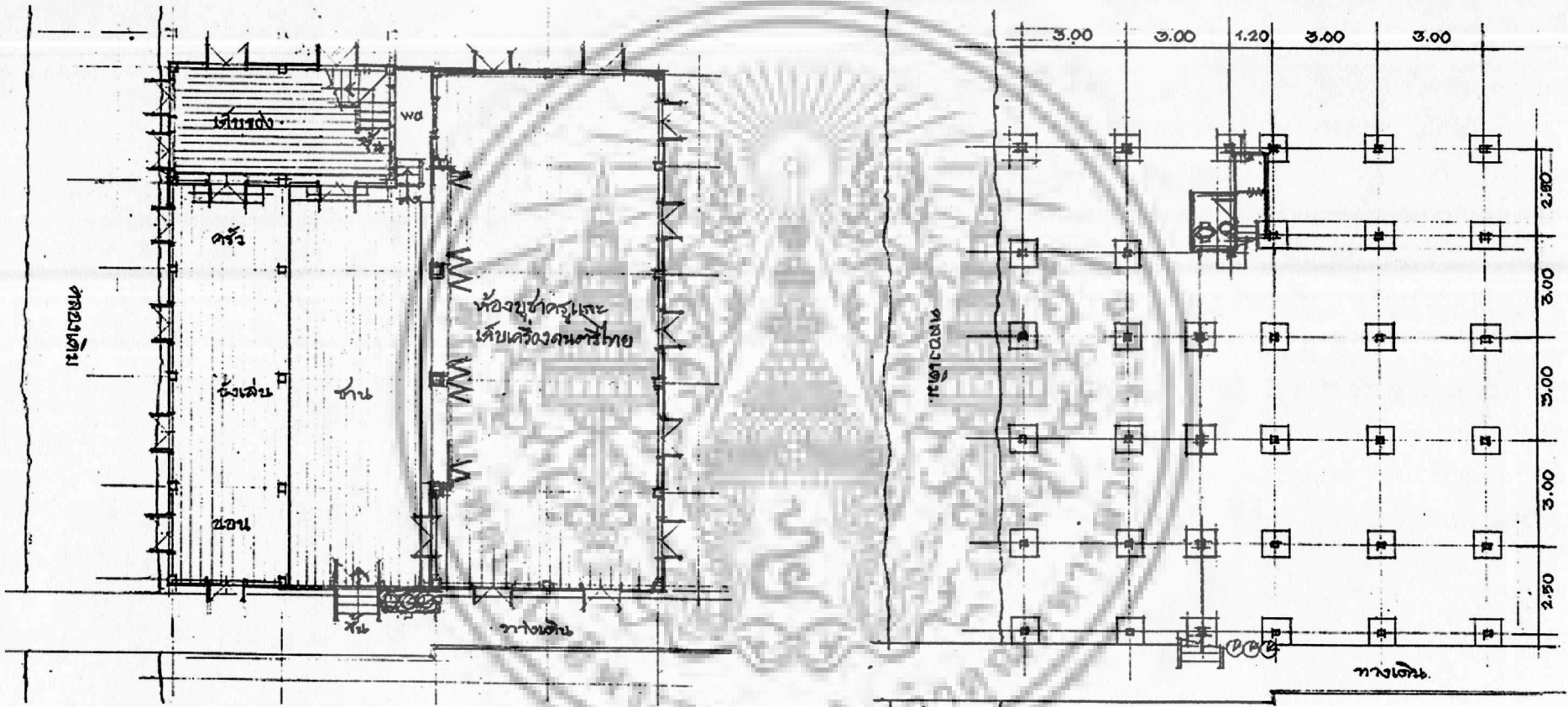
ภาพแสดง ตัวเรือนเก็บของ และเก็บเครื่องดนตรีเก่า (ชั้นล่าง)

ภาพแสดง ตัวเรือนเก็บของ และเก็บเครื่องดนตรีไทยเก่า (ชั้นบน)

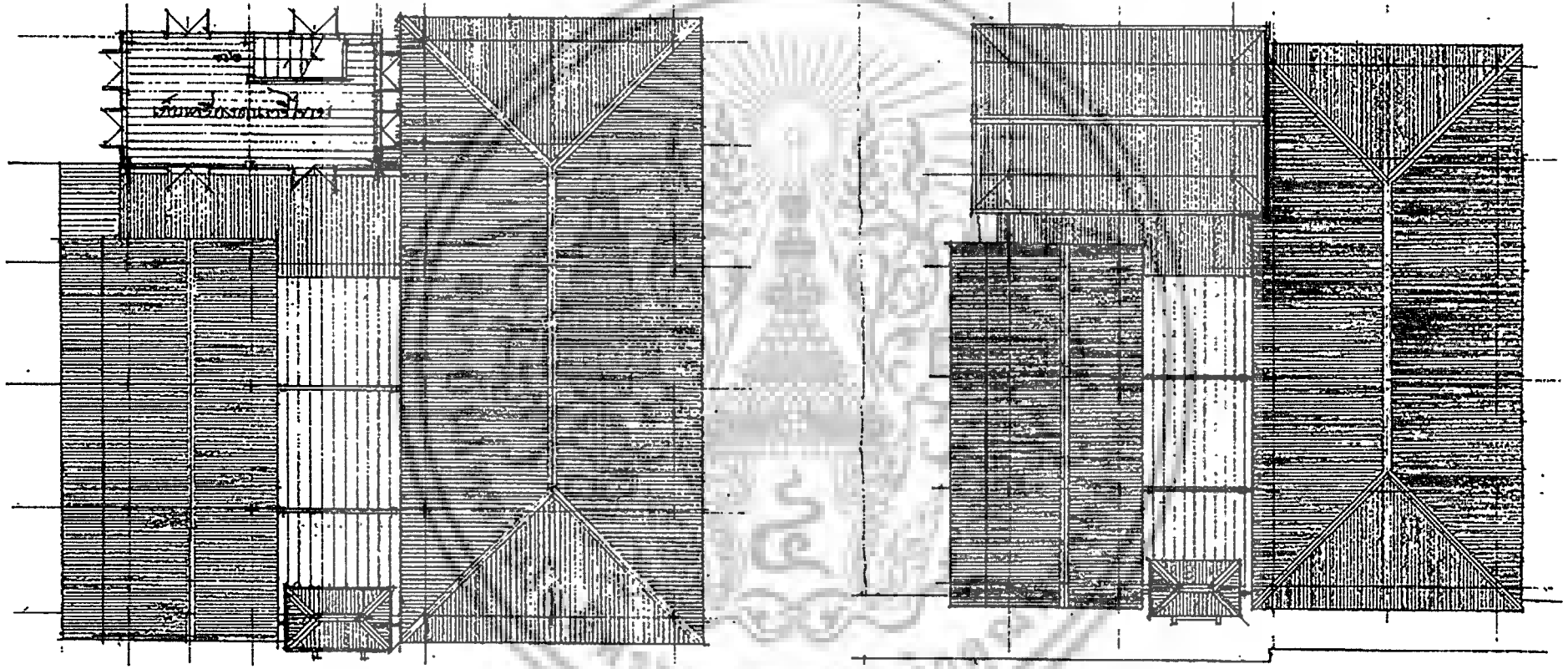
สภาพบ้านพายุโกศล ผ่านการบันทึกด้วยการสำรวจเขียนแบบเข้ามาตรฐานจริง

ถึงแม้ว่าการเก็บข้อมูลด้วยภาพจะทำให้เห็นภาพที่เป็นจริงซึ่งดีกว่าข้อมูลที่เป็นตัวอักษรก็ตาม แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่มีข้อจำกัดด้วยความเป็นชุมชนหนาแน่นทำให้ไม่สามารถเก็บภาพที่เห็นได้ทั้งหมดพร้อมกัน ทำให้การเก็บด้วยภาพถ่ายสามารถเก็บได้เป็นส่วนๆ เท่านั้น และข้อมูลที่ได้จากภาพถ่ายนั้นจะเห็นเป็นส่วนๆ เท่านั้น จะไม่สามารถเห็นความต่อเนื่องของพื้นที่การใช้งานได้อย่างทั่วถึงในคราวเดียวกัน การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจและรังวัดโดยใช้ศาสตร์ของสถาปัตยกรรมเพื่อการเก็บข้อมูลเบื้องต้น และเพื่อการอนุรักษ์ จะสามารถได้เห็นภาพเรือนทั้งหมดได้อย่างต่อเนื่องและถูกต้องตามมาตรฐานจริงๆ ข้อมูลที่เก็บสำรวจและจัดทำในรูปของแบบสถาปัตยกรรมดังกล่าว จะประกอบไปด้วยผังพื้นที่ประเภทต่างๆ รูปด้านทุกด้าน รูปตัดที่สำคัญ ซึ่งการสำรวจเพื่อนำมาเขียนแบบดังกล่าวจะต้องทำการสำรวจจากพื้นที่จริง และร่วมกับภาพถ่ายเพื่อทำการเขียนแบบให้เห็นถึงลักษณะการก่อสร้างที่เป็นจริง การใช้วัสดุที่ประกอบขึ้นเป็นเรือน ขนาดและระยะที่เกิดขึ้นจริง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากภาพถ่ายนำมาสู่แบบสถาปัตยกรรมดังกล่าว

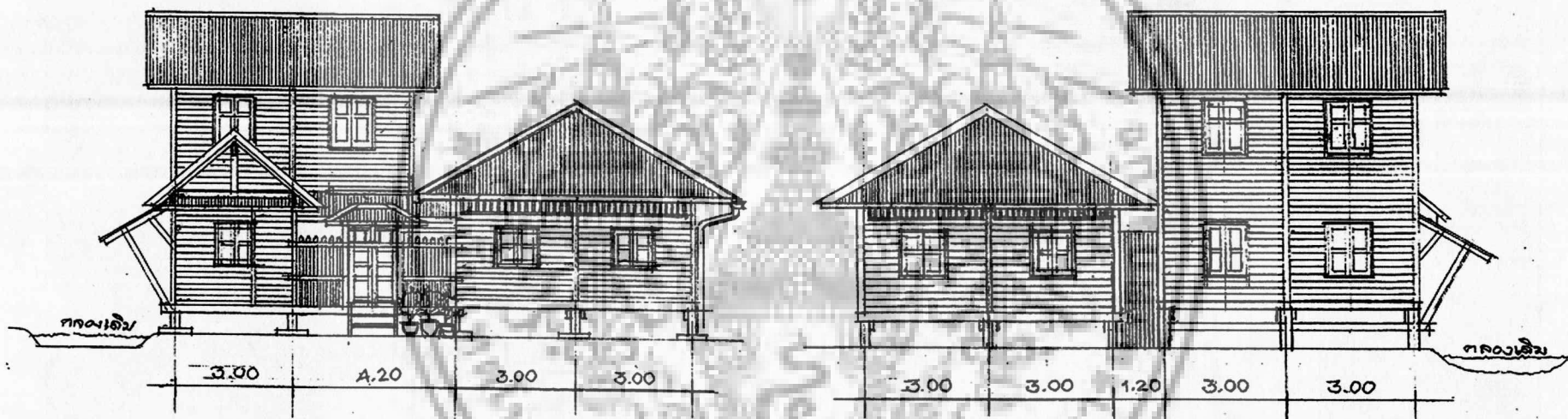
ภาพแสดง ผังพื้นที่ ๑

ภาพแสดง ผังฐานรากห้องน้ำ

ภาพแสดง ผังพื้นที่ ๒

ภาพแสดง ผังหลังคา

ภาพแสดง รูปด้านหน้า

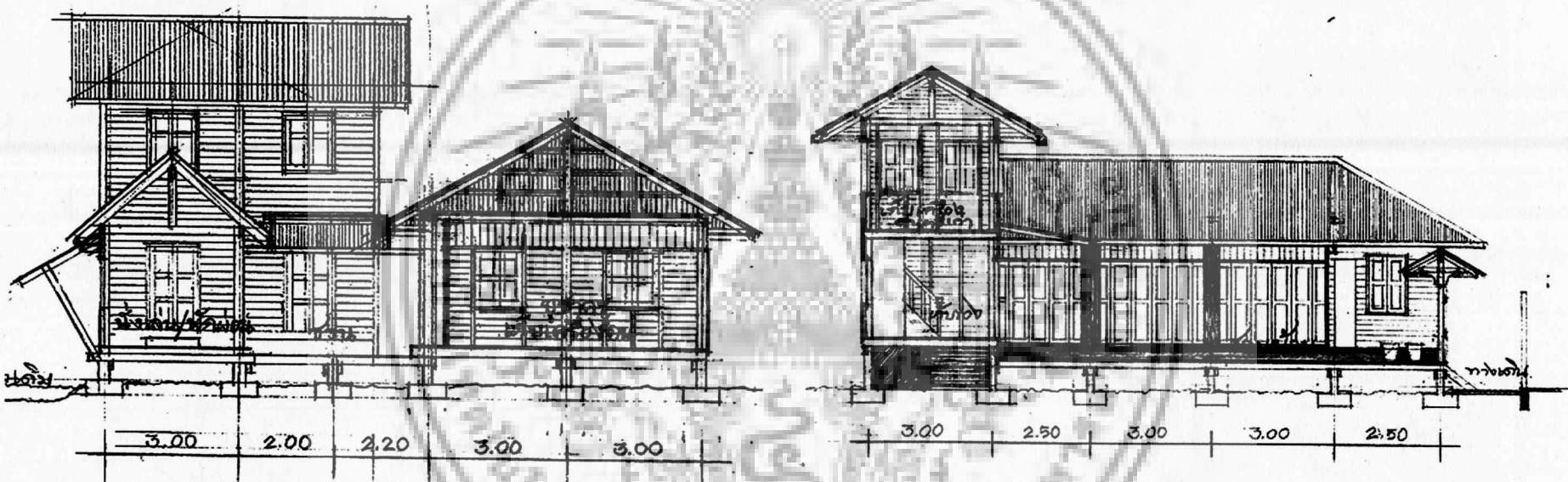
ภาพแสดง รูปด้านหลัง

ภาพแสดง รูปด้านข้างขวา

ภาพแสดง รูปด้านข้างซ้าย

ภาพแสดง รูปตัดตามขวาง

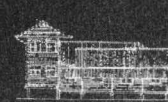
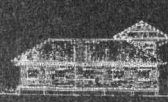
ภาพแสดง รูปตัดตามยาว

ความมั่งคั่งบ้านพายุโกศล ผ่านการบันทึกด้วยภาพถ่ายเส้น

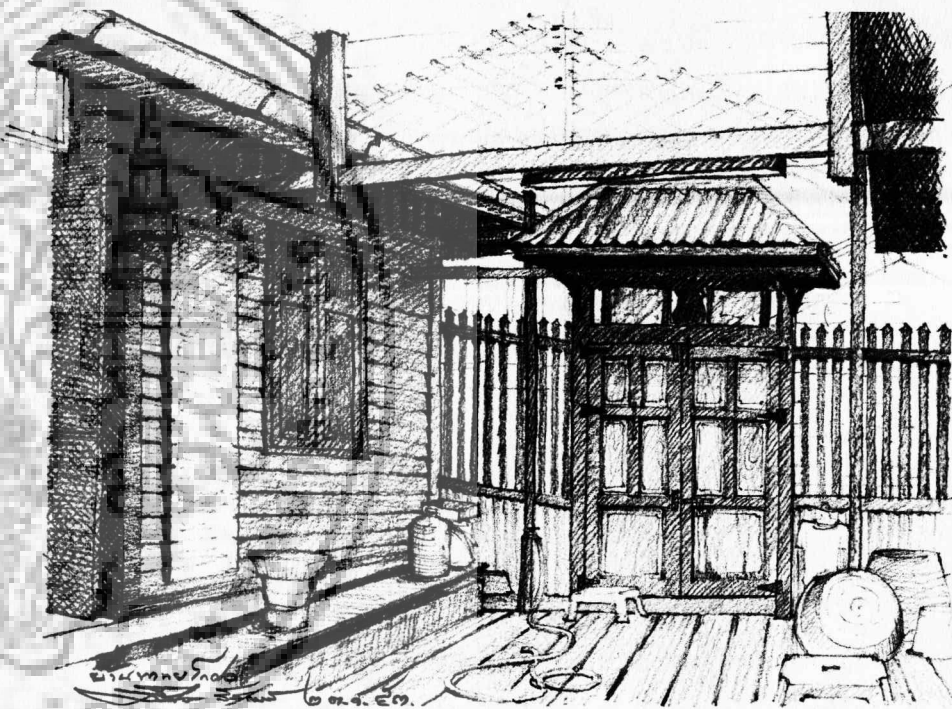
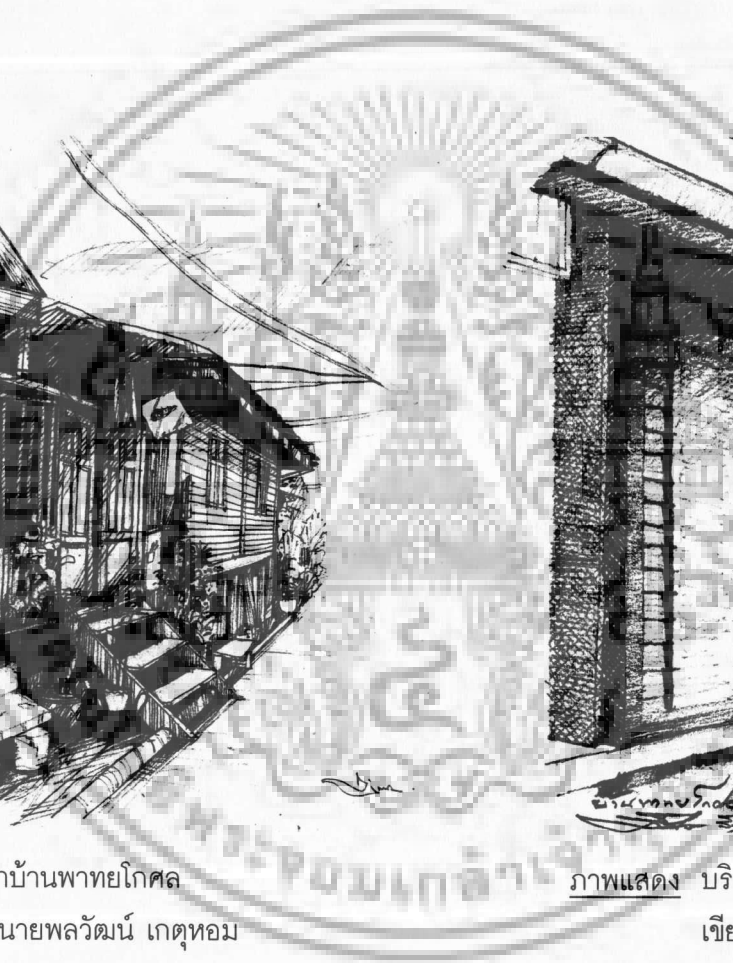
การเก็บข้อมูลโดยการใช้ภาพเขียนของสถาปนิก ศิลปิน หรือผู้สนใจทั่วไป ที่รักในการเขียนภาพต่าง ๆ จะเป็นการเก็บข้อมูลที่น่าสนใจประเภทหนึ่งที่ได้มีการเก็บบันทึกมาเป็นเวลานาน ในอดีตก่อนที่จะมีการบันทึกด้วยภาพถ่ายหรือภาพยนตร์ต่าง ๆ นั้นในอดีตมักจะบันทึกด้วยภาพถ่ายเส้นซึ่งมีทั้งที่เป็นบันทึกส่วนตัวไม่ได้เผยแพร่ทั่วไป หรือเป็นภาพเขียนแล้วเปลี่ยนภาพเขียนให้เป็นภาพพิมพ์สำหรับพิมพ์เป็นหนังสือจำนวนมากได้ ข้อสำคัญประการหนึ่งของการเก็บข้อมูลด้วยภาพถ่ายเส้นคือ การใช้เวลาต่อภาพที่นานทำให้ผู้เขียนหรือศิลปินจะต้องเลือกมุมมองที่ต้องการเขียนเพื่อนำเสนอ จะต้องเป็นมุมมองที่น่าสนใจที่จะนำเสนอผ่านผู้เขียนและสิ่งสำคัญต่อมา จะมีความสวยงามที่เกิดจากองค์ประกอบของภาพที่จัดวางและแสงเงาที่จะถ่ายทอดออกมาผ่านลายเส้นที่บันทึกดังกล่าว

จากตัวอย่าง ที่คณะเก็บข้อมูลได้ไปบันทึกภาพในที่ม้งงานหลายสิบคนดังกล่าว ได้พบว่ามีการเขียนภาพขนาดโล่งถึง ๓ ภาพ มีภาพภายในห้องเครื่องถึง ๒ ภาพ และมีภาพภายนอกอาคารเพียง ๑ ภาพ แสดงถึงบรรยากาศของบ้านกับชุมชนประตู เรือนทั้งสามเรือนมีบรรยากาศที่น่าเล่าเรื่องราวได้เป็นอย่างดีผ่านภาพที่ได้เขียนมานำเสนอดังกล่าว ส่วนภายในห้องเครื่องดนตรีเองก็มีการเขียนถึง ๒ ภาพแสดงถึงความประทับใจในบรรยากาศขององค์ประกอบภาพที่เกิดขึ้นที่มีทั้งเครื่องดนตรีไทยแทบทุกประเภท รูปครุฑที่เกี่ยวข้องกับตระกูลทั้งหมดโต๊ะสำหรับวางของ บูชาไขนาคู โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป พื้นที่สำหรับซ้อมเพลงดนตรีตลอดจนโต๊ะบูชาครุฑที่มีลักษณะเฉพาะตัว ดังภาพดังต่อไปนี้

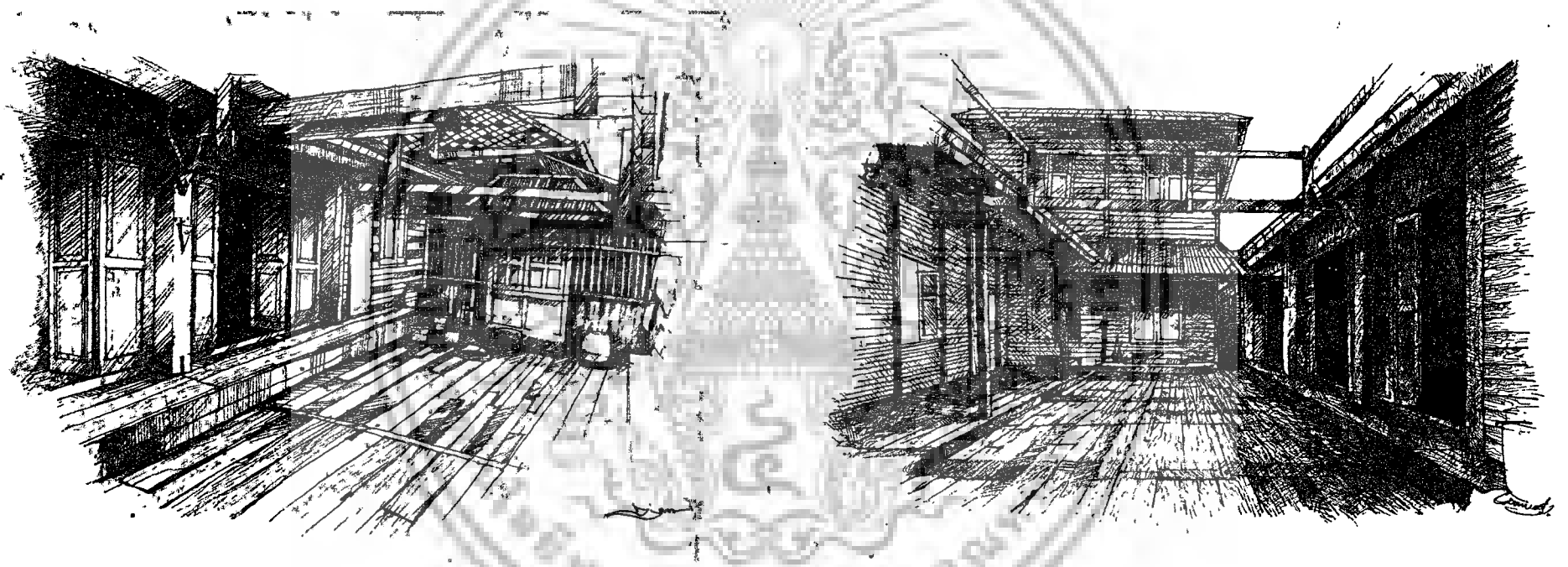

ภาพแสดง บริเวณหน้าบ้านพาทย์โกศล
เขียนโดย นายพลวัฒน์ เกตุหอม

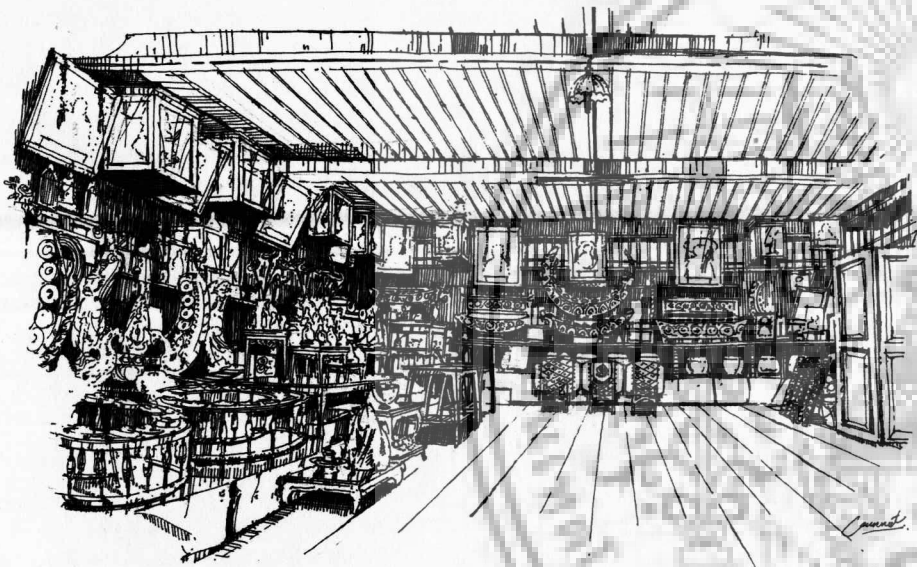
ภาพแสดง บริเวณบนเรือนส่วนของประตูทางเข้าบ้านพาทย์โกศล
เขียนโดย อาจารย์ธีรชัย ลีสุรพลานนท์

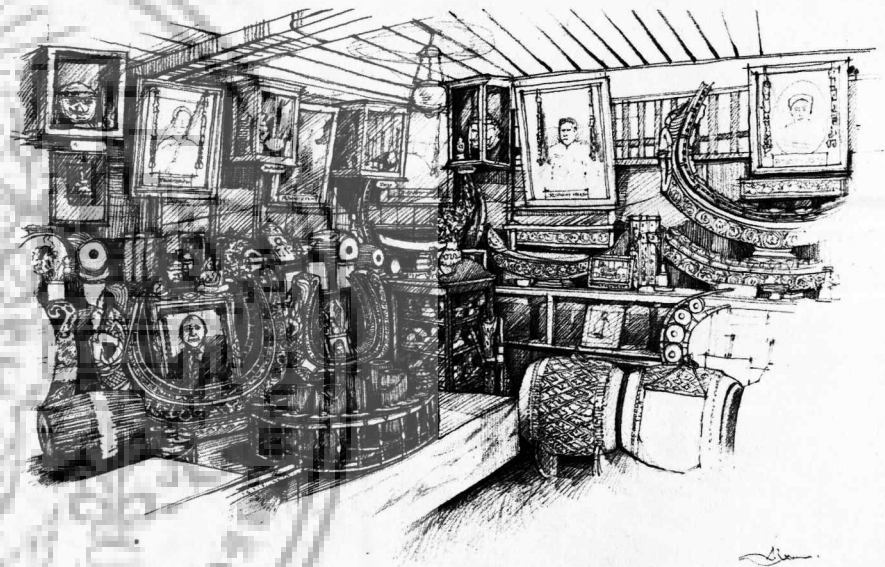
ภาพแสดง บริเวณบนเรือนที่มีความงดงามจากเส้นตั่งเส้นนอนจากตัวเรือนบ้าน
เขียนโดย นายพลวัฒน์ เกตุหอม

ภาพแสดง บริเวณบนเรือนเขียนภาพดูตัว Space บนเรือนบ้านเครื่อง
เขียนโดย นาย คมวุฒิ ตติยวัฒน์ศิริ

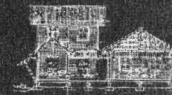
ภาพแสดง ห้องบูชาครูและเก็บเครื่องดนตรีไทยที่มีความงดงามมาก
เขียนโดย นาย พลวัฒน์ เกตุหอม

ภาพแสดง ห้องบูชาครู พร้อมด้วยการจัดวางเครื่องดนตรีไทย
เขียนโดย นาย พลวัฒน์ เกตุหอม

๑
บุคคลที่มีความผูกพัน
กับสายสกุลพาทยโกศล

การเก็บข้อมูลครั้งนี้ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีความใกล้ชิดผูกพันกับบ้านพาทย์โกศล โดยคณะผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลทำหนังสือได้สอบถามข้อมูลเบื้องต้น จากนักวิชาการด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทยโดยตรง เพื่อให้ได้ซึ่งกลุ่มเป้าหมายตัวอย่างที่สมบูรณ์ที่สุด อาทิ ศ.ดร.จิโรโชค วีรสัย รศ.ดร.งามพิศ สัตย์สงวน รศ.ดร.พรพรรณ ประจวบเหมาะ และ รศ.อรุวรรณ บรรจงศิลป์ จึงได้ผลสรุปรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์มีจำนวนทั้งสิ้น ๔ ท่าน ดังนี้ คือ

๑.ครูสุดจิตต์ ดุริยประณีต	ศิลปินแห่งชาติ
๒.ครูสมศักดิ์ ไตรวาสน์	ลูกศิษย์สายพาทย์โกศล
๓.ครูอุษา แสงไพโรจน์	ลูกศิษย์สายพาทย์โกศล
๔.นางสาวนพวรรณ พาทย์โกศล	ลูกหลานสายพาทย์โกศล

จากการคัดเลือกบุคคล เป็น Key Information นั้นคณะผู้เก็บข้อมูลทำวิจัยได้สำรวจบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด ซึ่งความเป็นจริงยังมีอีกหลายท่านที่มีความผูกพันใกล้ชิดแต่ท่านเหล่านั้นไม่สะดวกในการให้สัมภาษณ์ จึงเป็นผลสรุปบุคคลที่ให้สัมภาษณ์ ดังกล่าว

โดยมีประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ บุคคลที่มีความผูกพันกับบ้านพาทย์โกศลแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย มีลักษณะดังนี้คือ

- ความรู้สึกความผูกพันกับบ้านพาทย์โกศล
- ความประทับใจในบ้านพาทย์โกศล
- มุมมองอนาคตในการสืบทอดงานในดุริยางคศิลป์ทางบ้านพาทย์โกศล
- คุณค่ามรดกทางด้านวัฒนธรรมบ้านพาทย์โกศล

การสัมภาษณ์เป็นการเก็บข้อมูลโดยตรงที่จะให้ข้อมูลที่เป็นข้อคิด คำบรรยายที่เป็นลายลักษณ์อักษร

วิถีชีวิตการดำรงชีวิต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันประกอบกับบริบททางวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพในปัจจุบันย้อนกลับถามถึงความสัมพันธ์และสืบทอดในการวางแผนในอนาคต

ประเด็นบ้านกับสภาพแวดล้อมวิธีการถามก็จะถามในบริบทของวิถีชีวิตเช่นกัน ว่ามีการใช้วิชาความรู้กับการประกอบอาชีพอย่างไร และอิทธิพลอะไรที่มีผลต่อการประกอบอาชีพ

ครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต (ศิลปินแห่งชาติ)

ครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต (อนันตกุล)
เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑
กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของครูสุช
และครูแถม ดุริยประณีต (ผู้เชี่ยวชาญ
ด้านดนตรีไทยทั้งสองท่าน) มีพี่น้อง
ทั้งหมด ๑๐ คน พี่น้องของครูสุตจิตต์
ทุกคนเป็นนักดนตรีทั้งสิ้น ครูสุตจิตต์
สมรสกับนายพันธุ์ อนันตกุล มีบุตร
๑ คนคือ คุณชายันตี อนันตกุลสามารถ
บรรเลงดนตรีไทยได้

ครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต เริ่มรับราชการครั้งแรกในตำแหน่งครูโรงเรียนที่ธำ
ภิเศกและโอนมารับราชการ สังกัดสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
กรมประชาสัมพันธ์ และได้รับรางวัลข้าราชการดีเด่นของกรมประชาสัมพันธ์
จนเกษียณอายุราชการ โดยตำแหน่งสุดท้ายคือ หัวหน้างานดนตรีไทย

นับได้ว่า ครูสุตจิตต์ ดุริยประณีตเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้
ความสามารถและ ประสบการณ์ทางด้านดนตรีไทย เป็นอย่างดี จนได้รับการ
ประกาศยกย่องจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง
(คีตศิลป์) ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ และได้รับปริญญาคุณวุฒิปันชาติ จากมหาวิทยาลัย-
ศิลปากร และรางวัลเกียรติคุณมากมาย

บทสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์ :สุรพล สุวรรณ

เรียนถามครูสุตจิตต์ครับ ครูคุ้นเคยกับบ้านพาทย์โกสุมาน้อยเพียงใดครับ

ครูสุตจิตต์ ดุริยประณีต:

ฉันรู้จักบ้านพาทย์โกสุมตั้งแต่ฉันจำความได้ เพราะบ้านเราก็นักดนตรีไทย
เหมือนๆ กัน ก่อนหน้านี้คุณพ่อรับใช้ในวังเทเวศร์ ก็ได้รู้จักและร่วมงานกับครู
จางวางทั่วกันมา นักดนตรีไทยเมื่อได้ร่วมงานกันแล้วก็มีความผูกพันใกล้ชิดกัน
มาก สมัยก่อนมีวงดนตรีไทยที่ดังๆ โดดเด่นไม่กี่วง หมายถึงประจำวังนะเดี๋ยวนี้มี
คนเล่นดนตรีกันเยอะมากมายเพราะคนเริ่มเห็นความสำคัญและมีการเปิดการสอน
กันมากดีจริงๆ

สุรพล:

ส่วนคุณครูมีความผูกพันกับครูท่านใดบ้างในบ้านพาทย์โกสุม ครับ

ครูสุตจิตต์ :

ฉันก็ต้องรู้จักกันสนิทสนมแน่ละคือครูทวด กับพี่ทูลย์(คุณหญิงไพฑูริย์
กิติวรณ) เวลาเรามีงานอะไร ะ เรา ก็จะพบกันเสมอ ะ เมื่อมีงานมีการไหว้ครู
ดนตรีไทยที่บ้าน พี่ทูลย์ ก็มาประจำถ้าว่างไม่เคยขาด เวลาเราเจอกันก็ดีใจพูดคุย
กันสนุกสนานมาก พี่ทูลย์ไม่ถือตัว เวลามาไหว้ก็นั่งกับพื้นตรงนี้ ง่ายๆ ขนาดเป็น
คุณหญิงนะ

สุรพล:

ครูประทับใจอะไรกับคุณหญิงไพฑูริย์ ครับ

ครูสุตจิตต์:

ก็พี่เล่าให้ฟังไป! พี่ทูลย์กันเอง รักเราเหมือนน้องแท้ ๆ ครูเคยขอต่อ
เพลงด้วยนะ แกก็ให้ด้วยนะ เป็นเพลงสำคัญด้วยคือเพลงทยอยเดี่ยว ที่จริงเขาไม่

ใช้ให้กันง่ายๆ เขาห่วงกันทีเดียว แต่แ่รักเราเหมือนน้องจึงให้ ตอนนี่ครูก็ร้อง
เผยแพรไปหมดแล้ว เสียตายถ้าไม่เผยแพร่ ก็กลัวตายตามตัวไป (หัวเราะ)

สรุป:

ครูคิดว่าบ้านพาทย์โกศล จะต้องหาคนสืบทอดและดำเนินการอย่างไรต่อ
ในอนาคตครับ

ครูสุดจิตต์:

เสียตายจริง ๆ บ้านนี้ตายกันหมด ปัก (ครูอุทัย พาทย์โกศล) ก็ว่าจะ
ช่วยสืบทอดก็ไปเสียแล้ว ดูแล้วไม่มีใครจริง ๆ ลูกหลานก็ไม่แรงพอ ต้องหาทาง
ช่วยกัน เพราะบ้านนี้มีเครื่องดนตรีที่มีค่ามากจริง ๆ และมีประวัติอันยาวนาน
อยากให้คนทุกฝ่ายเข้ามาช่วยกันอนุรักษ์ จะได้เป็นแหล่งทางดนตรีไทยที่มีค่าของ
ทางฝั่งธนฯ นะ

เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์ โดย ผศ.สุรพล สุวรรณ

วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๓ ณ บ้านบางลำพู

ครูสมศักดิ์ ไตรวาสน์
 ครูสมศักดิ์ ไตร
 วาสน์ เป็นชาวอยุธยา
 มีบุตร ๓ คน ครูสมศักดิ์
 เป็นนักดนตรีไทยอีก
 ท่านหนึ่งที่ได้รับการ
 ถ่ายทอดทางเพลงโดย
 ตรงจากบ้านพาทย์
 โกลศอย่างมากมาย
 และ ยังทำหน้าที่ดูแล
 เครื่องดนตรีไทยบ้าน

เครื่องอีกด้วย นับว่าเป็นลูกศิษย์อีกท่านหนึ่งที่มีความผูกพันต่อสายสกุลพาทย์โกลศเป็น
 อย่างมาก

บทสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์ สุรพล สุวรรณ :

นำศักดิ์ อยู่บ้าน (พาทย์โกลศ) นี้นานเท่าไรแล้ว

นำศักดิ์ ไตรวาสน์ :

ประมาณ ๒๖ปี

สุรพล:

นำศักดิ์มาสอน หรือมาอยู่ที่นี้ทำอะไรครับ

นำศักดิ์:

ผมเป็นลูกศิษย์ มาต่อเพลง มาเรียน ผมเลิกไปแล้วเนี่ย ไปทำงานหน่วย
 ปราบโรคมาลาเรีย เมื่อก่อนนี้ผมชอบตกมอทำ หนีออกจากบ้านเลย ไปอยู่ใน
 ลพบุรี

สุรพล:

เมื่อก่อนบ้านน้ำอยู่ไหนเนี่ย

นำศักดิ์:

ผมอยุธยา ที่ชอบตกมอทำสมัยนั้น ต้องเรียนซ้ำชั้นหนีออกจากบ้าน
 ไปอยู่ลพบุรี ปี่ฟ่งปี่พาทย์ลพบุรี แล้วก็พ่อเขียนจดหมายมาให้มาบวช ก็กลับมา
 บวช พอบวชได้พรรษาหนึ่ง ไปทำงานหน่วยปราบโรคมาลาเรีย สมัยนั้น ๕๕๐ทอง
 บาทหนึ่ง ๕๐๐สมัยนั้น แล้วผมก็เลิกไปเลย แล้วมาตอนหลัง พอตาแก่เสียแล้ว ยัง
 เหลือพี่ชายอยู่บ้าน

สุรพล:

นำศักดิ์เรียนดนตรีที่ไหน

นำศักดิ์:

ก็ที่บ้านผม เกิดมาก็ได้ยินเสียงดนตรีแล้วจากคุณตาผม ผมสายปู่พริ้ง
 ดนตรีรส

ผมได้ยินเสียงเพลงตั้งแต่เล็กๆ พอโตขึ้นหน่อยๆ ช่วยเหลือตัวเองได้ ก็พาไปหาครู

สุรพล:

อ้อ อยู่ตั้งแต่อยู่ชานหม่ม นะครับ แล้วอาชีพล่ะ ทำดนตรีปีพาทย์
อย่างนี้หรือ

นำศักดิ์:

อย่างเดียว

สุรพล:

รับลิเก มั้ย หรือว่ามี

นำศักดิ์:

ทุกอย่างมีหมด ยิ่งไปอยู่ลพบุรีนี่ ลิเกอย่างเดียวเลย

สุรพล:

แล้วอยุธยา เป็นไง ลิเก งานศพ งานแต่ง หมด

นำศักดิ์:

หมด ทุกอย่างรับทุกรูปแบบ

สุรพล:

เมื่อก่อนประมาณปีไหน สองพันห้าร้อยหรือ หลังอีกครับ

นำศักดิ์:

ก่อนหน้านั้นอีก

สุรพล:

สองสี่เก้ากว่า เนอะ

นำศักดิ์:

อา ผมเกิด ๘๗

สุรพล:

แล้วนำศักดิ์ มาบ้านนี้ได้ยังไง มาเจอใครครับ

นำศักดิ์:

แหวนมากกว่า เค้าเป็นคนทำงาน(ปีพาทย์) อยู่วัดโสมนัส ป้ายพาบอกว่า
ฝากเด็กซักคนนึง แล้วเค้าก็บอกผม

สุรพล:

ตอนนั้นอายุเท่าไร ประมาณปีไหน

นำศักดิ์:

ประมาณซีกยี่สิบห้า

สุรพล:

แล้วนำศักดิ์มาเจอใครนะ

นำศักดิ์:

มาเจอคุณป้ายพาทย์ และครูเทวด้วย

สุรพล:

มาต่อเพลงที่นี้เนะ

นำศักดิ์:

โหมเลย ที่แรกผมไม่มานะ ชัยผมลืมหมดแล้วเพลงการ แหวงพูดว่า
เดี่ยวเดียวก็ได้

ณรงค์ รามบรรเลง :

เมื่อก่อนบ้านนี้เด็กเค้าเยอะไง คนรุ่นเดียวกับพี่ศักดิ์เค้ามีที่ชอบมากัน
เยอะ ถ้ามาเดี่ยวโดดๆ ไม่มาหรอก ตรงนี้ปะกินๆนอนๆ ตรงนี้เนะ มันสนุก

นำศักดิ์:

เมื่อก่อนใครนะ ตาแหลมที แปลก

สุรพล:

อะ อะ เพลงเถาที่เล่นกันเป็นประจำนะ

นำศักดิ์:

ที่เล่นประจำมี เพลงของครูจางวางที่แต่งไว้ เพลงทูลกระหม่อมบ้าง

เพลงวา ก็เพลงอาหนูแม่เฒ่า แล้วก็เขมรพวง

นำศักดิ์:

แล้วเพลงอื่นที่แปลกไปเลย

นำศักดิ์:

ก็มีมารุ่นหลัง เอาเพลงทูลกระหม่อม อะไรอย่างนี้ จึงจกทอง สมถวิล

ยาก

สุรพล:

แล้วดอกไม้ไฟอะไร

นำศักดิ์:

ดอกไม้ไฟมี

สุรพล:

นอนที่ไหนนะครับ โทษที

นำศักดิ์:

นี่นอนนี่ (ชี้ไปที่เรือนครัวฝั่งตรงข้าม)

สุรพล:

นอนตรงนี้นี่กันตรงนี้นะ แล้วเป็นยังไงครู

นำศักดิ์:

ฮะ เค้าไปกินในครัว (ชี้ไปบ้านติดถนน)

สุรพล:

หลังโน้นที่ถนนตัดไป

นำศักดิ์:

อา เพลงกินนอนกันตรงนี้ ร้อนจัด ๆ กินนอนกันตรงนี้(ชี้มาที่ชาน)กางมุ้ง

นอน

สุรพล:

แล้วไปตามวัดต่างๆ นะ

นำศักดิ์:

ครับ

สุรพล:

เมื่อก่อนงานเยอะมัย

นำศักดิ์:

ฮู้..วันวันศุกร์วันเดียว ชุกครับ เบื่ออะ ขนาดชี้เกี้ยวไปงาน พอรู้มีงาน

เอากางเกงเสื้อแขนน้ำ(หัวเราะ) พุดเสื้อซักหมดแล้ว คนอื่นต้องไป เมื่อก่อนคนมัน

เยอะไง แล้วตอนนี้นางไม่ค่อยมี

สุรพล:

แล้วเมื่อก่อนต่อเพลงนานมัย ครูทเวา เครื่องดีนะ

นำศักดิ์:

ก็ แล้วแต่หัวคน ถ้าต่ออยากเธอ ต้องบอกว่าสมัยก่อนเค้าต่อไว คือพอ

ครูแกแกะจากโน้ตแล้ว แกเรียกผมมาต่อเลย แกกลั้วลิ้มไป

สุรพล:

แล้วเดินทางมายังไง ทางเรือหรือทางรถ มาไง เมื่อก่อนครับ

นำศักดิ์:

มาทางเรือ เรือสีเลือดหมู เรือแดง เรือด่วนอะไรเนี่ย

สุพัฒน์ บุญยฤทธิกิจ:

อย่างเรือบ้านนี้จอดตรงไหนครับ

นำศักดิ์:

เมื่อก่อนมีเรือขนเครื่อง เนี่ยคลองนี่นะ (ชี้ไปที่ครัว)

สุพัฒน์:

ก็จอดแนบกับเรือเลยนะครับ

นำศักดิ์:

ครับ

สุพัฒน์:

เป็นเรืออะไรครับ

นำศักดิ์:

เป็นเรือสำปั้นใหญ่ๆ สมัยรถยังไม่มี ผมต้องแบบเครื่องไปวัดประยูรนะ
แบกขึ้นเดินไป สมัยที่เรือข้างบ้านหมดไปแล้ว คลองนี้ใช้ไม่ได้

สุพัฒน์:

แต่สมัยคลองที่ไข่ได้อยู่ใช้ได้มั้ยครับ

นำศักดิ์:

ไข่ เมื่อก่อนนี่มี ของขายนะ พายขาย เมื่อก่อนคลองผมยังโดดน้ำเล่นกัน
สมัยก่อน

สุพัฒน์:

แล้วมาก็ทางเรื่อนะ สบายนะ

นำศักดิ์:

สบาย

สุพัฒน์:

นำศักดิ์นี่อนนี่ตั้งแต่หนุ่มๆ

นำศักดิ์:

ตรงนี้ ยันแก่เลย ครูไม่ให้ไปไหน

สุพล:

เนี่ยครูรักมากเลย ให้อยู่บ้าน ต่อเพลงกันเลย แล้วครอบครัวแต่งงาน
ยังไง

นำศักดิ์:

ครอบครัวก็อยู่ที่นี้

สุพล:

พุดง่ายๆ อยู่ตั้งแต่หนุ่ม ดูแลเครื่องบ้านช่อง เนอะ

นำศักดิ์:

ไม่รู้จะทำยังไง เป็นผู้ดูแลไปแล้ว ใจผมอยากจะเลิก ดีคู่ไม่ได้
(หัวเราะ)

สุพล:

ผูกพัน

นำศักดิ์:

แล้วไม่มีใครด้วย

สุพล:

แล้วตอนหลังครุหมดไปแล้ว บ้านช่องเจียบมัย

นำศักดิ์:

ก็ มีงานมั่ง มีงานประปราย คือผมทุกวันนี้ไม่คิดอะไรแล้ว คิดว่ารับ
งานนี้ไม่ให้บ้านเค้าเจียบ คือบ้านเค้ามีชื่อเสียงมาก่อน เอาสืบสานอย่างเดียว
เอาไปโดงดัง ไม่เอา ให้คงอยู่ไว้ เมื่อก่อนนี่ อย่างตะโพนเมื่อกี้นี้เนะ ครูนะทำ
เองหมด พอครูเสียก็ต้องไปจ้างคนอื่น หนึ่งหนึ่งแกไปตัด แกไปซื้อมาตัดทำของ
แกเอง

สุพล:

งานตอนนี้ก็น้อยลง

นำศักดิ์:

น้อย ก็มีงานประจำอย่างวัดอรุณฯ วัดพลับอย่างเทศน์มหาชาติก็ใช้กัน มาตั้งแต่สมัยครูทวด ท่านก็ดีท่านก็ไม่เปลี่ยนวง

สุรพล:

พอวัดมาทำกำแพงกัน ถนนตัด ดิฉันมั้ย

นำศักดิ์:

มันไม่ดีหรอก ลำบาก แต่ก่อนนั้นชนเครื่อง ทะลุเข้ามาจอดในวัดเนี่ย(ชี้) เดี่ยวนี้ต้องแบบทางนี้ไอ้โห ที่ก็แคบอะไรอีก แล้วเมร เมียร ก็ทุบทั้งหมด

สุรพล:

นี้วัดมีกำแพงกัน นะครับ

นำศักดิ์:

ท่านก็ค่อยๆ บีบเราเหมือนกัน เขาบีบเราก็ออกทางนี้(ถนน) เมื่อก่อนนี้ ผมเคยเดินข้ามไปทำงานที่โรงเรียนราชินี ก็เดินใกล้หน่อย ตัดออกตรงนี้ก็ถึงหน้าวัด แล้ว แต่ตอนนี้ต้องออกอ้อมไปทางนี้

สุรพล:

ที่นี้เขาเรือเหาะ

นำศักดิ์:

เขาจะไล่ที่ เขาจะเอาที่ดิน เขาจะรับทัวร์เทอร์มาวัด

สุรพล:

แล้วที่นี้พวกเราที่รวมตัวชาวบ้านอะไร กุฎีจีน ต้องต่อสู้เนอะ

นำศักดิ์:

ผมก็ บางทีเค้าก็ สร้างมีอบขับไล่กัน ผมก็ไม่ค่อยรู้เรื่องนะ ผมไม่เคย ออกไปร่วมกับเค้านะ

สุรพล:

เจ้าอาวาสมาใหม่เนอะ

นำศักดิ์:

วัดชนะสงคราม

สุรพล:

บ้านมีอะไรก็ช่วยเหลือกันเนอะ

นำศักดิ์:

ขนาดผมมีอะไรให้ช่วยเหลือผมก็ยินดี มีงานมีการอะไรผมยินดีรับใช้ แต่พอมีงานมีการให้พวกวงอื่นเค้าไป ผมก็ไม่ว่าอะไร(หัวเราะ)จ้างใครก็ได้ เราจะไปว่าอะไรเค้าได้ เราเห็นว่าเราอาศัยที่อยู่ มีอะไรจะช่วยเหลือกัน คนมีกะดั่งค์พูด ลำบาก

สุรพล:

เห็นวัดเพิ่งสร้างใหม่ทุบไปแล้วเนอะ

นำศักดิ์:

โห ของเก่าๆ ยังดีอยู่ทุบทิ้ง

สุรพล:

ทำไมญาติโยมกรรมการปล่อยนะครุฑรงค์ ก็ญาติโยมเป็นแบบนี้ไม่ใช่

นายพลจะได้พูดได้

นำศักดิ์:

พลเอกพลโททั้งนั้น

สุรพล:

แล้วคุณน้ามองว่ายังไงครับ การเปลี่ยนแปลงยังง

นำศักดิ์:

ต้องอนุรักษ์ของเก่าไว้ ถ้าทำจะต้องทำให้สูงขึ้น เค็ดว่าอย่างนั้น แปลน
เก่ามา คือข้างล่างนี้เป็นที่ฝึกซ้อมดนตรียกสูง ข้างบนไว้อย่างนี้เหมือนเดิม
นั่งนี่ๆ ดู ต่อไปบ้านนี้ก็เหลือแต่ตำนานแล้ว ตำนานเล่าขานหรือ

เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์ โดย ผศ.สุรพล สุวรรณ
วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๓ ณ บ้านพาทย์โกศล

ครูอุษา แสงไพโรจน์

ครูอุษา แสงไพโรจน์ เป็นบุตรของ ครูยรรยง นางสะอาด โปร่งน้ำใจ มีลูก ๓ คน ลูกชาย ๒ คน ลูกสาว ๑ คน เรียนดนตรีไทยจากผู้เป็นบิดา และเป็นลูกศิษย์ต่อทางร้องจากคุณหญิงไพฑูริย์ กิติวารณ

บทสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์ : สุรพล สุวรรณ

กราบสวัสดีนะคะ เรียนถามครูงามว่า เข้ามาเป็นลูกศิษย์บ้านพาทย์โกศล ได้อย่างไรครับ

ครูงาม แสงไพโรจน์:

คือพ่อกับแม่เป็นลูกศิษย์ ครูจางวางทั่ว พ่อเป็นคนเครื่องหนัง พ่อชื่อ ยรรยง โปร่งน้ำใจ หรือคนที่เขาเรียกกันว่า เมื่อเล่นตลกคือ ยรรยง จมูกแดง และแม่นางสะอาด นั้นแหละเป็นนักร้อง อยู่กับคุณหญิงไพฑูริย์ อยู่กับคุณย่า อยู่ช่วงนี้เลยนะค่ะ

สุรพล:

แปลว่าครูงาม มีคุณพ่อ คุณแม่ อยู่ในวงครูจางวางทั่ว ทำให้ลูกสาวชอบด้วยใช่ไหมครับ

ครูงาม:

ตอนแรกนั้นตัวเองไม่ชอบร้อง แต่แม่เมื่อเล็ก ๆ ให้มาต่อเพลง ต่อเพลงกับแม่ เช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เพลงแขกสาย แม่ต่อให้ค่ะ

สุรพล:

แล้วครูงามเรียนอย่างไรต่อครับ

ครูงาม:

ก็เรียนที่สตรีวิทย์ ที่สตรีวิทย์ก็ไม่ได้เป็นนักร้อง เล่นเครื่องหนัง (หัวเราะ) เล่นเครื่องหนังทั้งหมดเลย ไม่ได้เป็นนักร้องแต่เป็นนักดนตรี

สุรพล:

ที่โรงเรียนเป็นชมรมดนตรี หรือเปล่าครับ

ครูงาม:

สมัยก่อนไม่มีชมรม

สุรพล:

แล้วอย่างไรต่อครับ

ครูงาม:

โรงเรียนราชินี อาจารย์สอนที่ราชินี ก็ชวนไปตีเครื่องหนังให้กับโรงเรียน
นี้หน่อย ตอนนีพอบจบมาท่านอาจารย์อัศจรรย์ ให้มาเป็นครูที่นี้มาสอนร้องต่อไม่
มีใครแล้วก็อาตุรให้มาสอน เราร้องได้บ้าน สองชั้น สามชั้น เพลงเถาบ้าง มันอยู่
ในหัวเพราะเราเล่นดนตรี เราก็ร้องได้ (หัวเราะ)

สุรพล:

ครูงามก็มีประสบการณ์มาก่อนแล้วนะครับ

ครูงาม:

ใช่ค่ะ แล้วก็ตอนนั้นวังบ้านหม้อมีงานตลอด อาตุรก็ต่อเพลงให้มาร้องวัง
บ้านหม้อแล้วก็เลยเป็นนักร้องประจำ

สุรพล:

ครูงามก็เลยได้มีโอกาส ต่อเพลงกับคุณหญิงไพฑูรย์นะครับ

ครูงาม:

ใช่ค่ะ ก็มาต่อเพลงที่บ้านเลย บ้านที่แก่นอนอยู่นั้นแหละ บางครั้งมาต่อ
เพลงที่วังบ้านหม้อเลย สมัยนั้นมาเล่น ก็มากับอาตุรที่วังปลายเนิน แม่พ่อก็ก
ตามมา ตามมาร้องนี่ละคะ (หัวเราะ)อาตุรเห็นเราร้องได้ ก็เลยดึงเข้ามา ร้องที่วัง
ปลายเนิน ร้องละครละคร ก็เลยได้กับอาตุรนั่นแหละ และก็ต่อมาเรื่อย ๆ

สุรพล:

ก็ต่อมาจากครูไพฑูรย์มาเรื่อย ๆ และทำงานอะไรครับ

ครูงาม:

เป็นครู เป็นครูอยู่ราชินี สอนร้องบ้างสอนรำบ้าง นำความรู้ที่ได้จากอาตุร
นั่นแหละคะ ตอนนีเกษียร แล้วก็ไม่ได้ให้ออกยังให้สอนอยู่ค่ะ

สุรพล:

เกษียรแล้วไม่น่าเชื่อ ดุ๊ยงสาวอยู่เลยครับ

ครูงาม:

๖๗ แล้ว (หัวเราะ)

สุรพล:

คำถามสุดท้าย นะครับ สิ่งประทับใจที่ได้มีโอกาสมาเรียนดนตรีในบ้าน
พาทย์โกส

ครูงาม:

ก็ประทับใจ คือพ่อแม่อยู่ที่นี้ กินนอนที่นี้ มากินนอนมาต่อเพลงกับ
อาตุรบ้านนี้ อาตุรถึงจะดุนะคะ แต่ฉันท้รรอด

สุรพล:

เมื่อก่อนครูงาม มาบ้านนี้อย่างไร

ครูงาม:

มาทางรถ เพราะบ้านอยู่ตรงวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จจะ มากับพ่อแม่กิน
นอนที่บ้านนี้

สุรพล:

ครูงามยังไปบ้านเครื่องบ้างไหมครับ

ครูงาม:

พักนี้ไม่ค่อยได้ไป มีพี่อ้อต่ออยู่

สุรพล:

บ้านเครื่องไม่มีใครดูแล เหมือนเมื่อก่อนนะครับ

ครูงาม:

ก็นี่ละ กับอกเขา (ซี้ไปที่ นางสาว นพวรรณ พาทย์โกศล) ให้เข้าดูแล
ต่อไป พี่ออดก็ไปเป็นเครื่อง ก็หวังให้มีมัลลานสาว ต่อเพลงสืบไป เพราะเราก็อายุ
แค่นี้แล้วนี่ ถ้ามีโอกาสก็จะมาช่วยซ่อมแซมบ้านให้ด้วย จะได้สืบทอดต่อไป

สุรพล:

ที่นี่คือโรงเรียน จริงๆ นะครับ

ครูงาม:

ใช่ อยากให้เปิดสอนดนตรี เพราะมันสนุกไปหมด เพลงทางฝั่งธนเริ่ม

สูญหมด

สุรพล:

ทางทหารเรือและอากาศ ก็มีเพลงฝั่งนี้ไม่ครับ

ครูงาม:

ก็มี แต่เขาก็ชินกับเพลงฝั่งโน้นไปหมด ใช่ไหม

สุรพล:

ครูงามเสียดายไม่ครับ

ครูงาม:

เสียดาย ก็ไม่รู้จะไม่ค่อยมีใครเอา อยากให้เผยแพร่ทางฝั่งธนบ้าง สืบไป

ค่ะ

สุรพล:

ขอบคุณครูงามมากนะครับ

ครูงาม:

ค่ะ (ยิ้ม)

เรียบเรียงจากการสัมภาษณ์ โดย ผศ.สุรพล สุวรรณ

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๓ ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

น.ส.นพวรรณ พาทย์โกศล

น.ส.นพวรรณ พาทย์โกศล เป็นบุตรของ ร้อยเอก อุทัย พันตรีหญิงราตรี พาทย์โกศล มีน้องชาย ๑ คน ซึ่งน.ส.-นพวรรณนั้น เป็นลูกหลานของคุณครูจางวางทั่ว พาทย์โกศล โดยตรง

บทสัมภาษณ์

ผู้ที่สัมภาษณ์ : สุรพล สุวรรณ

มีความภูมิใจ อย่างไรที่เกิดมาในตระกูลพาทย์โกศลครับ

นพวรรณ พาทย์โกศล:

ต้องภูมิใจซิคะ ภูมิใจมากที่สุดในชีวิต เพราะว่ามีทุกสิ่งทุกอย่างได้ก็เพราะบรรพบุรุษ

สุรพล:

คุณพ่อปลุกฝังเรื่องดนตรีไทยไหม

นพวรรณ:

ก็ปลุกฝังเรา โดยไม่รู้ตัวนะคะแต่รู้ว่า..เราก็จะต้องดำเนินต่อไป

สุรพล:

เรียนอะไรก่อนครับ

นพวรรณ:

ฮู้..หนูเรียนตั้งแต่ชั้นก่อน จับมือข้องเฉย ๆ ค่ะ แต่ถ้าเริ่มเรียนจริงจังขอ..ขอตัวง ที่โรงเรียนราชินีกับครูเชิด อักษรทับ เรียนตั้งแต่ ป.๒

สุรพล:

ที่เรียนเป็นชมรม หรือวิชาที่ต้องเรียนครับ

นพวรรณ:

ไม่รู้ซิ..ก็พ่อบาไปหา พ่อดูแลมาก

สุรพล:

เรียนดนตรีเพราะชอบจากใจใช่ไหม

นพวรรณ:

ไม่รู้ซิ ... ก็เกิดมาก็ได้ยินอยู่แล้ว ทุกเข้ากลางเย็น ก็เป็นซึมซับตัวเราโดยไม่รู้ตัว

สุรพล:

เพื่อน ๆ พอรู้ว่าเป็นลูกหลานบ้านนี้

นพวรรณ:

ไม่รู้สิ ก็เพื่อนกัน (หัวเราะ)

สุรพล:

แล้วเรื่องเรียนล่ะ

นพวรรณ:

ก็จบ ป.๖ พอให้เรียนจิตรลดา ต้องแรกพอให้เลือกก่อนนะ แต่สุดท้ายพอก็บังคับนั้นและ โดยเราไม่รู้ตัว ตอนแรกจะเข้าสตรีวิทยาเพื่อน ๆ เขาก็ไป ตอนแรกไม่รู้จักจิตรลดา ไม่รู้จริง ๆ นะคะ ก็ไปก็เรียนพอไม่บังคับ แต่ชี้แนะให้ จริงนะพี่ดี พอเหมือนเพื่อนให้ทุกอย่างก็ให้เรียนดนตรี เรียนก็เรียนก็ได้เรียนชอบ กับอาจารย์เสรี เกษมวัฒนากุล ก็เรียนมาก็บังคับเพราะโรงเรียนจิตรลดาบังคับต้องให้เรียนดนตรีไทยอยู่แล้ว ม.๑ ม.๒ ม.๓ นะคะ เสร็จแล้วก็ ก็เรียนมาเรื่อย ๆ ค่ะ พอถึง ม.๔ ๕ ๖ ไม่มีเรียนจริง แต่มีงานดนตรีไทยมัธยมศึกษานูก็ต้องขึ้นไปต่อ และเรียนอยู่เรื่อย ๆ ค่ะ

สุรพล:

หลังจากนั้นล่ะ

นพวรรณ:

พอจบอีกทุกอย่างมาอีกแล้ว พออีกนั้นแหละโดยใจไม่คิดว่าจะได้เรียนดนตรีเลยนะพี่ดี ไม่เคยเลยไม่เคย ก็เรียนอักษร สอบเทียบได้ตั้งแต่ ม.๕ ก็สอบมาตลอด

สุรพล:

เรียนเก่งนะเนี่ย สอบเทียบได้นี่

นพวรรณ:

ไม่หรอกเพื่อน ๆ ช่วยกันคะ ม.๕ ก็เลือกอักษร ม.๖ ก็เลือกอักษรนะ พอก็ให้เลือกดนตรีด้วยนะ และเราก็เป็นดนตรีนะแล้วสอบวิชาเทียบเอาไว้ ก็สอบเลือกอันดับ ๓ ครุศาสตร์ดนตรี ขนาดเอ็นทรานซ์ติดแล้ว เพื่อนก็ชวนไปเอ็นทรานซ์ ก็ยังไปเอ็นทรานซ์อักษรอีกนะ

สุรพล:

ขอบจริง ๆ นะ

นพวรรณ:

ขอบมาก เราทำอะไรโดยไม่รู้ตัว ก็พอไปสอนอักษรตอนนั้นนะ ไข่หรือเปล่านั้นอยู่ช่วงหนึ่ง เราก็โ๊ะ คงจะดูพอเป็น idol ของเราโดยที่เราไม่รู้ตัว ก็ติดก็ไปเรียน เราก็ไปเรียนแต่มีความรู้สึกว่ เราไม่เก่งเหมือนคนอื่นที่เขาเข้ามาเก่ง พี่ดีนี่ออกหรือเปล่านั้นแค่เราเล่นได้ ไข่คำว่าเล่นดนตรีได้ดีกว่าตามของเรา แต่คนอื่น มาอ้อมไ้ว แต่ละคนมาอ้อมอ้อมกันทั้งนั้นเลย หนูเป็นซอสสามสาย

สุรพล:

พี่อ้อม (นายเลอเกียรติ มหาวินิจัยมนตรี) รุ่นพี่ปีนี้

นพวรรณ:

พี่อ้อมรุ่นพี่ หนูอยู่ ม.๑ พี่อ้อม ม.๖ ห่างกันมากแต่พี่อ้อมมาสอนให้รุ่นน้องนะ ช่วยสอนให้ด้วยนะค่ะ สนุกกันมาก

สุรพล:

คุณพ่อมีความสุขหรือไหม ที่เข้าเรียนครุศาสตร์

นพวรรณ:

คุณพ่อไม่ค่อยแสดงออกอะไรกับหนูหรอกพี่ดี

สุรพล:

แล้วเรียนดนตรีมีความสุขมากไหม

นพวรรณ:

ตอนเรียนตอนแรก ๆ รู้สึกมันไม่ใช่หมายถึงตอนเข้านะ แต่ตอนออกซิ
เศร้ายากเลย รู้สึกว่ามันไม่ใช่เนี่ย ทุกสิ่งทุกอย่างก็เพราะพ่อ พ่อกับแม่เพราะพาทย์
โกศลทุกวันนี้ หนูถึงได้เรียนโรงเรียนจิตรลดา อ้าวเริ่มเรียนโรงเรียนอนุบาลสารสิน
ได้เรียนโรงเรียนราชินี ได้เรียนโรงเรียนจิตรลดา ได้เข้ามาเรียนครุศาสตร์ได้งานทำ
ก็เพราะพ่อ ก็เพราะบ้านดนตรี ความภูมิใจจึงไม่สามารถบอกได้ในคำพูด มันมา
จากข้างใน พูดไม่ได้กลั่นกลองคำพูดนะพี่ดี มันอินมันลึกพูดแล้วน้ำตาจะไหลมัน
คือชีวิต

สุรพล:

ตอนนี้เรียนต่อหรือเปล่า

นพวรรณ:

เรียนป.โท เรียนบริหารการศึกษาที่ จุฬาฯ ก็อยากเรียนครุ ก็เพราะเคยคุย
กับคุณพ่อว่า อยากทำโรงเรียนสอนดนตรีมาก คือไม่ใช่ทำโรงเรียนใหญ่โตนะค่ะ
แล้วอย่างไรหนูก็ต้องทำให้ได้ก่อนที่หนูจะไปจากโลกนี้ค่ะ อะจริง ๆ ที่คิดเอาไว้
แต่พ่อของเราไม่อยู่เนี่ย มันเหมือนเรือที่ไม่มีหางเสือค่ะพี่ดี ใจมันแบบที่หยาบอะไรก็
เป็นเขาไปหมด คือก็ไม่อยากทำอะไรตอนนี้ ก็คือให้เราพร้อมแต่ตอนนี้ก็เริ่มบางแล้ว
พี่ดี เหมือนกับคน..คน..คน เดี่ยวเปิดชีจะมาถึงเวลาก็ไม่มี มันไม่ได้ง่ายการทำ
ธุรกิจใช่หรือเปล่า เคยเปิดแล้วก็หยุด ก็อยากสอนที่บ้านนี้ รอบ้านพร้อม

สุรพล:

ที่จริงบ้านเครื่องก็พร้อมนะ

นพวรรณ:

กลัวนะค่ะ กลัวแบบเวลาเดิน เพราะแม่ก็อยากทำพื้น เราก็เริ่มจากตัวเรา
เองก่อนนะพี่ดี แล้วถ้าเราเริ่มจากตัวเรา แล้วคนอื่น ๆ เหมือนลูกศิษย์ลูกหา

ที่เขาพูด เขาอยากมาช่วยกัน แต่เราจะต้องเริ่มจากตัวเราเองก่อนนะพี่ดี เราไม่
ต้องรอใครนะค่ะ

สุรพล:

เราต้องสู้เองก่อนใช่ไหม

นพวรรณ:

ใช่พี่ดี คือเหมือนบ้านหนูเนี่ย มันน่าสงสารค่ะพี่ดี ถ้าพูดไปเหมือนมีคน
จะช่วยหลายคนนะ แต่พอถึงเวลาเหมือนมีอะไร ที่ทำให้เขาไม่สามารถดำเนินไป
ตามความฝันได้ค่ะ ดิตรงตรงนั้นดิตรงนี้ เราไม่สามารถโทษใครได้ค่ะ ดวงคงจะ
เป็นแบบนี้ไปด้วย เหมือนถูกสาป

สุรพล:

เหมือนมีกำแพงมากันการดำเนินการนะครับ

นพวรรณ:

คือมันเป็นเวลา สถานการณ์แล้วก็เหตุการณ์บ้านเมืองยุคสมัยมัน
เปลี่ยนแปลงไปเอง เราจะไปโทษใครไม่ได้หรอกเราอาจจะถูกลิขิตมาแบบนี้หรือ
เปล่า เราจะไปนั่งโวยวายนั่นคำคนนี้ได้เรื่องหรอกค่ะ จะเป็นผลเสียด้วยค่ะ

สุรพล:

ก็ถือว่าเป็นพรหมลิขิตส่วนหนึ่งด้วยนะ

นพวรรณ:

อ้อ..แม่กับน้อง นี้น้องก็ทำงานด้านวิศวะ เขาก็เป็นคนตรีนะ แต่เขา
จะต้องทำงานวิศวะจะได้เหลือ พ่อแน่นแหละ " สอนไว้ว่าเป็น เป็นไว้ " แต่ว่าเรา
ไม่ต้องเก่งนะ เพราะว่าสมัยนี้ ไม่จำเป็นต้องเก่งแต่จะต้องดำรงเอาและอนุรักษ์ไว้
คือเอาของ ๆ เราไว้ให้ดีที่สุด น้องจะต้องมีอาชีพของน้องเป็นวิศวะใช่ไหม
เพื่อที่จะหาปัจจัยที่ทำโน่นนี้ มีเงินเดือนนำมาซ่อมบ้าน เราจะต้องช่วยตัวเองก่อน
เป็นเบื้องต้น เพราะวิศวะมีเงินเดือนเยอะ อะไรก็เป็นไปได้ แต่ก็ต้องรอผลระยะ

ต้องรอน้อย เราจะต้องช่วยตัวเองก่อน เราจะฟังกระทรวงเขาเองก็มีหลาย ๆ ที่
ต้องช่วยดูแลอยู่เหมือนกัน

สุรพล:

นี่ครูแท่นะ พุดดีนี่

นพวรรณ:

ไม่นะ หนูรู้สึกแบบนี้ ก็บ้านเรานะ

สุรพล:

แล้วมองอนาคตอย่างไรต่อไปครับ

นพวรรณ:

อยากจะทำโรงเรียนนะค่ะ แต่ไม่รู้อนาคตเมื่อไหร่ คือทุกคนตั้งใจกันมาก
แต่ตอนนี้ก็สอนที่บ้านนะ ลูกศักดิ์ก็สอนนะค่ะ

สุรพล:

คุณพ่อต่อเพลงบ้างหรือเปล่า

นพวรรณ:

คุณพ่อต่อร้องให้ และก็ต่อข้องให้ เพลงร้องที่ต่อให้คือเพลงเขมรไทยโยค

สุรพล:

คุณพ่อสอนอะไรไว้บ้างละ

นพวรรณ:

ไม่หรอก ที่เป็นแบบนี้เพราะพ่อกับแม่ค่ะ เขาทำให้เราดูมากกว่านะ เขา
ทำแบบอย่างให้เราดู แทนที่จะสอนเป็นคำพูดเธอต้องดีนะซึ่งดีนะ ถ้าพ่อแม่ไม่ดีนะ
ลูกจะดีได้อย่างไร เมื่อก่อนพ่อสอน ทำไมต้องทำอย่างนั้น ทำไมต้องทำอย่างนี้
ในที่สุดเมื่อเขาไม่อยู่ ทำให้เรารู้ว่าเพราะอะไร มีเหตุผลเขารักทุกคน คนที่เขาเลี้ยง
มาเขารักทุกคนนะค่ะเขาสอนด้วยการกระทำ สอนด้วยชีวิตของเขามากกว่า จริงๆ

สุรพล:

นี่เก็บข้อมูลหมดเลย

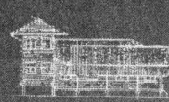
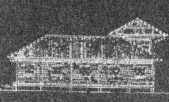
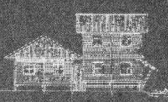
นพวรรณ:

มันเป็นความรู้สึกนะพ่อไม่อยู่โหย ..หนูทุกคนเลยเมื่อพ่อไม่อยู่ ไม่อยากได้
ยินเสียงเพลง อยากไปอยู่กับเขาเลยพุดง่าย ๆ ค่ะ

ผู้สัมภาษณ์ ผศ.สุรพล สุวรรณ

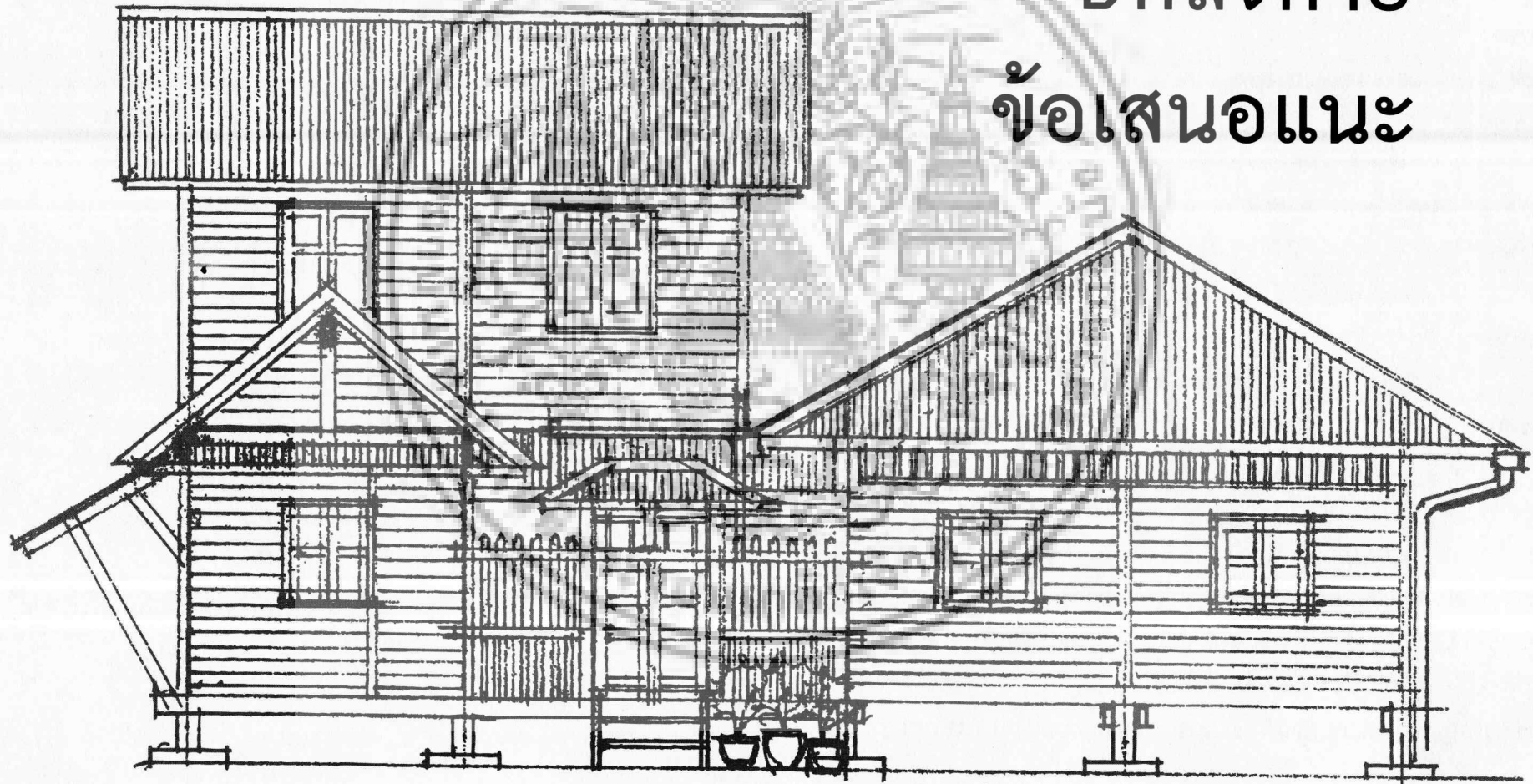
วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๓ ณ บ้านพาทย์โกศล

๕

บทส่งท้าย ข้อเสนอแนะ

บทส่งท้าย

ตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีหลักฐานตั้งแต่สมัยในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ จนถึงรัชกาลปัจจุบัน ครั้งนั้นมีหลวงกัลยาณมัตตาวาส (ทับ พาทยโกศล) ได้มาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในชุมชนหลังวัดกัลยาณมิตร โดยมีการสืบทอดมรดกอันล้ำค่ายิ่งทางวิชาการด้านดุริยางคศิลป์มาโดยตลอด และได้สืบทอดต่อมาที่ ครูจางวางทับพาทยโกศล ผู้ที่เป็นบุตร บุคคลสำคัญที่มีความชำนาญด้านดนตรีไทยเป็นอย่างดีเป็นที่ยอมรับ เป็นที่ประจักษ์สายตาวงการดนตรีไทยเป็นอย่างยิ่ง ท่านได้มีโอกาสรับใช้และเข้าเฝ้าถวายตัวเข้าทำงานเป็นมหาดเล็กในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์ วรพินิต ณ วังบางขุนพรหม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมากของประวัติศาสตร์การดนตรีไทยเพราะเนื่องจากได้มีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย แล้วยังส่งผลให้สรรพวิชาการดุริยางคศิลป์ได้เคลื่อนไหวอย่างมีความวิจิตรงดงาม ตลอดจนได้มีบุคคลได้รับช่วงต่อในรุ่นลูกหลานซึ่งมีนักดนตรีไทยคนสำคัญๆ ของบ้านพาทยโกศลคือครูเหวาประสิทธิ์ พาทยโกศล และคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ ซึ่งเป็นนักดนตรีไทยชั้นเยี่ยมอีกทั้งสองท่านเป็นกำลังสำคัญยิ่ง เป็นผู้ดูแลกิจการทางด้านการดนตรีไทยของบ้านเครื่องสายพาทยโกศล ได้ฝากผลงานสร้างชื่อเสียงขจรขยายไปทั่ววงการดนตรีไทย ซึ่งต่อมามีร้อยเอกอุทัย พาทยโกศล (เสียชีวิตแล้ว) ซึ่งเป็นบุตร ของครูเหวา พาทยโกศล ได้เป็นผู้ดูแลและสืบทอดกิจการมรดกอันล้ำค่าดนตรีไทยแห่งสายสกุลพาทยโกศลสืบมา

ปัจจุบันบ้านพาทยโกศลไม่มีใครดูแลอย่างจริงจังแล้ว นอกจากลูกหลานสายสกุลพาทยโกศล ซึ่งทำหน้าที่ตามกำลังและความสามารถที่มีอยู่

บ้านพาทย์โกศล : สำนักสืบสวนมรดกทางวัฒนธรรม

สรุปผลการศึกษา เรื่อง บ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย มีดังต่อไปนี้

๑.ด้านสภาพภูมิศาสตร์หรือสภาพธรรมชาติ

จากการศึกษา บ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยครั้งนี้ โดยการเก็บข้อมูลของบ้าน ชุมชน และบริเวณโดยรอบตัวบ้านพาทย์โกศลพบทบาทหน้าที่ทางสังคมในวิถีชีวิตประจำวันนั้น สรุปได้ว่าเมื่อครั้งอดีตบ้านพาทย์โกศลอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นสังคมอยู่แบบเครือญาติและ มีความสัมพันธ์ระหว่างครูกับลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด แต่ปัจจุบันในบริเวณชุมชนวัดกัลยาณมิตรได้มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาทางกายภาพ โดยตัดถนนจากบริเวณหลังโรงเรียนศึกษานารีผ่านไปยังบริเวณเขตชุมชนวัดกัลยาณมิตร จึงทำให้ชุมชนเก่าดั้งเดิมนั้นแยกออกจากกันเป็นสองฝั่ง โดยมีถนนที่ตัดใหม่คั่นอยู่ระหว่างกลางจึงทำให้วิถีชีวิตเดิมๆ เกิดการเปลี่ยนแปลง นำมาซึ่งปัญหาหลายด้านตามมา เช่น การที่จะพบปะสังสรรค์ ไปมาหาสู่กันเหมือนอดีตเกิดความลำบากเป็นอย่างมาก ชุมชนเก่าแยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง จึงทำให้ความสัมพันธ์หายไป และ บ้านเรือนหมู่เครือญาติของบ้านสายพาทย์โกศลนั้น บางส่วนได้ถูกเวนคืนสำหรับการสร้างถนนอีกด้วย ทำให้มีบางครัวเรือนมีความจำเป็นต้องย้ายถิ่นฐานเดิมไปที่อาศัยอยู่ใหม่ เป็นต้น

ข้อมูลเบื้องต้นนั้นจึงทำให้มีการสร้างการดำเนินวิถีชีวิตแบบใหม่ ๆ โดยขาดความเชื่อมโยง ไม่มีความสัมพันธ์เหมือนแต่ก่อน สาเหตุของปัญหาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อชุมชนครั้งนี้ คือการบริหารจัดการพัฒนา โดยไม่มีการวางแผนล่วงหน้า จึงเกิดผลกระทบต่อชุมชนเป็นอย่างยิ่ง แต่ถ้ามีการวางแผนพัฒนาโครงสร้างของชุมชนไว้ล่วงหน้า ก็จะมีประโยชน์และเกิดผลสัมฤทธิ์ตามมาทั้งชุมชน

๒.สภาพแวดล้อมของตัวเรือน (บ้านเครื่องพาทโยทศล)

สถาปัตยกรรมบ้านพาทโยทศล มีประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ยาวนาน มีความโดดเด่นงดงามมาก โดยเฉพาะตัวเรือนเป็นไม้ ที่ปลูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยแล้วและยังเป็นแหล่งศูนย์รวมการศึกษาเล่าเรียนการดนตรีไทยที่มีระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง สร้างประโยชน์ต่องานศิลปวัฒนธรรมไทยของชาติเป็นอย่างมากเมื่อวิเคราะห์ดูจะเห็นได้ว่า จากชุมชนเดิมนี้มีความสามัคคีเกาะเกี่ยวแน่นแฟ้นเป็นอันมากจึงเกิดมีพลังบริบททางสังคม สามารถต่อต้านการแทรกเข้าไปภายในสังคมได้เป็นอย่างดี แต่เมื่อเกิดมีระบบทุนนิยมเกิดขึ้น ที่เป็นระบบภายนอกเข้ามาจัดการในระบบกลุ่มสังคมเล็กๆ แล้วในการที่จะต้องการเข้ามาพัฒนาคุณภาพทางสังคม ระบบทุนนิยมนี้เอง จึงได้เข้ามาทำลายโครงสร้างทางสังคมย่อยหมดสิ้นไปโดยชุมชนเล็ก ๆ ก็ไม่สามารถตอบโต้หรือทำการต่อต้านใด ๆ ทั้งสิ้น

เรามีการพัฒนาบ้านเมือง และอนุรักษ์ชุมชนเอาไว้ในขณะเดียวกันได้หรือไม่ หรือที่ผ่านมาเราได้พัฒนาโดยมิได้มองความเป็นวิถีชีวิตเดิมที่แฝงไปด้วยคุณค่าชีวิต บรรทัดฐาน จารีตประเพณี การที่เราจะสร้างความพึงพอกันนั้นภายในชุมชนนั้นต้องนำ และสนับสนุนด้วยการนำเอกลักษณ์ของคนในชุมชนออกเผยแพร่ การศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนและวัฒนธรรมของตัวชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นซึ่งเกิดประโยชน์และมีคุณค่ายิ่ง สิ่งเหล่านี้ถ้ามีการจัดการและมีการพัฒนาโดยไม่มีกรวางแผนล่วงหน้า ก็จะเป็นตัวทำลายโครงสร้างทางสังคมจนหมดสิ้นไป

จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานราชการหรืออื่น ๆ เข้ามาช่วยกันอนุรักษ์เอาไว้โดยมีการปรับปรุงเป็นการด่วน เนื่องจากว่าคุณค่าของเรือนโบราณที่เป็นมรดกของชาติที่ยังคงหลงเหลืออยู่ มิใช่ก็แห่งในประเทศไทยจะหมดไป ซึ่งปัจจุบันนี้การเดินทางเข้า – ออกบ้านพาทโยทศลได้มีการเปลี่ยนแปลงทิศทางไปอีกด้วย

เพราะเนื่องจากวัดกัลยาณมิตรได้ปลูกสร้างกำแพงวัดปิดล้อมตัววัด โดยไม่ให้มีการเชื่อมกับบ้านเรือนของชุมชนเก่าเหมือนเมื่ออดีตที่ผ่านมา จึงทำให้ความเป็นสังคมที่พึ่งพากันและกัน ระหว่าง บ้าน - วัด - โรงเรียน หมดสิ้นไปโดยสิ้นเชิง

๓.เรื่องการตัดสินใจของคนคนที่อยู่ในสภาพภูมิศาสตร์เดียวกัน

วิถีชีวิตของความเป็นอยู่บ้านพาทโยทศลนั้น เป็นการสืบทอดทางกายภาพมาจากบรรพบุรุษที่ได้สร้างแบบแผนเอาไว้ ได้มีความสัมพันธ์ผูกพันกันอย่างกลมเกลียวจากการสัมผัส และการเก็บข้อมูลบ้านพาทโยทศลนั้น จะมีข้อสังเกตได้ว่า ทุก ๆ คนในบริเวณนี้ จะมีความผูกพันกับพื้นที่ชุมชนของคร่อมซึ่งกลุ่มสังคมอยู่ในอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ อาทิ มีความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นอย่างดี เป็นชุมชนเก่าที่เป็นสังคมที่มีลักษณะร่วมกันของเพื่อนบ้าน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีการยืนยันความสัมพันธ์แบบเป็นพี่น้องกันทั้งชุมชน และในระบบความเชื่อก็ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จากความผูกพันทางชุมชนทางศาสนา และชุมชนทางชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายศาสนา เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม และจีน เป็นต้นก็ยังคงรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในพื้นที่แห่งความรักสามัคคี เดียวกันได้เป็นอย่างดี

ประสานรอยต่อของกาลเวลา

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อทำหนังสือเล่มนี้ ได้เห็นได้ว่าปัญหาเมืองจากผู้มีหน้าที่ ผู้รู้ ผู้บริหาร นักวิชาการ นักเขียน นักกิจกรรม นักการเมือง ไม่ได้ดูแลเท่าที่ควร ที่จะสามารถให้ประเทศไทยแห่งสรรพวิชาศิลปะอยู่รอดต่อไป ถ้าย้อนกลับมาถึงบ้านเกิดของบรรพบุรุษ เครื่องหมายรังการดำเนินวิถีชีวิต ได้ดังนี้

๑.ขาดการสนับสนุนที่แท้จริง จากหน่วยงาน หรือสถาบันที่ควรให้การสนับสนุนว่าดนตรีไทยไม่มีความสำคัญ

๒. แรงจูงใจ ซึ่งมีอิทธิพลสำคัญต่อการปลูกฝังความรัก และความเข้าใจในความงามด้านดนตรีไทย โดยเฉพาะมีอิทธิพลของคนตรีตะวันตกที่หลังไหลเข้ามา

แทนที่ โดยนายทุนหวังยึดนิสิตนักศึกษาและเยาวชน เพื่อสัมผัสกับความแปลกใหม่ สัมผัสได้ง่ายและรวดเร็ว

๓. คนไทยจำนวนมาก มองเห็นดนตรีไทยเป็นเรื่องของโบราณ เป็นอาชีพเดินกินรำกิน เป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง และไม่มีความก้าวหน้าจึงไม่มีแรงภายนอกให้การสนับสนุน

๔. สื่อสารมวลชน เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ (อินเทอร์เน็ต)ไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อรายการศิลปวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะรายการดนตรีไทยที่น่าเสนอในทางวิทยุ และโทรทัศน์ มีจำนวนน้อยมาก สื่อล้วนมีอิทธิพลเป็นอันมากต่อนิสิตนักศึกษาและประชาชน

๕. สภาพสังคมของคนสมัยใหม่ เริ่มรับและสร้างวัฒนธรรมข้ามชาติเข้ามาแทนที่ โดยไม่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ ทำความเข้าใจ จึงไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมไทยได้

๖. สภาพบ้านพาทย์โกศลแหล่งสะสมองค์ความรู้ด้านดนตรีไทยมีสภาพชำรุดเก่าแก่มาก เพราะขาดทุนทรัพย์ในการซ่อมบำรุง และขาดการตรวจสอบดูแลอย่างจริงจัง จึงจำเป็นต้องมีฝ่ายรัฐเข้ามาช่วยเหลือปรับปรุงในส่วนของตัวเอง ก่อนที่ตัวบ้านพาทย์โกศลจะล่มสลายไปกับกระแสของความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ถ้ามีโอกาสได้ปรับปรุงขึ้นแล้วตัวบ้านพาทย์โกศล หรือบ้านเครื่องนั้นจะได้เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ทางปัญญาดุริยางค์ไทย และจะเป็นศูนย์รวมพิพิธภัณฑ์ไทยอีกแห่งหนึ่งที่มีชีวิตสืบไป

ที่กล่าวมาเบื้องต้น ผู้รวบรวมองค์ความรู้ครั้งนี้ จึงเกิดทำโครงการรวบรวมองค์ความรู้ “บ้านพาทย์โกศลแหล่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านดนตรีไทย” เพื่อเชิดชูแหล่งสรรพวิชาดนตรีไทยโบราณที่มีคุณค่ายิ่งต่อประเทศ ก่อนที่จะไม่มีใครรู้จักและกล่าวถึงในอนาคต ต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

โกวิท ชันธศิริ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยดนตรี หลักสูตรประถมศึกษา
กรุงเทพมหานคร : ๒๕๒๑.

ดุริยางคศิลปะปริทัศน์ไทยวัฒนาพานิช : กรุงเทพมหานคร : ๒๕๒๘.

งามพิศ สัตย์สงวน มานุษยวิทยากายภาพ : วิวัฒนาการทางกายภาพและ
วัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๙.

หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ธรรมสภา, กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๘.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นามานุกรมศิลปเพลงไทยในรอบ๒๐๐ปี แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๒.

ดำรงคำรชานภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. ตำนานมโหรีโสภาณพิ
พรรตนาการ, กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๐.

ธนิต อยู่โพธิ์ หนังสือเครื่องดนตรีไทย กรมศิลปากร กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๐

ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ ภาษากับวัฒนธรรม ตำรา-เอกสารวิชาการฉบับที่๕๕
กรมการฝึกหัดครู กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๕.

บุญช่วย โสวัตร ดนตรีไทยปริทรรศน์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๐.

จิระโชค วีระสัย สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๔

นิเทศ ดินณะกุล การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๖

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา บ้านกับเมือง สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพฯ ๒๕๓๙

ไพโรฑูรย์ กิตติวรรณ (คุณหญิง) หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด(มหาชน)กรุงเทพฯ:๒๕๕๑

พัทยา สายหู กลไกทางสังคม สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพฯ : ๒๕๔๔

พูนพิศ อมาตยกุล ดนตรีวิจักษ์สยามสมัย กรุงเทพมหานคร : ๒๕๒๙

_____ และคณะนามานุกรมศิลปเพลงไทยในรอบ ๒๐๐ ปี กรุง
รัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๓๒

สยามสังคีต สำนักพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์ กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๔

พงษ์ลดา ธรรมพิทักษ์กุล วิธีวิทยาการสอนดนตรี เรื่องทางฝึกปฏิบัติการสอน
ดนตรีในระดับประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร:๒๕๔๕

สนิท สมัครการ. วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร์ : ๒๕๒๙

พิชิต ชัยเสรี ปทาสะ วารสารศิลปกรรม ปีที่ ๔ ฉบับ ๘ กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : ๒๕๒๘

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้า
คุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร : ๒๕๒๕

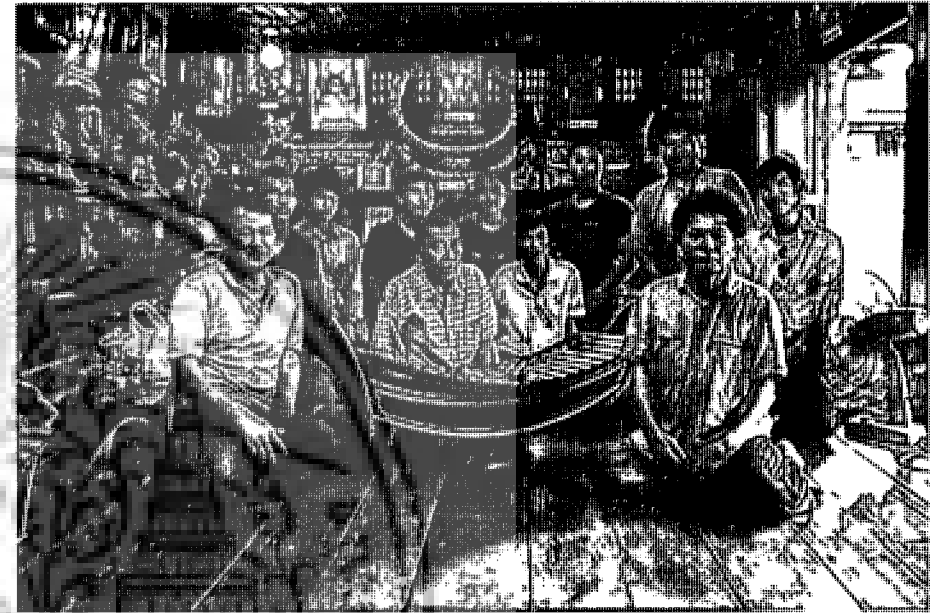
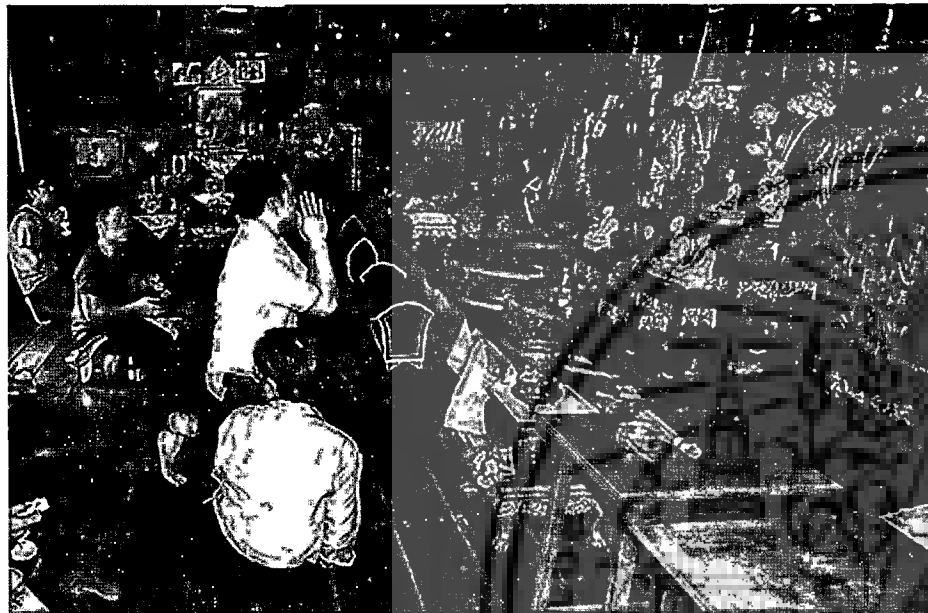
มนตรี ตราโมท วิวัฒนาการดนตรีไทยในยุครัตนโกสินทร์ พิมพ์ในงานพระราช
เพลิงศพวัดเทพศิรินทราวาส, กรุงเทพมหานคร : ๒๕๒๘

โลมส่องแสงชีวิตดนตรีไทยของมนตรีตราโมท กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๗
การไหว้ดนตรีไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๗.

เพชรต้นราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. ภูมิศาสตร์กับวิถีไทย,
อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๒

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ สังคมวิทยาเมือง สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๒

สุพัตรา สุภาพ สังคมวิทยา สำนักพิมพ์วัฒนาพานิชจำกัด กรุงเทพฯ : ๒๕๓๖

ขอขอบคุณ ผู้สนับสนุนการจัดพิมพ์

พิสุจน์อักษร

อาจารย์ปิยวัชร สุทธิวินิช สถาบันอาศรมศิลป์

ผู้สนับสนุนการจัดพิมพ์

ดร.นิธินาด สินธุเดชะ เตลาน

คุณดิเรก, อรพร สฤกษ์พฤษ และ ภัทรา โภคาวัฒนา

นางฟุ้งเจ้า แซ่ผั่ง

ทสม.จิรพัฒน์ก่อสร้างและตกแต่ง

คุณเกศกนก แก้วกระจ่าง

คุณอุไร โภชน์สารี

นายธีรสิทธิ์ บริสุทธิ์

นายเจริญ สุธาประดิษฐ์ และครอบครัว

นายจิตติพงษ์ นางลักขณา ภูมิภาคไพศาล และครอบครัว

อาจารย์ปิยะ ตันศิริ

ภาพถ่ายโดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพล สุวรรณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุพัฒน์ บุญยฤทธิกิจ

ดร.ปณายุ ไชยรัตนานนท์

อาจารย์พรพุดิ ศุภเฒ

อาจารย์ธีรชัย ลีสุรพลานนท์

อาจารย์ปิยะ ตันศิริ